

ТУВЭ ЯНСАН

КАПЯЛЮШ
ЧАРАДЗЕЯ

Тувэ Янсан

КАПЯЛЮШ ЧАРАДЗЕЯ

Пераклад з шведскай

МІНСК

Выдавец Зміцер Колас
2011

УДК 821.113.6-93
ББК 84(4Фин)-44
я65

Пераклад з шведскай Алесі Башарымавай

Кніга выдадзена пры дапамозе

FILI
FINNISH LITERATURE EXCHANGE

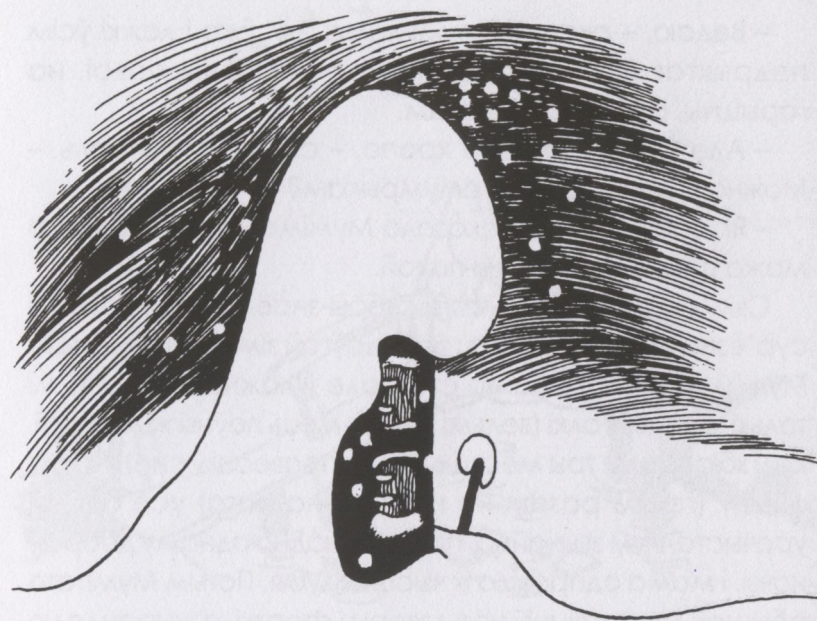
Пераклад зроблены з выдання:
Tove Jansson. **Trollkarlens hatt.**
Alfabeta Bokförlag AB. 2006.

Ілюстрацыі Тувэ Янсан

© Tove Jansson 1946, 1968
First published by Schildts Förlag Ab. All rights reserved.

ISBN 978-985-6783-88-6

© Tove Jansson, 1946, 1968.
© Алеся Башарымава,
пераклад на беларускую мову, 2011.
© Афармленне. Выдавец Зміцер Колас,
2011.

Пралог

Шэрым ранкам на Мумідол апаў першы снег. Ён падабраўся ціха і быў такі густы, што на колькі гадзін усё завалакло белым.

Мумітроль стаяў на ганку, назіраючы, як дол хаваецца пад зімняю прасціной, і думаў: увечары заляжам у бярог. (У лістападзе мумітролі заўсёды кладуцца ў спячку, што, дарэчы, даволі разумна, калі не любіш змроку і халадоў). Мумітроль прычыніў дзверы, крадком прабраўся да мамы і паведаміў:

– Снег прыйшоў.

– Ведаю, – сказала Мумімама. – Я ўжо і ложка ўсім падрыхтавала. Можаш спаць у заходнім пакоі, на гарышчы, разам са Сніфам.

– Але Сніф страшна храпе, – сказаў Мумітроль. – Можна, я лепей са Снусмумрыкам?

– Як сабе хочаш, – сказала Мумімама. – Тады Сніф можа пайсці ва ўсходні пакой.

Сям'я мумітроляў і ўсе іх сябры-знаёмыя грунтоўна й сур'ёзна рыхтаваліся да гэтай доўгай зімы. На верандзе Мумімама сабрала на стол, але ў кожным кубку былі толькі хвойныя голкі (вельмі важна мець поўны живот хвоі, калі збіраешся тры месяцы запар правесці ў сне). Пасля абеду (гэтым разам не надта смачнага) усе больш урачыста, чым звычайна, пажадалі адно аднаму добрай ночы, і мама адправіла іх чысціць зубы. Потым Мумітата абышоў дом, зачыніў усе дзверы і форткі, а жырандолю ахінуў сеткай ад камароў, каб не насела пылу.

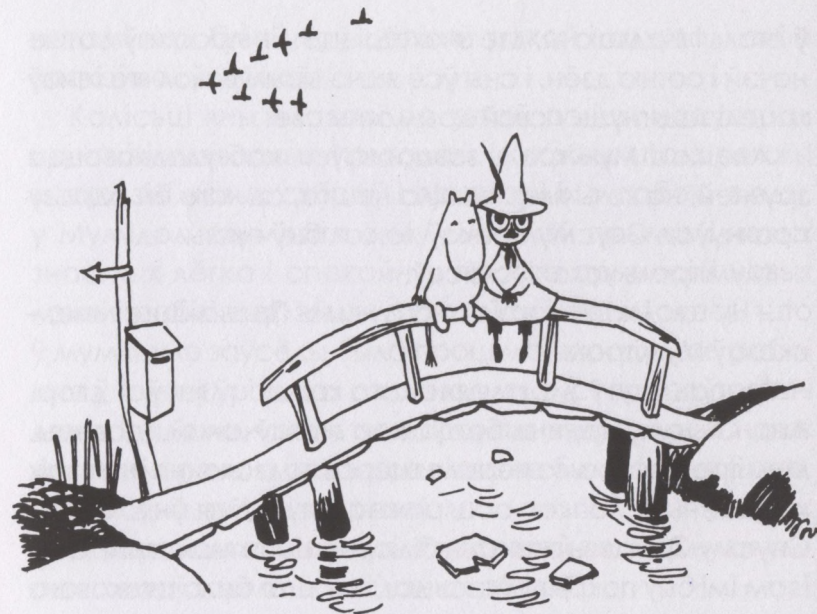
І вось кожны запоўз у свой ложак, зрабіў сабе ўтульную ямінку, нацягнуў коўдру на вушы і пачаў думаць пра што-небудзь прыемнае. Толькі Мумітроль уздыхнуў і прамовіў:

– Падумаць толькі, якую процьму часу мы страчваем!

– Ды не, – адказаў Снусмумрык. – Мы бачым сны. А калі працнемся – будзе вясна...

– Ага... – прамармытаў Мумітроль, ужо глыбока правальваючыся ў цьмяны сон.

На дварэ густа валіў сыпкі снег. Вось ён ужо ўзлез на ганак, наваліўся на дах і на шыбы. Хутка ўвесь мумідом ператворыцца ў мяккую круглую гурбу. Адзін за адным гадзіннікі спынялі рух і замаўкалі – прыйшла зіма.

Раздзел першы,

у якім апавядаецца, як Мумітроль, Снусмумрык і Сніф знайшлі капялюш Чарадзея, а таксама пра нечаканае з'яўленне пяці маленькіх хмараў і пра тое, як Хемуль знайшоў сабе новы занятак.

Вясновым ранкам а чацвёртай гадзіне ў Мумідол заляцела першая зязюля. Яна прымасцілася на сінім даху мумідома і восем разоў пракукавала (безумоўна, крыху сіпата, бо вясна яшчэ толькі-толькі пачыналася).

А потым зязюля паляцела далей на ўсход.

Мумітроль прачнуўся і доўгі час яшчэ ляжаў, гледзячы

Ў столь і згадваючы, дзе знаходзіцца. Ён праспаў сотню начэй і сотню дзён, і сны ўсё яшчэ вірылі вакол яго і зноў хацелі зацягнуць у свой дрымотны свет.

Але калі Мумітроль заварочаўся, каб уладкавацца зручней, на вочы яму трапіла нешта, ад чаго ён адразу прачнуўся. Снусмумрыкаў ложак быў пусты.

Мумітроль усхапіўся і сеў.

– Ну так, і капелюха ягонага няма! Праваліцца мне, – сказаў Мумітроль.

Ён падышоў да адчыненага акна і глянуў у двор. Ага, Снусмумрык выбраўся па вераўчанай лесвіцы. Мумітроль таксама пералез цераз падваконне і на сваіх караценькіх лапках асцярожна спусціўся ўніз. Сляды Снусмумрыка выразна адбіліся на вільготнай зямлі. Сям і там імі быў пакрыты ўвесь дол, так што было цяжкавата вызначыць, куды ён пайшоў. Сляды то скрыжоўваліся, то адскоквалі далёка ўбок.

– Весаляўся, – вызначыў Мумітроль. – А тут, няйначай, разок кульнуўся.

Раптам Мумітроль задраў нос і прыслухаўся. Недзе далёка Снусмумрык граў на губным гармоніку – граў самую вяселую сваю песню: «Гэй, звяркі, спляціце бантам хвасты...» Мумітроль пабег на музыку.

Унізе ля рэчкі ён і сустрэў Снусмумрыка. Той сядзеў на парэнчах мастка ў сваім старым капелюху, нацягнутым на самыя вушы, і боўтаў над вадой нагамі.

– Здароў, – сказаў Мумітроль і сеў побач.

– Здароў-здараў, – адказаў Снусмумрык і зайграў далей.

Сонца толькі што ўзышло над вершалінамі і сыпала ў вочы сваімі промнямі. Сябры мружыліся, варушылі

нагамі над бліскучай цёплай ракой і адчувалі сябе спакойна і ўтульна.

Калісьці яны плавалі па гэтай рэчцы насустрач шматлікім дзівосным прыгодам. І ў кожным падарожжы знаходзілі новых сяброў і прывозілі іх з сабою сюды, у Мумідол. Мумітата з Мумімамай прымалі новых знаёмых лёгка і спакойна: проста прыносілі новыя ложка і рабілі шырэйшым стол. Так і атрымалася, што ў мумідоме заўсёды была процьма народу, усе рабілі што ў галаву ўроіцца і рэдка хваляваліся пра заўтрашні дзень. І, вядома, часам тут здараліся неверагодныя, нават жудасныя рэчы, але ж затое ніколі не было сумна (і гэта, безумоўна, вельмі здорава).

Дайграўшы апошні куплет вясновай песні, Снусмумрык схаваў гармонік у кішэню і спытаў:

– Сніф прачнуўся?

– Наўрад ці, – адказаў Мумітроль. – Ён заўсёды спіць на тыдзень больш за астатніх.

– Тады хадзем будзіць, – рашуча сказаў Снусмумрык і саскочыў з парэнчаў. – Сёння нам трэба зрабіць штось незвычайнае, каб гэты дзень быў сапраўды цудоўны.

Стаўшы пад вокнамі ўсходняга пакоя, Мумітроль сунуў лапы ў рот і падаў сігнал згодна з прынятай у іх сакрэтнай сістэмай: тры звычайныя свісты і адзін доўгі (што значыла – «ёсць справа»). Сніф перастаў храпці, але каб ён там наверху паварушыўся, чуваць не было.

– Яшчэ разок! – і яны паўтарылі сігнал з падвойнай сілай.

Акно з грукатам адчынілася.

– Я сплю! – крыкнуў Сніф сярдзіта.

– Давай спускайся да нас і не злуйся! – сказаў Снус-

мумрык. – Мы збіраемся зрабіць штось незвычайнае.

Тады Сніф разгладзіў свае змятыя ад сну вушы і спусціўся па вераўчанай лесвічцы (а трэба, мабыць, сказаць, што такія лесвічкі тут былі пры кожным акне, бо спускацца ці падымасца па прыступках – гэта проста марнаванне часу).

Дзень і праўда пачынаўся цудоўны. Паўсюль сноўдаліся і мімаходзь віталі адна адну крыху марудныя пасля зімняй спячкі казюркі. Нехта вывешваў праветрыцца вопратку, нехта расчэсваў ускудлачаныя валасы, нехта папраўляў сваю хату – карацей, усе на свой лад рыхтаваліся да вясны.

Раз-пораз сябры спыняліся паглядзець на будоўлю ці паслухаць чыю-небудзь сварку (а гэта нярэдка з'ява ў першыя дні вясны, бо калі толькі адыходзіш ад спячкі, настрой можа быць вельмі кепскі).

Рассеўшыся па галінах, лесавіцы часалі свае доўгія валасы, а ў плямах снегу з паўночнага боку камлёў корпаліся, пракладаючы доўгія хады, мышаняты і розная падобная драбязя.

– Добрай вясны! – павітаўся нейкі пажылы вуж. – Як зімавалася?

– Дзякуй, цудоўна, – адказаў Мумітроль. – А вам, дзядзьку, ці добра спалося?

– Выдатна! – сказаў вуж. – Здаровейка тваім родным!

Прыкладна так яны перакідваліся словамі з мноствам тых, хто сустракаўся ім па дарозе. Але чым вышэй яны падымаліся ўгару, тым радзейшымі рабіліся сустрэчы, і цяпер ім зрэдку траплялася толькі якая-небудзь руплівая мама-мыш за вясновай уборкай.

Паўсюль было волка.

– Фу ты, як непрыемна! – фыкаў Мумітроль, высока падымаючы лапы над мокрым снегам. – Калі столькі снегу, мумітролям нічога добрага не свеціць. Так мама казалася, – і ён чхнуў.

– Слухай, Мумітроль, – сказаў Снусмумрык, – ёсць думка. Мы можам забрацца на гару і скласці там з камянёў крушню – ну, каб усім было ясна, што першымі на вяршыні былі мы.

– Так і зробім! – ускрыкнуў Сніф і адразу рушыў наперад, каб паспець раней за іншых.

На вяршыні вольна карагодзіў вясновы вецер, і куды ні кінь вокам – далягляд знікаў у блакітным тумане. На захадзе раскінулася мора, на ўсходзе між Адзінокіх Гор вілася рака, на поўначы шырокім вясновым дываном слаўся стары лес, а з паўднёвага боку ўздываўся дымок з коміну мумідома: Мумімама якраз варыла ранішняю каву. Але Сніф нічога гэтага не заўважаў. Бо на горнай вяршыні ляжаў капялюш – высокі чорны цыліндр.

– Нехта быў тут да нас! – закрываў ён.

Мумітроль падняў цыліндр і пачаў яго разглядаць.

– Які прыгожы капялюш, – сказаў ён. – Мумрык, можа, ён якраз на цябе?

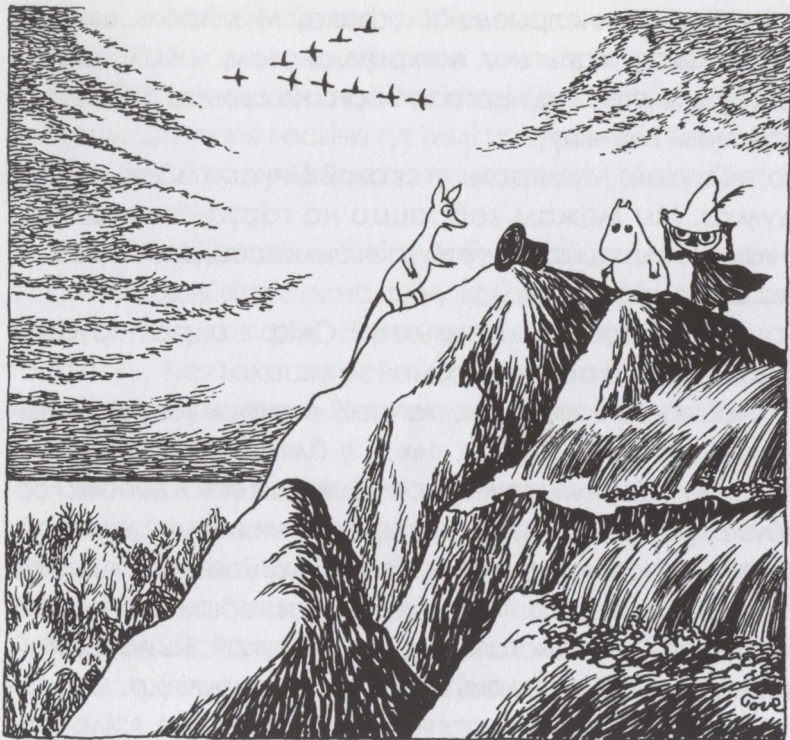
– Не-не! – запярэчыў Снусмумрык, які вельмі любіў свой стары злёны капялюх. – Гэты занадта новы!

– Можа, яго тата ўпадабае? – разважаў Мумітроль.

– Возьмем з сабой, – сказаў Сніф. – А цяпер я хачу дадому. Бо ў мяне живот аж вуркоча – так хоча кавы. А ў вас?

– А то ж! – гарача адказалі Мумітроль і Снусмумрык.

Вось так сябры знайшлі Чарадзею капялюш і ўзялі яго з сабой дадому, не здагадваючыся нават, што гэтым

ператвораць Мумідол у месца неверагодных, дзіўных і чароўных падзеяў.

Калі Мумітроль, Снусмумрык і Сніф, вярнуўшыся, зайшлі на веранду, астатнія папілі ўжо кавы і разышліся кожны па сваіх справах. Толькі Мумітата быў яшчэ на месцы і чытаў газету.

– Ага, і вы ўжо прачнуліся, – сказаў ён. – Надзіва мала цікавага сёння ў газеце. Ручай разбурый запруду і знішчый мурашынае паселішча. Абышлося без ахвяр. Далей, першая вясновая зязюля праляцела праз даліну а чацвёртай гадзіне і пакіравала на ўсход. (Безумоўна,

добра, калі зязюля нясе мір і згоду, але калі яна прыносіць вясёлы год – гэта яшчэ лепей)*.

– Глядзі, што мы знайшлі! – з гонарам сказаў Мумітроль. – Цудоўны чорны цыліндр – якраз для цябе!

Мумітата ўважліва пакруціў капялюш і прымераў перад люстрам у зале. Капялюш быў, мабыць, крыху завялікі і сядзеў грувастка, але ўвогуле ўраджаў.

– Мама! – паклікаў Мумітроль. – Хадзі глянь на тату!

Мама адчыніла дзверы кухні і ў здзіўленні нібыта прымерзла да парогу.

– Ну як, пасуе мне? – запытаў Мумітата.

– Глядзіцца нічога, – сказала Мумімама. – Ты вельмі мужны ў гэтым уборы. Толькі ён табе нібыта трохі вялікі.

– Можа, так лепей? – спытаўся тата і ссунуў капялюш на патыліцу.

– Хм-м, – задумалася Мумімама. – І гэтак добра, але, па-мойму, без капелюша ты выглядаеш нашмат больш годна.

Тата яшчэ пакруціўся перад люстэркам – паглядзеў і спераду, і ззаду, і з бакоў – і, уздыхнуўшы, паставіў цыліндр на камоду.

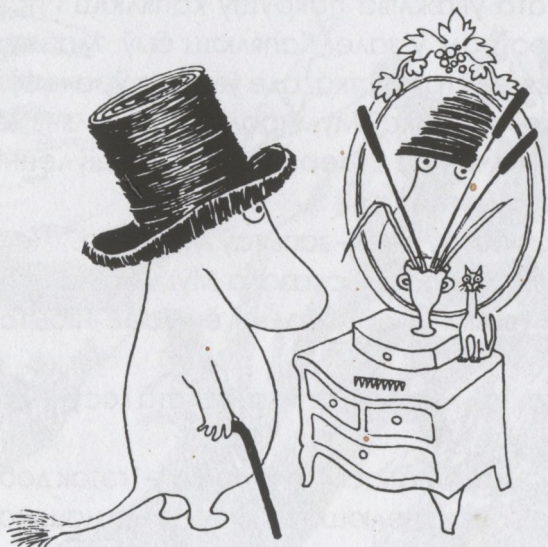
– Твая праўда, – сказаў ён. – Няма патрэбы нічога ўпрыгожваць.

* Паводле старой шведскай прымаўкі:

Зязюля на ўсход – вясёлы будзе год,
зязюля з усходу нясе мір і згоду,
зязюля на поўдзень – жыць год у нязгодзе,
зязюля з поўдня – будзе год журботны.
(Заўв. перакладчыка).

– Хто задаволены сабою, той сам сябе ўпрыгожвае, – прыязна заўважыла Мумімама. – Ешце болей яек, дзеткі, вы пражылі на хвой ўсю зіму!

І яна зноў знікла на кухні.

– Але што ж нам рабіць з гэтым? – спытаў Сніф. – Такі цудоўны капялюш!

– Хай будзе нам за сметніцу, – вырашыў тата. І вярнуўся на свой апошні паверх пісаць мемуары (гэта такая тоўстая кніга, дзе расказваецца пра бурную маладосць Мумітаты).

Снусмумрык паставіў цыліндр на падлогу паміж камадай і дзвярыма ў кухню.

– Вось і зноў у нас мэблі дадалося, – пасміхнуўся ён.

Яму было цяжка зразумець радасць ад валодання рэчамі. Ён быў задаволены той старэнькай апрахайдзі, што меў ад нараджэння (дзе і як нарадзіўся Снусмумрык – невядома), а адзінай маёмасцю, якую ён заўсёды насіў пры сабе, быў губны гармонік.

– Ну што, калі са сняданкам разабраўся, хадземце зірнем, што там робяць сноркі, – прапанаваў Мумітроль.

Але перш чым выйсці ў сад, ён кінуў шкарлупінкі ад яек у сметніцу, бо быў ён (калі-нікалі) ахайным мумітролем.

Зала спушчала.

У хаце паміж камадай і дзвярыма ў кухню застаўся толькі Чарадзееў капялюш з яечнымі шкарлупінкамі на дне. І тут здарылася нешта сапраўды незвычайнае. Шкарлупінкі пачалі змяняцца.

Рэч у тым, што калі нешта паляжыць у гэтым цыліндры даволі доўга, яно ператвараецца ў што-небудзь зусім іншае – і ніколі нельга сказаць наперад, у што дакладна ператворыцца гэтая рэч. Проста шчасце, што капялюш не ўпасаваў Мумітату, бо калі б той патрымаў цыліндр на галаве крыху даўжэй, толькі заступнік усіх зверанят ведаў бы, што сталася б з татам. А так ён проста атрымаў лёгкі галаўны боль (які, дарэчы, па абедзе знік).

А вось яечныя шкарлупінкі – тыя паляжалі ў цыліндры даўжэй, і ўрэшце іх форма паволі пачала змяняцца. Шкарлупінкі захавалі белы колер, але ўсё набрыньвалі, набрыньвалі і зрабіліся мяккімі і пульхнымі. Неўзабаве яны цалкам запоўнілі капялюш. І вось над палямі цыліндра ўзняліся пяць невялічкіх круглявых хмарак, выплылі на веранду, мякка саскочылі з ганка і спыніліся ў паветры зусім нізка над зямлёю. А Чарадзееў капялюш застаўся пусты.

– Праваліцца мне! – вымавіў Мумітроль.

– Можа, пажар? – трывожна спытаўся Снорк.

Перад імі нерухома, змяняючы толькі свае абрысы, завіслі хмаркі – нібыта чакалі.

Фрэкен Снорк асцярожна выцягнула лапку і дакранулася да той, што была бліжэй.

– Навобмацак як вата, – сказала яна здзіўлена.

Тут і астатнія падышлі да хмараў і памацалі іх таксама.

– Зусім як пухоўка, – сказаў Сніф.

Снусмумрык ціхенька штурхануў адну хмарку. Яна трохі адляцела і зноў спынілася.

– Чые яны? – спытаў Сніф. – І як трапілі на веранду? Мумітроль пахітаў галавой.

– Гэта самае незвычайнае, што са мной здаралася, – сказаў ён. – Мабыць, трэба паклікаць маму.

– Не, не! – ускрыкнула фрэкен Снорк. – Мы павінныя іх самі паглядзець.

Яна прыціснула адну аблачыну да зямлі і пагладзіла яе лапамі.

-- Якая мяккая!

У наступную секунду фрэкен Снорк ужо сядзела на хмарцы і, хіхікаючы, падскоквала на ёй.

– І я! – крыкнуў Сніф і захапіў другую хмарку. – Гэй-гоп!

Але калі ён толькі ўсклікнуў «гоп!», хмарка ўзнялася і зрабіла над зямлёй элегантную дугу.

– Мамачкі! – ускрыкнуў Сніф. – Яна рухаецца!

Тут усе разабралі сабе па хмарцы і закрывалі «Гоп! Гэй-гоп!»

Аблачыны вялікімі, па-заечаму лёгкімі скачкамі падаліся ў розныя бакі. Снорк першы скеміў, як мож-

на імі кіраваць. Лёгкі штуршок лапай – і хмарка заварочвае ўбок. Дзвюма лапамі – поўны наперад. Крыху падскочыш – хмарка прыпыніцца і будзе стаяць на месцы, пакуль ты сам сядзіш спакойна.

Усё гэта было жудасна весела.

Яны адважыліся ўзняцца да вершалінаў дрэваў і даху мумідома.

Мумітроль спыніў сваю хмарку перад акном Мумітаты і гукнуў:

– Кукарэку!

(Ён быў у такім захапленні, што не змог прыдумаць нічога лепшага).

Мумітата выпусціў свой мемуарны аловак і кінуўся да акна.

– Прападзі мой хвост! – крыкнуў ён. – Прападзі мой хвост!

Больш ён нічога не мог вымавіць.

– Выдатны будзе раздэльчык для тваіх мемуараў! – сказаў Мумітроль.

Ён скіраваў сваю хмарку да вокнаў кухні і паклікаў маму.

Мумімама спрытна завіхалася ля агню: яна смажыла мяса з бульбаю і цыбуляй.

– Што ты там яшчэ знайшоў, мой мумісынку? – спытала яна. – Глядзі не скінься адтуль незнарок!

А тым часам у садзе Снорк са Снусмумрыкам вынайшлі новую забаўлянку. Яны на ўвесь дух разганяліся на сваіх хмарках і мякка сутыкаліся адзін з адным. Той, хто падаў першы, прайграваў.

– Ну ты ў мяне зараз пабачыш! – крыкнуў Снусмумрык і моцна сціснуў лапамі сваю хмарку. – Давай!

Але Снорк спрытна адхінуўся ўбок і падступна напаў спаднізу.

Снусмумрыкава хмарка перакулілася, і ён так уторкнуўся галавою ў кветнік, што капялюх насунуўся яму на самы нос.

– Трэці раўнд! – крыкнуў Сніф (ён быў арбітрам і лётаў крыху вышэй за гульцоў). Два-адзін! Сталі? Рыхтуйсь!.. Пайшлі!

– Палётаем трэшкі разам? – прапанаваў Мумітроль фрэкен Снорк.

– З прыемнасцю! – адказала яна і падляцела да Мумітроля. – А куды паляцім?

– Можна адшукаць Хемуля: вось ён здзівіцца, – прыдумаў Мумітроль.

Яны абляцелі ўвесь сад, але не знайшлі Хемуля на ягоных улюбёных месцах.

– Звычайна ён нікуды далёка не сыходзіць, – сказала фрэкен Снорк. – Апошні раз я бачыла яго, калі ён разбіраў свае паштовыя маркі.

– Гэта ж было паўгода таму! – заўважыў Мумітроль.

– Ой, і праўда! – усклікнула фрэкен Снорк. – Мы ж доўга спалі.

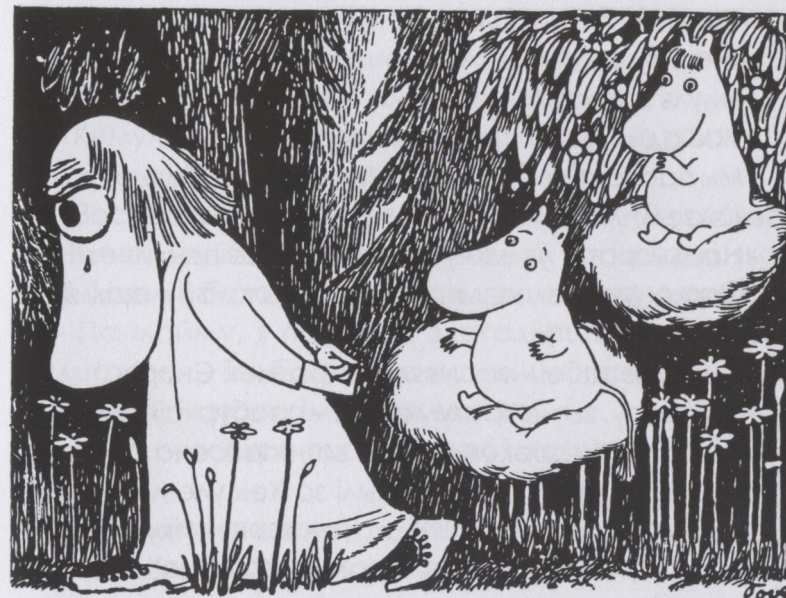
– А табе добра спалося? – пацікавіўся Мумітроль.

Фрэкен Снорк далікатна пераляцела макаўку дрэва і, крыху падумаўшы, адказала:

– Гэта быў самы жудасны сон у маім жыцці! Нібыта нейкі агідны дзядзька ў высокім чорным цыліндры стаяў і смяяўся з мяне.

– Дзіўна... – прамовіў Мумітроль. – Я бачыў такія самыя сон. У яго яшчэ белыя пальчаткі былі?

– Ага... – паківала ў адказ фрэкен Снорк.

Яны некаторы час думалі пра свой дзіўны сон, павольна кіруючы між дрэваў.

Але нечакана ім на вочы трапіўся Хемуль. Ён ішоў марудна, счাপіўшы лапы за спінай і павесіўшы нос. Мумітроль і фрэкен Снорк саслізнулі на аблачынках уніз з двух бакоў ад Хемуля і ў адзін голас гучна павіталіся:

– Здароў!

– Цьху! – усхапіўся Хемуль. – Фу ты, як напужаўся! Вы ж ведаеце, што нельга так нечакана ўзнікаць перада мной, у мяне сэрца з грудзей выскаквае.

– Ой, выбачай, – сказала фрэкен Снорк. – А ты заўважыў, на чым мы едзем?!

– Ну, рэч і праўда незвычайная, – адказаў Хемуль, – але я ўжо прывык, што вы заўсёды знаходзіце што-небудзь дзіўнае. А вось я ў маркоце.

– Чаму? – спачувальна запытала фрэкен Снорк. – У такі чароўны дзень?

Хемуль патрос галавой:

– Усё адно вы не зразумеете.

– Мы паспрабуем, – сказаў Мумітроль. – Ты зноў згубіў новы экзэмпляр?

– Наадварот, – уздыхнуў Хемуль. – Усё пры мне. Кожная марка. Мая калекцыя поўная. Няма такой маркі, якой бы я не меў.

– Ды годзе табе! – засмяялася фрэкен Снорк.

– Я ж казаў, вы не зразумеете, – прабурчаў Хемуль.

Мумітроль і фрэкен Снорк занепакоена пераглянуліся. Яны сцішылі рух і паплылі за Хемулем на некаторай адлегласці з павагі да ягонага смутку. Хемуль плёўся далей, а Мумітроль і фрэкен Снорк чакалі, калі ён адкрые ім душу.

І праз пэўны час Хемуль усклікнуў:

– Ха! Няма сэнсу.

А пасля дадаў:

– Як гэта ўсё безнадзейна! Можаче карыстацца маёй калекцыяй у прыбіральні заместа паперы.

– Хемуль! – абурылася фрэкен Снорк. – Не кажы так! Твая калекцыя найлепшая ў свеце!

– Вось-вось! – адчайна вымавіў Хемуль. – Яна завершаная. Няма ніводнай маркі, ніводнай бракаванкі, якой бы ў мяне не было. Ні-вод-най! І што мне цяпер рабіць?

– Па-мойму, я пачынаю здагадвацца... – сказаў Мумітроль. – Ты больш не калекцыянер, а проста ўладальнік, і гэта зусім не так весела.

– Ага... – панура прамармытаў Хемуль. – Зусім не весела.

Ён спыніўся і павярнуў да іх насуплены твар.

– Мілы Хемуль, – сказала фрэкен Снорк і пагладзіла яго па лапе. – У мяне ўзнікла думка. Можаче табе распачаць новую калекцыю, нешта зусім іншае?

– А гэта ідэя, – пагадзіўся Хемуль. Але твар у яго быў па-ранейшаму напружана-хмурны (ён лічыў, што нельга радавацца адразу пасля такой вялікай маркоты).

– Матылькоў, напрыклад, – прапанаваў Мумітроль.

– Ні ў якім разе, – адказаў Хемуль і спахмурнеў яшчэ больш. – Ён збірае мой стрыечны брат. А я цяпець яго не магу.

– Можаче, ядвабныя стужкі? – спытала фрэкен Снорк.

Хемуль толькі гмыкнуў.

– Упрыгожанні? – з надзеяй прамовіла фрэкен Снорк. – Яны ніколі не скончацца!

– Глупства, – фыркнуў Хемуль.

– Ну, не ведаю, што яшчэ прапанаваць... – сказала фрэкен Снорк.

– Нічога, мы прыдумаем для цябе занятак, – сцешыў Хемуль Мумітроль. – Мама пэўна падкажа што-небудзь. Дарэчы, ты не бачыў Андатра?

– Спіць яшчэ, – сумным голасам адказаў Хемуль. – Ён сказаў, што няма патрэбы прачынацца так рана, і, магу зазначыць, меў рацыю.

І Хемуль пайшоў далей па лесе адзін.

Мумітроль і фрэкэн Снорк узляцелі да самых макавак дрэваў і, лёгка пагойдваючыся, паплылі ў сонечным

святле. Па дарозе яны разважалі пра тое, што б мог збіраць Хемуль.

– Ракавінкі можна, – сказала фрэкэн Снорк.

– Або гузікі ад штаноў, – знайшоўся Мумітроль.

Але іх ужо размарыла ад цеплыні. Ім хацелася спаць і зусім не думалася. Яны паваліліся спінкамі на свае аблачынкі і пачалі глядзець у вясновае неба, поўнае жаўруковых спеваў.

І раптам яны заўважылі першага матылька. А кожны ведае, што калі першы матылёк, якога сустрэў, жоўты, значыць, лета выдасца добрае. А калі белы – значыць, лета пройдзе спакойна і звыкла (пра чорных і брунатных матылькоў і казаць не варта, бо гэта заўсёды кепскі знак).

Але гэты матылёк быў залацісты.

– Што б гэта значыла? – зацікавіўся Мумітроль. – Мне ніколі раней не трапляліся залатыя матылькі.

– Залаты – гэта яшчэ лепей за жоўтага, – адказала фрэкэн Снорк. – Вось пабачыш!

Калі Мумітроль і фрэкэн Снорк вярнуліся да абеду, на ганку іх сустракаў Хемуль. Ён проста свяціўся ад радасці.

– Ну? – сказаў Мумітроль. – Што ў цябе?

– Расліны! – выпаліў Хемуль. – Я буду займацца батанікай! Снорк падказаў. У мяне будзе найлепшы ў свеце гербарый!

І Хемуль расхінуў падол спадніцы*, каб паказаць сваю

* Хемуль заўсёды надзяваў сукенку, пакінутую яму ў спадчыну цёткай. Мне падаецца, што ўсе хемуліносяць сукенкі. Дзіўна, але што ёсць, тое ёсць. (Заўв. аўтара).

першую знаходку. У лісці і зямлі сціпла ляжала тоненькая цыбулінка.

– *Gagea lutea**, – важна прамовіў Хемуль. – Нумар першы ў калекцыі. Каштоўны экзэмпляр.

І ён увайшоў у хату і вольнай рукой змеў усё з абедзеннага стала.

– Перасунься ў куток, – сказала Мумімама. – Тут будзе стаяць суп. Усе тут? Андатар яшчэ спіць?

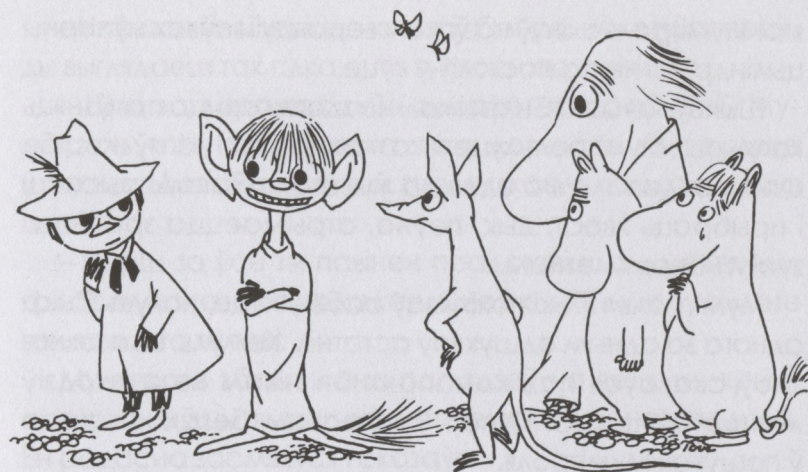
– Як дзіця, – пацвердзіў Сніф.

– Весела пагулялі? – спытала Мумімама, напоўніўшы талеркі.

– Страшна весела! – адгукнуліся ўсе разам.

Наступным ранкам, калі Мумітроль зайшоў у павець, каб выпусціць пяць хмарак, іх там ужо не было. Ніхто і падумаць не мог, што ўся гэтая гісторыя мела сувязь з яечным шкарлупіннем, якое цяпер зноў ляжала на дне Чарадзеевага капелюша.

* Гусіная цыбуля (лац.).

Раздзел другі,

дзе апавядаецца пра тое, як Мумітроль ператварыўся ў пачвару і нарэшце адпомсціў мурашынаму льву, а таксама пра загадкавую начную вандроўку Мумітроля і Снусмумрыка.

Аднойчы цёплым спакойным днём, калі на Мумідол падаў грыбны дожджык, у мумідоме вырашылі пагуляць у хованкі.

Сніф стаў у куце, уткнуўшыся носам у лапы, і пачаў адлік. Дайшоўшы да дзесяці, ён павярнуўся і рушыў на пошукі: спачатку ў звычайных схованках, потым у іншых.

Мумітроль залёг пад сталом на верандзе, але яму было не зусім спакойна. Ён адчуваў, што выбраў няправільнае месца. Сніф абавязкова зазірне пад абрус і знойдзе

яго! Мумітроль акінуў пазіркам веранду і заўважыў чорны цыліндр, які нехта паставіў у куце.

Шыкоўная ідэя! Сніф ніколі не здагадаецца прыўзняць капялюш. Мумітроль хуценька папоўз у кут і напяў на сябе цыліндр. Хапала яго адно да жывата, але калі прысесці і прыбраць хвост, дык, пэўна, атрымаецца зрабіцца зусім непрыкметным.

Мумітроль толькі пахіхікваў сабе ў куце, пакуль Сніф аднога за адным адшукваў астатніх. Хемуль, відавочна, зноў схавалася пад канапу: ён ніколі не знаходзіў лепшага месца. Цяпер усе разам бегалі па хаце ў пошуках Мумітроля.

Спачатку Мумітроль проста чакаў, але потым спужаўся, што сябрам надакучыць яго шукаць. Тады ён выбраўся з цыліндра, высунуў галаву за дзверы і гукнуў:

– Ку-ку!

Сніф доўга і ўважліва глядзеў на яго і нарэшце даволі непрыязна сказаў:

– Сам ты ку-ку.

– Хто гэта там? – прашаптала фрэкен Снорк.

Астатнія пахіталі галавамі і зноў вырачыліся на Мумітроля.

Небарака Мумітроль! Ён паспеў ператварыцца ў надзвычай дзіўную істоту, пакуль сядзеў пад Чарадзеёвым капелюшом. Усё, што было ў яго круглявым, стала вузкім, а ўсё, што было маленькім, стала вялікім. І самым дзіўным было тое, што сам Мумітроль нават не здагадваўся пра гэтыя метамарфозы.

– Во як вы здзівіліся, – сказаў Мумітроль і зрабіў няўпэўнены крок на сваіх доўгіх драўляных нагах. – Вам і не здагадацца, дзе я быў!

– Нас гэта не цікавіць, – сказаў Снорк. – Але ты сапраўды выглядаеш так гідка, што тут хоць хто здзівіцца.

– Што за варожасць? – маркотна прабубніў Мумітроль. – Ну, зразумела, вам давялося доўга мяне шукаць. Давайце лепей прыдумаем, чым заняцца цяпер.

– Перш за ўсё ты павінен прадставіцца, – ледзяным голасам сказала фрэкен Снорк. – Мы ж зусім не ведаем, хто ты такі.

Мумітроль збянтэжана паглядзеў на яе, але, крыху паразважаўшы, вырашыў, што гэта нейкая новая гульня. Ён радасна засмяяўся і сказаў:

– Я кароль Каліфорніі!

– А я Сноркава сястра, – сказала фрэкен Снорк. – А вось мой брат.

– Мяне зваць Сніф, – сказаў Сніф.

– Я Снусмумрык, – сказаў Снусмумрык.

– Фу ты, як нецікава з вамі! – сказаў Мумітроль. – Няўжо вы не можаце прыдумаць што-небудзь незвычайнае! Хадзем лепей на двор, па-мойму, займаецца добрае надвор'е.

Ён спусціўся з ганка, і ўсе выйшлі следам, здзіўлена і даволі падазрона паглядаючы на яго.

– Хто гэта? – пацікавіўся Хемуль, які стаяў перад домам і падлічваў тычынкі ў сланечніку.

– К-кароль Каліфорніі... – няўпэўнена адказала фрэкен Снорк.

– Ён што, будзе тут жыць? – запытаўся Хемуль.

– Гэта вырашыць Мумітроль, – сказаў Сніф. – Не магу толькі даўмецца, куды ж ён падзеўся.

Мумітроль развесяліўся:

– А ты часам сапраўды даволі забаўны! Будзем шукаць Мумітроля!

– Ты яго ведаеш? – спытаў Снусмумрык.

– Ну, – сказаў Мумітроль, – знайшоў што спытаць! Вядома, ведаю! – ён аж рассмяўся з гэтай новай гульні, цалкам упэўнены, што надзвычай добра выконвае сваю ролю.

– А як вы з ім пазнаёміліся? – спытала фрэкен Снорк.

– Мы нарадзіліся ў адзін час, – адказаў Мумітроль, ледзь не лопаючыся са смеху. – Але, ведаеце, ён такі задавака! Сорамна быць з ім побач у прыстойным доме!

– Як ты можаш гаварыць такое пра Мумітроля! – абуралася фрэкен Снорк. – Ён найлепшы ў свеце троль, і мы ўсе яго страшэнна любім!

Мумітроль быў у захапленні.

– Ды што вы! – сказаў ён. – А мне ён падаецца сапраўдным прайдзісветам.

Фрэкен Снорк заплакала.

– Валі адсюль, – ашчэрыўся Снорк. – Бо зараз мы цябе ўзлахацім!

– Ну-ну, – збянтэжана сказаў Мумітроль. – Гэта ж толькі гульня! Мне страшна прыемна, што вы так мяне любіце.

– Яшчэ чаго! Зусім мы цябе не любім! – рэзка крыкнуў Сніф. – Ану яго! Ганіце прэч пачварнага караля за паклёп на нашага Мумітроля!

І яны ўсе разам накінуліся на няшчаснага Мумітроля. Той быў занадта агаломшаны, каб абараняцца, а калі нарэшце раз'ятрыўся, дык было ўжо занадта позна: ён

ляжаў у самай сярэдзіне вэрхалу з лап і хвастоў, поўнага штуршкоў і віску.

Але тут на ганак выйшла Мумімама.

– Што вы робіце, дзеткі! – усклікнула яна. – Зараз жа перастацьце біцца!

– Яны даюць дыхту каралю Каліфорніі! – усхліпнула фрэкен Снорк. – І правільна робяць!

Мумітроль выпаўз на белы свет, стомлены і ўзлаваны.

– Мама! – крыкнуў ён. – Яны першыя пачалі! Тры на аднаго – гэта ж несумленна!

– Дапусцім, – сказала Мумімама. – Але ж ты, напэўна, раздражніў іх. І, дарэчы, дзіця, ты хто?

– Хопіць гэтай бязглуздай гульні! – закрычаў Мумітроль. – Гэта зусім не смешна. Я Мумітроль, а на ганку стаіць мая мама. І ўсё на гэтым!

– Ты не Мумітроль, – пагардліва сказала фрэкен Снорк. – У яго такія прыгожыя маленькія вушкі, а ў цябе як бліны!

Мумітроль збянтэжана схапіўся за галаву і намацаў пару здаравенных зморшчаных вушэй.

– Але я Мумітроль! – адчайна ўсклікнуў ён. – Вы што, мне не верыце?

– У Мумітроля такія невялікі, ахайны хвосцік, а твой як памяло, – сказаў Снорк.

І гэта сапраўды было так! Мумітроль намацаў дрыготкімі лапамі хвост.

– У цябе вочы як талеркі, – сказаў Сніф. – А ў Мумітроля такія маленькія і цёплыя!

– Во-во, – згадзіўся Снусмумрык.

– Ты аферыст! – падсумаваў Хемуль.

– Што, мне зусім ніхто не верыць?! – усклікнуў Мумітроль. – Паглядзі ўважліва, мама, ты ж павінная пазнаць свайго сына!

Мумімама ўважліва зазірнула ў напалоханыя вочы-талеркі. Яна глядзела даволі доўга, а потым ціха прамовіла:

– Так, ты Мумітроль.

І ў той жа момант з Мумітролем пачаліся дзіўныя метамарфозы. Вушы, вочы і хвост сселіся і сталі маленькія, а нос і живот выраслі. І перад імі паўстаў Мумітроль ва ўсім сваім бляску.

– Хадзі да мяне, – паклікала Мумімама і прытуліла свайго сына. – Бачыш, усё-ткі сваё роднае мумідзіця я заўсёды пазнаю.

Крыху пазней Мумітроль і Снорк сядзелі ў адным са сваіх патаемных месцаў, пад кустом язіну, з усіх бакоў схаваныя зялёным лісцем, так што ўтваралася нешта падобнае да пачоры.

– Так, але ж павінна быць нешта такое, што гэтак цябе змяніла, – казаў Снорк.

Мумітроль пахітаў галавой.

– Я нічога асаблівага не бачыў, – адказаў ён. – І нічога незвычайнага не еў, і словаў небяспечных не вымаўляў.

– А можа, ты выпадкова трапіў у чароўнае кола? – дапусціў Снорк.

– Ну, не ведаю, – сказаў Мумітроль. – Я ўвесь час сядзеў пад тым чорным капелюшом, што ў нас заместа сметніцы.

– У цыліндры? – недаверліва перапытаў Снорк.

– Менавіта, – сказаў Мумітроль.

Яны некаторы час моўчкі думалі, а потым адначасова ўсклікнулі:

– Гэта ж, напэўна... – і паглядзелі адзін на аднаго.

– Хадзем! – сказаў Снорк.

Яны ўзбеглі на веранду і вельмі асцярожна наблізіліся да цыліндра.

– З выгляду нічога такога незвычайнага, – сказаў Снорк. – Ну, вядома, калі не ўлічваць, што сам па сабе цыліндар – даволі незвычайны капялюш.

– Але як мы даведаемся, што гэта ён? – спытаў Мумітроль. – Я туды больш не палезу!

– Магчыма, мы змаглі б завабіць туды кагось іншага, – разважаў Снорк.

– Але гэта было б подла! – запырэчыў Мумітроль. – Мы ж не ведаем, а раптам ён ніколі зноў не стане самім сабой!

– А мы возьмем ворага, – прапанаваў Снорк.

– Хм, – задумаўся Мумітроль, – ты ведаеш каго-небудзь?

– Вялікага пацука з памыйніцы, – сказаў Снорк.

Мумітроль паматляў галавой.

– Яго не падманеш.

– Ну, тады мурашынага льва, – прапанаваў Снорк.

– О, гэта было б добра, – сказаў Мумітроль. – Аднойчы ён зацягнуў маю маму ў яміну і закідаў ёй вочы пяском.

Яны скіраваліся на пошукі мурашынага льва, захапіўшы з сабою вялікі слоік. На пясчаным беразе можна адшукаць падступныя норкі мурашынага льва, якія вядуць да самага мора. Снорку не спатрэбілася шмат часу, каб знайсці вялікую круглую яміну, і ён старанна прасігналіў Мумітролю.

накрыўку. Сумеснымі намаганнямі яны выцягнулі слоік наверх і пакацілі дахаты. А адтуль крычаў і лаяўся мурашыны леў, толькі голас ягоны душыў пясок.

– Жах, які ён сярдзіты! – сказаў Снорк. – Баюся і думаць, што будзе, калі ён вызваліцца!

– Ён адтуль не выйдзе, – спакойна адказаў Мумітроль. – А калі і выйдзе, дык, спадзяюся, у выглядзе якога-небудзь цудзіка!

Дабраўшыся дадому, Мумітроль, сунуўшы ў рот лапы, прасігналіў сябрам трыма доўгімі свістамі (што значыла: здарылася нешта нечуванае).

Тыя хутка прыбеглі з розных бакоў і атачылі слоік.

– А што ў вас тут? – спытаў Сніф.

– Мурашыны леў! – з гонарам адказаў Мумітроль. – Сапраўдны злосны мурашыны леў, мы яго самі злавілі!

– Вы такія адважныя! – усклікнула ў захапленні фрэкен Снорк.

– Мы хочам пасадзіць яго ў цыліндр, – паведаміў Снорк.

– Каб ён ператварыўся ў пачвару, як гэта было са мной, – сказаў Мумітроль.

– Кажы канкрэтна, каб мы маглі цябе зразумець, – папрасіў Хемуль.

– Ну, я ператварыўся ў тую брыдкую істоту праз тое, што схаваўся пад цыліндрам, – патлумачыў Мумітроль. – Нам так здаецца. А цяпер мы гэта праверым на мурашыным ільве.

– Але ён можа змяніцца на каго заўгодна! – ускрыкнуў Сніф. – Ён можа стаць кімсьці страшнейшым за мурашынага льва і з'есці нас!

Усе спужаца сцішыліся і паглядзелі на слоік, з якога даносіліся прыглушаныя крыкі.

– Вой-вой! – трывожна ўсклікнула фрэкен Снорк і страціла колер*.

– Давайце схаваемся пад стол, пакуль ён будзе змяняцца, а на цыліндр пакладзем якую-небудзь таўшчэзную кніжку, – прапанаваў Снусмумрык. – Хто эксперыментуе, той заўсёды рызыкуе! Куляйце яго ў цыліндр!

Сніф кінуўся пад стол і прыціхнуў. Мумітроль, Снусмумрык і Хемуль трымалі слоік над капелюшом Чарадзея, а фрэкен Снорк асцярожна адкручвала накрыўку. Мурашыны леў вываліўся ў цыліндр у аблачыне пяску, і Снорк з маланкавай хуткасцю паклаў зверху слоўнік замежных словаў. І тады ўсе разам кінуся пад стол і заціхлі. Але нічога незвычайнага не адбывалася.

Яны выглядвалі з-пад абруса і трывожна чакалі. Але нічога не змянялася.

– Глупства гэта, – сказаў Сніф.

І тут слоўнік замежных словаў пачаў камячыцца і скурчвацца. Сніф у захапленні куснуў Хемуля за палец.

– Гэй, – сярдзіта адазваўся той, – ты ўкусіў мяне за палец!

– Ой, выбачай! – сказаў Сніф. – Я думаў, гэта мой!

Тым часам слоўнік скручваўся ўсё болей і болей. Старонкі пачалі нагадваць звялае лісце. Адтуль выпаўзлі замежныя словы, і цяпер яны варушыліся вакол на падлозе.

* Сноркі часта змяняюць афарбоўку, калі хваляюцца. (Заўв. аўтара).

– Праваліцца мне! – сказаў Мумітроль.

Але тут здарылася яшчэ нешта. З палёў цыліндра закапала. Пацякло. Рэчкі вады хлынулі на дыван, так што замежным словам давялося ш/каць паратунку на сценах.

– Мурашыны леў стаў проста вадой, – расчаравана сказаў Снусмумрык.

– Я думаю, гэта пясок, – прашаптсў Снорк. – Мурашыны леў, напэўна, хутка выпаўзе.

Яны зноў пачалі чакаць у невыносным напружанні. Фрэкен Снорк схавала голаў у абдымках Мумітроля, а Сніф спужана папіскваў. І раптам на палях капелюша паказаўся самы маленькі ў свеце вожык. Ён выніухваў паветра і мружыў вочы, увесь мокры і змерзлы.

Колькі секунд стаяла мёртвая цішыня. А потым Снусмумрык засмяяўся. А калі ён змоўк, каб набраць паветра, ужо смяяліся астатнія. Яны проста вылі і каталіся

пад сталом ад смеху. Толькі Хемуль не падзяляў агульнай радасці. Ён здзіўлена паглядзеў на сяброў і сказаў:

– Мы ж і так чакалі, што гэты леў перайначыцца! Не магу даўмецца, чаму вы заўсёды робіце столькі шуму з усялякай драбязы.

Тым часам вожык урачыста і крышку самотна прашпацыраваў да дзвярэй і спусціўся з ганка. Вада перастала ліцца і раскінулася возерам на падлозе веранды. А ўся столь зацягнулася замежнымі словамі.

Калі пра гэта расказалі Мумітату і Мумімаме, яны ўспрынялі гісторыю сур'ёзна і вырашылі, што чароўны капялюш робіць шкоду. Яго асцярожна прыкацілі да рэчкі і скінулі ў ваду.

– Значыць, вось адкуль з'явіліся хмаркі і пачвара, – сказала Мумімама, калі ўсе стаялі на беразе і сачылі, як адплывае з цячэннем капялюш.

– Забаўныя былі хмаркі, – крыху засмучана сказаў Мумітроль. – Хай бы яны заставаліся!

– Ага, і вада таксама, і замежныя словы, – сказала Мумімама. – Толькі гляньце, што стала з верандай! Не магу ўявіць, што мне рабіць з гэтымі казюркамі. Лезуць пад ногі, мітусяцца па ўсім доме!

– Але ўсё роўна, хмаркі былі вясёлыя, – упарта прамармытаў Мумітроль.

Увечары Мумітроль ніяк не мог заснуць. Ён ляжаў і глядзеў у светлую чэрвеньскую ноч, поўную адзінокіх крыкаў, крокаў, танцаў і салодкага водару кветак.

Снусмумрык яшчэ не прыйшоў. У такія ночы ён часта вандруе адзін са сваім губным гармонікам. Але гэтым разам не было чуваць яго песняў. Напэўна, ён шукае што-небудзь незвычайнае. Хутка ён раскіне намёт на

беразе рэчкі і адмовіцца начаваць у доме... Мумітроль уздыхнуў. Яму чамусьці зрабілася самотна.

Якраз тады пад акном пачуўся ціхі свіст. У Мумітроля сэрца падскочыла ад радасці. Ён асцярожна прабраўся да акна і выглянуў на двор. Свіст паведамляў: «Таямніца!» Снусмурок чакаў каля вераўчанай лесвіцы.

– Зможаш захаваць таямніцу? – прашаптаў ён, калі Мумітроль ужо стаяў на траве.

Мумітроль нецярпліва заківаў.

Снусмурок нахіліўся да яго і прашаптаў яшчэ цішэй:

– Капляюш прыбіла да пясчанай водмелі крыху ніжэй па рацэ.

У Мумітроля заблішчэлі вочы.

– Ну што, згодны? – спытаў бровамі Снусмурок.

– А то ж! – паварушыў у адказ вушамі Мумітроль.

Нібыта цені, яны прабраліся росным садам да ракі.

– Гэта праз дзве лукі адсюль, – прыглушана сказаў Снусмурок. – Мы ж проста абавязаныя выратаваць капляюш, бо ўся вада, што трапляе ў яго, робіцца чырвонай. Тыя, хто жыве ніжэй па рацэ, спужаюцца гэтай жудаснай вады.

– Мы мусілі падумаць пра гэта, – сказаў Мумітроль. Ён адчуваў гонар і радасць ад таго, што прыйшоў сюды разам са Снусмуркам гэтай глыбокай ноччу. Раней Снусмурок у свае начныя падарожжы заўсёды хадзіў адзін.

– Гэта недзе тут, – сказаў Снусмурок. – Якраз там, дзе пачынаецца цёмная палоска на вадзе. Бачыш?

– Не вельмі, – адказаў Мумітроль, спатыкаючыся

ў змроку. – Мае вочы не бачаць у цемры так добра, як твае.

– Цікава, як мы будзем яго даставаць, – разважаў Снусмурок, пазіраючы на плынь ракі. – Так недарэчна, што твой тата не мае чоўна.

Мумітроль вагаўся.

– Я даволі добра плаваю, калі вада не дужа халодная, – сказаў ён.

– Ты не адважышся, – недаверліва сказаў Снусмурок.

– Вядома, адважуся! – усклікнуў Мумітроль, і вочы яго загарэліся рашучасцю. – У якім гэта баку?

– Вунь там, наўскося, – сказаў Снусмурок. – Ты даволі хутка зможаш дастаць да дна водмелі. Але асцярожна там, не сунь лапы ў капляюш. Трымай з бакоў.

Мумітроль саслізнуў у цёплую летнюю ваду і паплыў па-сабачаму. Плынь была хуткая, і ён адчуваў сябе крыху неспакойна. Але вось ён убачыў пясчаную водмель, а на ёй нешта чорнае. Ён узяў гэты кірунак з дапамогай хваста і адразу адчуў пад лапамі дно.

– Усё добра? – асцярожна крыкнуў Снусмурок з берага.

– Усё добра! – адказаў Мумітроль і выйшаў на водмель.

Ён убачыў цёмны струмень, які віўся вакол капелюша і падхопліваўся ракой. Гэта была тая самая перайначаная чырвоная вада. Мумітроль засунуў туды лапу і асцярожна лізнуў.

– Праваліцца мне! – прамармытаў ён. – Гэта ж сок! Падумаць толькі, цяпер мы зможам атрымаць соку колькі пажадаем, проста набраўшы ў капляюш вады!

– Ну, знайшоў ты там? – занепакоена гукнуў Снусмумрык.

– Ужо плыву! – адказаў Мумітроль і зноў зайшоў у ваду, моцна абвязаўшы хвостом Чарадзееў капялюш. Было нязручна плыць супроць цячэння ды яшчэ цягнуць з сабой гэты важкі капялюш, так што ён выкараскаўся на бераг страшэнна стомлены, хоць і горды сабой.

– Вось, – цяжка выдыхнуў Мумітроль.

– Выдатна, – сказаў Снусмумрык. – Але куды нам яго падзець?

– Толькі не ў мумідом, – сказаў Мумітроль. – І наўрад ці можна схваць яго ў садзе. Яшчэ знойдзе хто.

– Як наконт пячоры? – прапанаваў Снусмумрык.

– Тады давядзецца паведаміць Сніфу, – сказаў Мумітроль. – Гэта ж ягоная пячора.

– Напэўна, там і схаваем, – задуменна сказаў Снусмумрык. – Але ён яшчэ занадта маленькі, каб ведаць пра такія вялікія сакрэты.

– Ну так, – сур'ёзна сказаў Мумітроль. – Ведаеш, а я ж упершыню раблю тое, пра што не магу сказаць тату і маме.

Снусмумрык узяў капялюш у ахапак і пайшоў уздоўж ракі. Дайшоўшы да моста, ён раптоўна спыніўся.

– Што такое? – устрыожана прашаптаў Мумітроль.

– Канарэйкі! – усклікнуў Снусмумрык. – Вунь там, на парэнчах мастка! Тры жоўтыя канарэйкі. Так дзіўна іх бачыць уначы.

– Я зусім не канарэйка, – піснула найбліжэйшая птушка. – Я плотка!

– Мы ўсе тры – самыя сапраўдныя годныя рыбіны! – зайшлася ў трэлі яе сяброўка.

Снусмумрык пакачаў галавой.

– Бачыш, што нарабіў капялюш, – сказаў ён. – Хутчэй за ўсё, тры маленькія рыбіны заплылі ў яго і ператварыліся ў птушак. Таму пайшлі хутчэй да пячоры, схаваем там цыліндр!

Пакуль ішлі праз лес, Мумітроль трымаўся блізка ля Снусмумрыка. Па абодва бакі раз-пораз чулася шаргаценне асцярожных крокаў, і ад таго рабілася ніякавата. Часам з-пад каранёў на іх уважліва пазіралі маленькія бліскучыя вочы, а часам нехта клікаў іх то з зямлі, то з галінастых дрэваў.

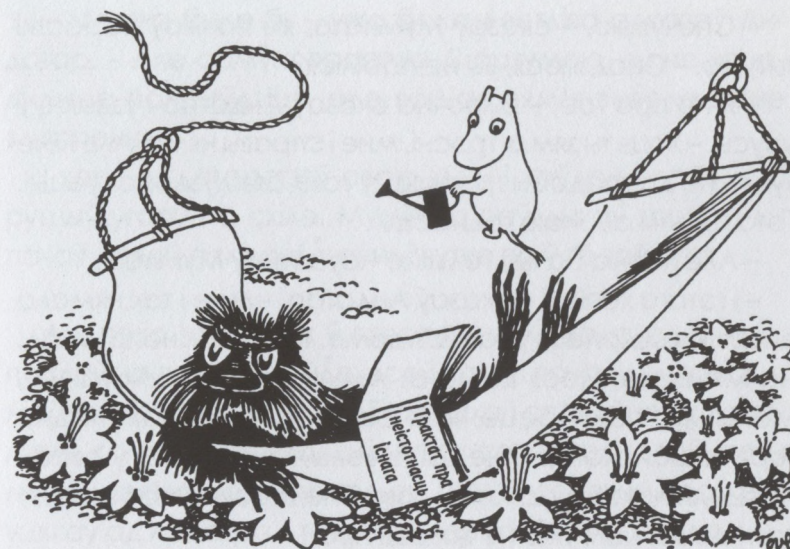
– Якая чароўная ноч! – пачуў Мумітроль голас за сваёй спінай.

– Цудоўная! – адважыўся ён адказаць. Маленькі цень праслізнуў міма і знік у змроку.

А на беразе світала. Мора злілося з небам у адну бліскучую блакітную прастору. Аднекуль здалёк даносіліся рэдкія ўскрыкі птушак. Набліжаўся ранак. Снусмумрык і Мумітроль зацягнулі капялюш у пячору і паставілі адтулінай уніз у самым глыбокім куце, каб нічога туды незнарок не трапіла.

– Напэўна, гэта найлепшае, што мы маглі зрабіць, – сказаў Снусмумрык. – Ты толькі ўяві, як будзе здорава, калі ў нас атрымаецца вярнуць нашыя хмаркі!

– Ага! – сказаў Мумітроль, стоячы каля выхаду з пячоры і глядзячы ў ноч. – Хоць я сумняваюся, што можа быць лепей, чым цяпер...

Раздзел трэці,

дзе апавядаецца пра тое, як Андатар аддаліўся
ад свету і перажыў нешта невыказнае;
як «Прыгода» прывяла мумісям'ю
на Адзінокі Востраў Хаціфнатаў
і як Хемуль там абпаліўся,
а таксама пра вялікую наваўніцу.

Наступным ранкам, калі Андатар, як заўсёды, выйшаў на двор і ўладкаваўся са сваёй кнігай у гамаку, каб пачытаць Трактат пра Неістотнасць Існага, шнуры абарваліся, і ён шмякнуўся на зямлю.

– Недаравальна! – сказаў Андатар і вызваліўся з коўдры.

– Спачуваю, – сказаў Мумітата, які паліваў парасткі тытуню. – Спадзяюся, вы не пабіліся?

– Я не пра тое, – змрочна сказаў Андатар і ўздыхнуў у вусы. – Хоць ты зямля трэсні, мне і справы няма. Але мне зусім не даспадобы трапляць у такія бязглуздыя сітуацыі. Гэта прыніжае маю годнасць!

– Але ж гэта бачыў толькі я, – сцешыў Мумітата.

– І гэтага хопіць! – сказаў Андатар. – Мне і так нямала давялося сцярапець у вашым доме. Таго году, напрыклад, на мяне звалілася камета. Але гэта яшчэ нічога. Вы, магчыма, памятаеце, як я сеў проста ў шакаладны торт вашай жонкі! Мне было вельмі няёмка! Я ў сваёй пасцелі знаходжу шчоткі – даволі недарэчны жарт, мушу зазначыць. Калі ўжо не казаць пра...

– Я ведаю, ведаю, – абарваў прыніжана Мумітата. – У нас і праўда вельмі неспакойны дом. І вяроўкі, здараецца, танчэюць з гадамі...

– Няма ім на тое дазволу! – сказаў Андатар. – Калі б я і зусім забіўся, гэта б, вядома, нічога не значыла. Але падумайце толькі, калі б мяне бачыла ваша сям'я! Аднак цяпер я збіраюся падацца зноў у пустэльнікі і пражыць жыццё ў адзіноце і спакоі, далёка ад мітусні гэтага свету. Гэта я цвёрда вырашыў.

– Ого! – зацікаўлена сказаў Мумітата. – Маеце нейкае месца на прыкмеце?

– Пячору, – адказаў Андатар. – Там ніхто не будзе сваімі недарэчнымі жартамі замінаць мне думаць. Можаце прыносіць мне паесці два разы на дзень. Але не раней за дзесяць гадзін раніцы.

– Добра, – пакорліва адказаў тата. – Вам прынесці туды што-небудзь з мэблі?

– Можна было б, – ужо больш ветліва адказаў Андатар. – Але самую простую. Я разумею, вы не хацелі мяне пакрыўдзіць, але ваша сям'я вывела мяне з цяргнення.

І вось Андатар узяў сваю кнігу і коўдру і павольна рушыў угару па схіле. Мумітата паўздыхаў трошкі, ды пачаў далей паліваць тытунь і хутка на ўсё забыўся.

Андатар забраўся ў пячору вельмі задаволены. Ён паслаў на пясочку коўдру, сеў на яе і пачаў думаць. Думаў ён так гадзіны з дзве. Было ціха і спакойна, а ў разломе каменнага даху блішчэла сонейка, напаўняючы мяккім святлом гэты прытулак. Паціху сонечны прамень уцякаў ад Андатра, і тады той перасоўваўся следам.

«Я застануся тут назаўсёды, назаўсёды, – думаў ён. – Як гэта ўсё непатрэбна – насіцца паўсюль, часаць языком, будаваць хаты, слаць дываны і набываць маёмасць!»

Ён задаволена агледзеў свой новы дом і заўважыў Чарадзею капялюш, які Мумітроль і Снусмумрык прыхавалі глыбока ў куце.

– Сметніца, – сам сабе сказаў Андатар. – Значыць, яна цяпер тут. Ну, гэта заўсёды на што-небудзь спатрэбіцца.

Ён яшчэ колькі часу падумаў і нарэшце вырашыў падрамаць. Закруціўшыся ў коўдру, ён паклаў сваю штучную сківіцу ў капялюш, каб не запэцкаць яе ў пяску, ды і заснуў са спакойнай душой.

У мумідоме на сняданак былі аладкі. Кожны атрымаў па тоўсценькім жоўтым бліне з варэннем. Акрамя таго, была яшчэ ўчорашняя каша, але ніхто не хацеў яе есці, і таму яе вырашылі пакінуць на заўтра.

– Сёння мне хочацца зрабіць што-небудзь незвычайнае, – сказала Мумімама. – Мы пазбавіліся таго брыдкага капелюша – гэта варта адсвяткаваць. Да таго ж, гэта такая нуда – сядзець увесь час на адным месцы.

– Сапраўды! – падтрымаў Мумітата. – Пойдзем у падарожжа, га?

– Мы ўжо бывалі паўсюль. Новых месцаў для нас няма! – сказаў Хемуль.

– Але яны мусяць быць, – запарэчыў тата. – А калі іх

няма, дык мы самі створым. Хопіць есці, дзеці, – ежу возьмем з сабой.

– А можна даесці тое, што ўжо ў роце? – спытаў Сніф.

– Не кажы глупстваў, – сказала Мумімама. – Хуценька збірайце ўсё, што можа спатрэбіцца, бо тата хоча выправіцца ў падарожжа адразу ж. Толькі не бярыце нічога лішняга. Трэба пакінуць Андатру запіску, каб ведаў, дзе мы.

– Прападзі мой хвост! – усклікнуў Мумітата, схопіўшыся за галаву. – Зусім забыўся! Мы ж павінныя былі аднесці яму сняданак і мэблю ў пячору!

– У пячору? – разам усхапіліся Мумітроль і Снусмумрык.

– Так, шнурок ад гамака парваўся, – сказаў тата. – І Андатар сказаў, што больш не можа думаць і хоча адасобіцца ад мітусні гэтага свету. Маўляў, вы падкідвалі яму ў ложак шчоткі і гэтак далей. Так што ён вырашыў пераехаць жыць у пячору.

Мумітроль і Снусмумрык збялелі і перакінуліся позіркамі. У вачах кожнага чыталася жудасная здагадка. Цыліндр! – думалі яны.

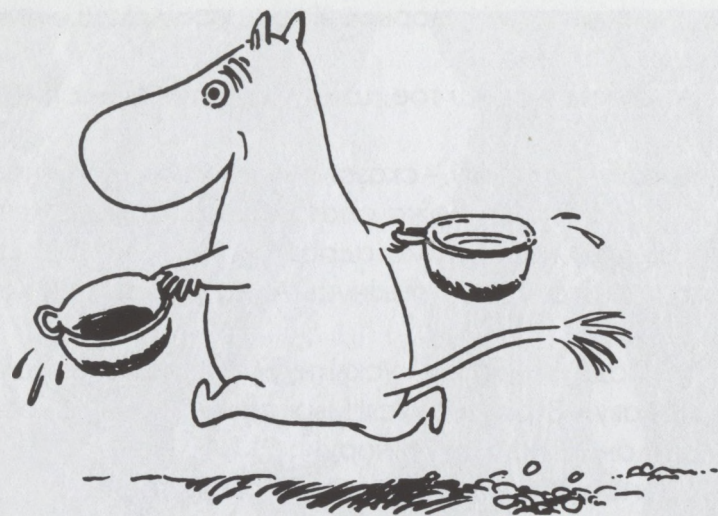
– Ну, гэта ж зусім не так страшна, – супакоіла Мумімама. – Пойдзем на бераг мора, а ежу для Андатра прыхопім з сабою.

– Надакучыла на бераг, – захныкаў Сніф. – Няўжо нельга выбраць якое іншае месца!

– Ціха, дзеці! – строга сказаў Мумітата. – Мама хоча купацца. Зараз жа адыходзім!

Мама кінулася збіраць рэчы.

Яна рассоўвала па заплечніках коўдры, рондалі,

бяросту для вогнішча, імбрык, ежу на доўгую дарогу, алей, запалкі і ўсё тое, на чым, з чаго і ўласна чым заўсёды ядуць. Яна брала з сабой парасон, цёплую вопратку, лекі для страўніка ў парашках, калатоўкі, падушкі, сеткі ад камароў, плаўкі, абрус і сваю сумку. Яна зазірала ва ўсе куткі, згадваючы, ці не забыла чаго, і нарэшце сказала:

– Усё гатова! О, як гэта цудоўна – адпачыць ля мора! Мумітата захапіў сваю люльку і вуду.

– Ну што, сабраліся нарэшце? – спытаў ён. – Нічога не забылі? Тады пайшлі!

І яны выправіліся да мора. Самым апошнім ішоў Сніф – ён валок за сабою шэсць маленькіх чоўнікаў.

– Як думаеш, у Андатра ўсё добра? – прашаптаў Снусмумрыку Мумітроль.

– Спадзяюся! – ціха адказаў Снусмумрык. – Але ўсё ж на душы неспакойна...

І тут усе спыніліся так раптоўна, што Мумітата ледзь не трапіў вудай у вока Хемулю.

– Хто гэта крычыць? – агаломшана ўсклікнула Мумімама.

Увесь лес затрымцеў ад дзікага выцця. Нехта ці нешта неслася проста на іх і раўло ці то ад страху, ці то ад лютасці.

– Хавайцеся! – скамандаваў Мумітата. – Гэта нейкае страшыдла!

Але не паспелі яны схавацца, як аднекуль вылецеў Андатар са спалоханымі вачыма і ўскудлачанай поўсцю. Ён махаў лапамі і нешта няўцямна лапатаў, так што ніхто нічога не разумеў. З гэтае карціны можна было зрабіць толькі адну выснову: ён або вельмі злаваўся, або напужаўся, або злаваўся ад таго, што напужаўся. Тым часам Андатар пратупаў у напрамку Мумідола.

– Што здарылася з Андатрам? – узрушана запыталася Мумімама. – Ён зазвычай трымаецца так спакойна і годна!

– Так перажываць праз падраны шнурок ад гамака... – прамармытаў Мумітата і пакачаў галавой.

– Я думаю, ён раззлаваўся, што мы забыліся прынесці яму сняданак, – сказаў Сніф. – Цяпер можна самім яго з'есці.

У трывожных думках падарожнікі рушылі далей, выводзячы новыя тэзы наконт паводзін Андатра. Толькі Мумітроль і Снусмумрык непрыкметна прабраліся наперад і пайшлі напраткі да пячоры.

– Праз уваход нам лепей не ісці, – сказаў Снусмумрык. – Раптам ЯНО яшчэ там. Мы ўзлезем на гару і зазірнем зверху з разлому.

Яны асцярожна ўзлезлі наверх і па-індзейску папаўзлі да шчыліны. Доўга і пільна яны глядзелі праз яе ў пячору. Там стаяў Чарадзееў капялюш, і ён быў пусты. Коўдра, кінутая абы-як, валялася ў адным куце, кніга – у другім. Нікога ў пячоры не было.

Але ўвесь пясок быў раскрыены дзіўнымі слядамі, быццам нехта танчыў і скакаў паўсюль.

– Гэта не Андатравы лапы! – сказаў Мумітроль.

– Цікава, ці лапы гэта наогул, – адказаў Снусмумрык. – Выглядае страшна дзіўна.

Яны спусціліся з гары, асцярожна аглядаючыся па баках.

Ніякай небяспекі не было.

Яны ніколі так і не даведаліся, чаго ж так страшна спалохаўся Андатар, бо ён не хацеў і згадваць пра гэта*.

А тым часам астатнія дабраліся да ўзбярэжжа. Яны ўсе разам стаялі цесным гуртам ля самай вады і, жэстыкуючы, гучна размаўлялі.

– Яны знайшлі лодку! – ускрыкнуў Снусмумрык. – Бяжым паглядзім!

Гэта насамрэч было так. Сапраўдная вялікая парусная лодка з вёсламі, пафарбаваная ў белы і зялёны колеры!

– Чыя яна? – задыхаючыся пасля бегу, запытаў Мумітроль.

* Калі табе цікава, чым зрабіліся штучныя зубы Андатра, спытай у мамы. Пэўна, яна ведае. (Заўв. аўтара)..

– Нічыя! – урачыста абвясціў Мумітата. – Яе прыбіла да нашага берага. Гэта падарунак мора!

– Трэба даць ёй імя! – усклінула фрэкэн Снорк. – «Інтрыга» было б страшна міла!

– Інтрыгі пляці сама, – пагардліва сказаў Снорк. – Я прапаную назву «Марскі беркут».

– Не, тут трэба што-небудзь лацінскае, – запярэчыў Хемуль. – *Muminates Maritima*!

– Я яе ўбачыў першы! – крыкнуў Сніф. – Я павінен выбіраць імя. Было б здорава назваць яе «СНІФ». Проста і з густам.

– З тваім невыносным густам, што праўда, – упікнуў Мумітроль.

– Ціха, дзеці! – супакой тата. – Ціха, ціха. Гэта ж відавочна, што назву выбіраць павінная мама. Гэта ж яе вандроўка.

Мумімама зарумянілася.

– Ці я змагу! – сціпла сказала яна. – У Снусмумрыка вельмі багатая фантазія. У яго лепей атрымаецца.

– Ну, я нават не ведаю, – сказаў Снусмумрык. – Але праўду кажучы, я з самага пачатку думаў, што «Асцярожны Воўк» будзе неверагодна трапным назовам.

– Не! – сказаў Мумітроль. – Хай выбірае мама.

– Добра, дзіцятка маё, – сказала Мумімама. – Толькі не палічыце мяне неразумнай і старамоднай. Мне падаецца, што імя лодкі павінна нагадваць пра тое, што яна нам падорыць, – і я думаю, што «Прыгода» будзе дарэчнай назвай.

– Цудоўна! Цудоўна! – ўзрадаваўся Мумітроль. – Назавем яе так! Мама! Ёсць у цябе што-небудзь кшталту шампанскага?

Мумімама пачала шукаць па ўсіх кошыках і заплечніках біклажку з сокам.

– Як шкада! – усклікнула яна. – Здаецца, я забыла ўзяць сок.

– А я ж пытаўся, ці не забылі мы чаго! – сказаў Мумітата.

Усе вельмі засмуціліся. Падарожжа на лодцы, якую не назвалі паводле ўсіх канонаў, можа стаць нешчаслівым.

І тут Мумітролю ў галаву прыйшла выдатная ідэя.

– Дай мне рондалі, – папрасіў ён.

Мумітроль набраў поўныя рондалі марской вады і панёс у пячору, дзе стаяў Чарадзееў капялюш.

Калі ён вярнуўся, то даў тату рондаль з ператворанай вадой і прапанаваў:

– Пакаштуй!

Мумітата зрабіў глыток і задаволена спытаў:

– Дзе ты гэта ўзяў, мой сыне?

– Сакрэт! – адказаў Мумітроль.

Тады чароўнай вады налілі ў слоік з-пад варэння і разбілі яго аб паруснік пад гордую дэкламацыю Мумімамы: «Гэты м надаю табе імя цяпер і назаўсёды – будзь «Прыгодай»! (Такія словы мумітролі кажуць падчас надання імя).

З крыкам «Урра!» усе пачалі перадаваць на борт кашы, коўдры, парасоны, вуду, падушкі, рондалі і плаўкі – і вось мумісям'я з сябрамі паплыла дзікім зялёным морам.

Стаяў чароўны дзянёк, хоць, магчыма, і не зусім ясны: сонца завалакло лёгкай смугою. Ветразь «Прыгоды» надзьмуўся, і лодка стралой паляцела насустрач

далягляду. Хвалі ляпалі па яе баках, вецер спяваў свае песні, а ля носа танчылі вадзянікі і русалкі.

Сніф моцна звязаў свае пласкадонкі ў стужку, і цяпер яны адна за адной – цэлы флот – ішлі ў кильватары. Мумітата кіраваў, а Мумімама драмала: нячаста здараецца, каб вакол было так спакойна.

У небе луналі вялікія белыя птахі.

– Куды пакіруем? – пацікавіўся Снорк.

– Давайце паплывем на які-небудзь востраў! – папрасіла фрэкэн Снорк. – Ніколі не была на востраве!

– Ну вось, цяпер пабываеш, – сказаў тата. – Спынімся на першым жа востраве, які заўважым.

Мумітроль сачыў за дном з носа лодкі. Ён зачаравана глядзеў у зялёную глыбіню, што хавалася пад белымі вусамі хваляў, на якія «Прыгода» разразала ваду.

– Аго-ой! – захоплена ўсклікнуў Мумітроль. – Мы плывем на востраў!

Далёка ў моры ляжаў Адзінокі Востраў Хаціфнатаў, аблізаны прыбоем і светлы ад пячаных пляжаў. Адзін раз на год тут збіраюцца хаціфнаты, перш чым выправіцца ў сваё бясконцае падарожжа вакол свету. Яны прыбываюць з усіх куткоў зямнога шару, ціхія і сур'ёзныя, з маленькімі белымі пустымі тварамі. Навошта яны штогод збіраюцца – цяжка сказаць, бо яны не могуць ні чuć, ні размаўляць і ніколі не затрымліваюць позірк ні на чым, акрамя далёкай мэты, да якой імкнуцца. Магчыма, яны мараць пра месца, якое было б ім домам, дзе можна крыху адпачыць і сустрэць знаёмых.

Штогадовыя сходы яны заўсёды ладзяць у чэрвені, так што мумісям'я прыбыла на гэты адзінокі востраў прыкладна ў адзін час з хаціфнатамі. Дзікі і вабны, высіўся

ён над морам, упрыгожаны святочным вянком з белых хваляў прыбою і зялёных гушчароў.

– Зямля! – абвясціў Мумітроль.

Усе звесіліся з бартоў, углядаючыся наперад.

– Там пясчаны бераг! – усклінула фрэкен Снорк.

– І цудоўная гавань! – сказаў Мумітата і, па-майстэрску абыходзячы мяліны, прычаліў да вострава. «Прыгода» мякка тыцнулася ў пясок, і Мумітроль з фалінем у руках саскочыў на зямлю. Хутка бераг ажывіла руплівая мітусня. Мумімама нацягала камянёў для печкі, каб разагрэць бліны, назбірала сухога галля і трэсак, а на пяску паслала абрус. Кожны куток яна прыціснула маленькім каменьчыкам, каб абрус не надзімаўся пухіром. Яна шэрагам выставіла ўсе кубкі і закапала слоік з маслам у вільготны пясок, там, дзе валун адкінуў свой цень. І, нарэшце, сярэдзіну стала Мумімама ўпрыгожыла букетам гарлачыкаў.

– Трэба яшчэ якая дапамога? – спытаў Мумітроль, калі ўсё гэта было гатова.

– Вы павінныя даследаваць востраў, – адказала мама (яна добра ведала, што яны толькі гэтага й чакалі). – Вельмі важна зразумець, дзе ты апынуўся. Што ні кажы, а тут можа быць небяспечна.

– Слушна! – пагадзіўся Мумітроль. І ён разам са сноркамі і Сніфам рушыў паўднёвым берагам, а Снусмумрык, якому падабалася рабіць адкрыцці самастойна, скіраваўся ў вандроўку па паўночным баку вострава. Хемуль узяў сваю скрынку для раслін, прыхапіў зялёны шуфлік і павелічальнае шкло і падыбаў проста ў лес. Ён меркаваў, што там абавязкова знойдуцца незвычайныя, пакулы яшчэ не вядомыя свету расліны.

А Мумітата ўладкаваўся на валуне, каб палавіць рыбы. Сонца павольна сцякала з зеніту, пакуль удалечыні па-над морам збіраліся-набіраліся хмары.

У цэнтры вострава палегла роўная зялёная паляна, агорнутая шчыльнымі суплётамі кветак. Тут было сакрэтнае месца сустрэч хаціфнатаў, дзе яны збіраліся разам кожнае лета. Недзе з тры сотні ўжо прыбыло, і прыблізна чатырыста пяцьдзясят яшчэ чакалася. Яны бязгучна соўгаліся па траве і ўрачыста схіляліся адзін перад адным у паклонах. Пасярод паляны хаціфнаты ўсталявалі высокі слуп, на якім павесілі вялікі барометр.

Кожнага разу, праходзячы побач з тым барометрам, яны згіналіся перад ім у глыбокім паклоне (што выглядала даволі пацешна).

Тым часам Хемуль бадзяўся па лесе і захапляўся рэдкімі кветкамі, што раслі тут паўсюдна. Кветкі гэтыя былі зусім не такія, як у Мумідоле, – яны мелі дзіўныя абрысы і насычаны цёмны колер. Але Хемуль не заўважаў гэтае прыгажосці – ён лічыў тычынкі ды пялёсткі, мармычучы сабе пад нос: «Дзвесце дзевятнаццаты нумар гербарыя!»

Нарэшце ён дабраўся да паляны хаціфнатаў і пайшоў па ёй, старанна разглядаючы кожную травіну. Хемуль не ўздымаў вачэй ад зямлі, аж пакуль не бомкнуўся ілбом аб слуп. І тады ён збянтэжана агледзеўся вакол. Ніколі ў жыцці ён не бачыў адразу столькі хаціфнатаў. Яны кішэлі паўсюль, і ўсе да адзінага вырачылі на яго свае бялкія вочкі. «Цікава, яны злыя ці не? – трывожна падумаў Хемуль. – Маленькія, але іх да прыкрага шмат!»

Ён зірнуў на вялікі бліскучы барометр з чырвонага дрэва. Той паказваў на дождж і вецер.

– Арыгінальна, – сказаў Хемуль, мружачы вочы пад сонечным бляскам.

Ён пастукаў па барометры, і стрэлка моцна ўпала. Хаціфнаты адразу пагрозліва зашамацелі і ступілі крок да Хемуля.

– Не звяртайце ўвагі, – спалохана вымавіў Хемуль. – Я не забяру ваш барометр!

Але хаціфнаты яго не чулі. Шэраг за шэрагам яны з шоргатам набліжаліся, махаючы лапамі. У Хемуля сэрца падкаціла да горла. Ён хутка агледзеўся ў пошуках паратунку. Вораг сцяною абкружаў яго і падбіраўся ўсё бліжэй. А між дрэваў ужо варушыліся новыя хаціфнаты, маўклівыя, з нерухомымі тварамі.

– Прэч вы! – крыкнуў Хемуль. – Кышш! Кышш!

Але хаціфнаты бязгучна наступалі. Тады Хемуль падабраў свае спадніцы і пачаў караскацца на слуп.

Слуп быў слізкі і гідкі, але спалох надаў Хемулю няхемульскіх сілаў, так што хутка ён ужо сядзеў і калаціўся на вяршыні, трымаючыся за барометр.

Хаціфнаты ўжо прыспелі да падножжа слупа. Яны чакалі. Яны запаланілі ўсю паляну – цяпер яна падавалася белым дываном. Хемулю зрабілася блага ад думкі пра тое, што яны могуць зрабіць, зваліся ён уніз.

– Памажыце, – слабым голасам паклікаў ён. – Памажыце! Ратуйце!

Але ў лесе было ціха.

Тады ён сунуў у рот два пальцы і прасвісцеў: тры кароткія сігналы, тры доўгія і зноў тры кароткія. Тры хуткія, тры працяглыя, тры хуткія. SOS.

Снусмумрык, які рухаўся паўночным берагам, пачуў гэтыя сігналы. Ён спыніўся, каб дакладна вызначыць

напрамак, адкуль яны ішлі, і куляй кінуўся на дапамогу. Свіст, што быў спачатку слабенькі, гучаў усё мацней. «Цяпер зусім блізка», – падумаў Снусмумрык і пачаў асцярожна пракрадацца наперад. Вось пробліск між дрэваў – і перад ім паляна, хаціфнаты і Хемуль, які моцна ўчапіўся за слуп. «Горш і быць не магло», – прамармытаў Снусмумрык і крыкнуў:

– Гэй! Я тут! І як ты здолеў так раззлаваць ціхамірных хаціфнатаў?

– Я толькі стукнуў па барометры, – праскуголіў Хемуль. – Стрэлка апусцілася. Паспрабуй прагнаць гэтых брыдкіх казюрак, мілы мумрык!

– Зараз, трэба падумаць, – сказаў Снусмумрык.

З гэтай размовы хаціфнаты нічога не чулі: яны ж не мелі вушэй.

Праз хвілю Хемуль узвыў:

– Думай хутчэй, мумрык, бо зараз я саслізну!

– Слухай! – сказаў Снусмумрык. – Памятаеш, як у нашым лесе завяліся палёўкі? Мумітата паставіў мноства слупоў з круцёлкамі-ветракамі. І вось калі яны пачалі круціцца, зямля задрыжэла, мышы занепакоіліся і не вытрымалі – толькі і бачылі іх!

– Твае гісторыі заўсёды вельмі цікавыя, – сказаў Хемуль гаротна, – толькі я не разумею, якім чынам гэта дапаможа мне ў маім сумным становішчы!

– Самым істотным чынам, – сказаў Снусмумрык. – Няўжо не разумееш? Хаціфнаты не могуць ні размаўляць, ні чуць, ды і бачаць вельмі кепска. Аднак адчуваюць яны выдатна! Паспрабуй гайдаць слуп лёгкамі штуршкамі. Хутчэй за ўсё, хаціфнаты адчуюць дрыжанне зямлі і пачнуць ратавацца. Жыватом адчуюць, вось пабачыш!

Хемуль паспрабаваў гушкаць слуп сюды-туды.

– Я падаю! – спалохана ўсклікнуў ён.

– Хутчэй, хутчэй! – крыкнуў Снусмумрык. – Рабі маленькія штуршкі!

Хемуль расхістаў слуп, і праз нейкі час хаціфнаты адчулі нешта непрыемнае ў пятках. Яны зашаргацелі мацней, трывожна заварушыліся і раптам стрымгалоў пабеглі ўпрочкі, рыхтык тыя палёўкі.

Праз імгненне паляна засталася пустой. Снусмумрык адчуў дотыкі хаціфнатаў да сваіх ног, калі беглякі несліся напрам у лес, – яны джгаліся зусім як крапіва-жыгучка.

Хемуль адчуў такую стому і такую палёжку, што проста зваліўся ўніз на траву.

– О, маё сэрца! – застагнаў ён. – Зноў яно правалілася некуды. Ніколі яшчэ не здаралася са мной у мумісям'і нічога настолькі абуральнага і жудаснага.

– Ш-ш-ш, – супакоіў Снусмумрык. – Усё абышлося.

– Брыдкія стварэнні! – вылаяўся Хемуль. – На злосць ім забяру гэты барометр!

– Пакінь ты яго лепей, – параіў Снусмумрык.

Але Хемуль адчапіў бліскучы барометр і пераможна сунуў яго пад паху.

– Вяртаемся, – сказаў ён. – Жах як хочацца есці.

Калі Снусмумрык і Хемуль з'явіліся, астатнія ўжо сядзелі каля абруса і частаваліся шчупаком, якога злавіў Мумітата.

– Здароў! – крыкнуў ім Мумітроль. – Мы абышлі цэлы востраў! На тым баку ёсць страшэнна дзікія скалы, яны спускаюцца ў самае мора!

– А яшчэ мы бачылі процьму хаціфнатаў! – дадаў Сніф. – Сама менш сотню!

– Ох, не кажи мне пра іх... – цяжка ўздыхнуў Хемуль. – Майму сэрцу гэтага не вытрываць. Вы лепей гляньце на мой ваенны трафей!

Хемуль з гонарам паклаў свой барометр на сярэдзіну абруса.

– О, як зіхціць! Як прыгожа! – усклікнула фрэкен Снорк. – Гэта што, гадзіннік?

– Не, гэта – барометр, – сказаў Мумітата. – Па ім можна вызначыць, яснае будзе надвор'е ці здарыцца навальніца. Бывае нават такое, што барометр паказвае ўсё абсалютна правільна!

Ён пастукаў па барометры, і хмурынка засяроджанасці прабегла па яго твары.

– Паказвае шторм, – сказаў Мумітата.

– Моцны шторм? – занепакоіўся Сніф.

– Глянь сюды, – сказаў Мумітата. – Стрэлкі спыніліся, дзе адзначана «нуль-нуль» – ніжэй ім падаць няма куды. Калі гэта толькі не ягоныя махлярскія жарты.

Але насамрэч гэта зусім не было падобна да жартаў. Лёгкая смуга сабралася ў жоўта-шэрую павалоку, мора падазрона чарнела на даляглядзе.

– Трэба адчальваць, – сказаў Снорк.

– Пабудзем яшчэ! – папрасіла фрэкен Снорк. – Мы яшчэ не даследавалі як трэба скалы, што на тым баку вострава! Мы нават не паспелі пакупацца!

– Можна ж і праўда пачакаць трошкі, паглядзець, што там будзе, – падтрымаў яе Мумітроль. – Неяк прыкра вяртацца дамоў, толькі адкрыўшы востраў!

– Але калі пачнецца шторм, мы ўжо не зможам адплысці, – пачаў даводзіць Снорк.

– І здорава! – усклікнуў Сніф. – Застанемся тут назаўсёды!

– Ціха, дзеці, мне трэба падумаць, – сказаў Мумітата.

Ён спусціўся да мора і пацягнуў носам паветра, пакруціў галавою ва ўсе бакі і нахмурыў лоб.

Недзе далёка загрузкатала.

– Навальніца!.. – вымавіў Сніф. – Ух, як страшна!

Над даляглядам сцяною пагрозліва ўздымалася цёмна-сіняя хмара. Яна гнала перад сабой шматкі празрыстых аблачын, а над морам там і сям ледзьве бачна шархалі далёкія бліскавіцы.

– Застаемся! – вырашыў тата.

– На цэлую ноч! – ускрыкнуў Сніф.

– Думаю, што так, – сказаў Мумітата. – Трэба паспацца зладзіць якое сховішча – хутка пачнецца дождж!

«Прыгоду» ўсцягнулі як найвышэй на бераг, а на ўзлеску зрабілі намёт з ветразя і коўдраў. Мумімама пазатыкала шчыліны мохам, а Снорк абкапаў сховішча ровам, каб у яго сцякала вада. Усе насіліся туды-сюды, хаваючы свае рэчы пад дах. І вось між дрэваў трывожна зашапацеў ветрык. Гром прагрузкатаў бліжэй.

– Пайду на мыс, гляну, як там надвор'е, – сказаў Снусмумрык.

Ён насунуў на вушы свой нязменны капялюх і знік. Адзінокі і шчаслівы, пакрочыў Снусмумрык на самы далёкі мыс і спыніўся там, прыхіліўшыся спінаю да валуна.

Мора змяніла сваё аблічча. Яно зрабілася цёмна-зялёным і пеністым, а жоўты пясок водмеляў прасвечваў скрозь ваду, як фосфар. Пад урачыстыя выбухі грому

з поўдня набліжалася навальніца. Яна нацягнула над морам свой чорны ветразь, што разросся да паловы неба, яна злавесна выдыхала бліскавіцы. «Ідзе найпрост да вострава», – падумаў Снусмумрык у захапленні. Ён глядзеў у твар гэтай навалачы, што паўзла па-над морам яму насустрач. І раптам заўважыў удалечыні абрысы чорнага вершніка на чорным кані. Толькі імгненне яны былі бачныя насупраць белай, нібы вапна, чупрыны хмар: плашч вершніка ўзвіваўся, як узмах крыла, конь узнімаўся вышэй... І вось яны зніклі ў асляпляльным хаосе маланак, сонца зусім схавалася, а дождж шэрай заслонай захінуў мора. «Гэта быў Чарадзеі! – падумаў Снусмумрык. – Дакладна, тое быў Чарадзеі і ягоная чорная пантэра! Значыць, ён насамрэч існуе, гэта зусім не легенда...»

Снусмумрык развярнуўся і паскакаў берагам назад. Ён ледзьве паспеў схвацца ў намёце: цяжкія кроплі ўжо бамбардавалі парусіну, якая ляпала ад удараў шторму. Хоць да вечара пакуль было далёка, змрок ужо ахінуў усё вакол. Сніф увесць загарнуўся ў коўдру, бо дужа баяўся навальніцы. Астатнія насцярожана ціснуліся адно да аднаго. У намёце панаваў водар кветак, назбіраных Хемулем. Гром трашчаў зусім блізка. Штораз сховішча асвятлялася белым бляскам маланак. Навальніца з грукатам цягала па небе свае жалезныя калясніцы, а мора шалёна кідала на адзінокі востраў высокія хвалі.

– Як добра, што мы не выйшлі ў мора, – сказала Мумімама. – Ну што гэта за надвор'е!

Фрэкен Снорк паклала сваю дрыготкую лапку ў лапу Мумітроля, і ён адчуў сябе вельмі мужным і поўным адвагі.

Сніф ляжаў пад коўдрай і румзаў.

– Цяпер навальніца якраз над намі! – сказаў Мумітата.

І ў той жа момант у востраў з шыпеннем заехала вялізная бліскавіца пад хрусткі акампанемент гому.

– Вунь туды ўдарыла! – паказаў Снорк.

Гэта папраўдзе было крыху жудасна. Хемуль сядзеў, схапіўшыся за галаву.

– Гром, грукат, шум!.. Немагчыма... – мармытаў ён.

А навалніца паволі пацягнулася на поўдзень. Грукат усё больш аддаляўся, бляск маланак рабіўся слабейшым. І вось ужо толькі шапацеў вакол дождж ды мора вуркатала ля берагоў.

«Не буду пакуль расказваць пра Чарадзея», – падумаў Снусмумрык.

– Вылазь, Сніф, – сказаў ён. – Усё скончылася.

Сніф, лыпаючы заплаканымі вачыма, выблытаўся з коўдры. Яму было крыху сорамна, што ён так моцна плакаў, і ён пазяхаў і чухаў за вушамі.

– Колькі часу? – спытаў ён.

– Хутка восем, – адказаў Снорк.

– Думаю, нам час класціся спаць, – сказала Мумімама. – Столькі нацярпеліся за дзень!

– Вось бы даследаваць месца, куды шуганула маланка... – сказаў Мумітроль.

– Заўтра! – адказала яму мама. – Заўтра мы ўсё даследуем і паплаваем у моры. Але цяпер востраў мокры, шэры і няўтульны.

І яна захутала ўсіх у коўдры і заснула сама, засунуўшы пад падушку сваю сумку.

А звонку мацнеў шторм. Дзіўныя гукі мяшаліся з грукатам хваляў. То голас, то хуткі тупат ног, то смех ці ўдары марскога звону. Снусмумрык ціха ляжаў і слухаў, засынаючы пад успаміны пра свае далёкія вандроўкі па свеце. «Хутка я зноў выпраўлюся ў падарожжа, – думаў ён. – Але не цяпер».

Раздзел чацвёрты,

дзе фрэкен Снорк лысее
пасля начной атакі хаціфнатаў
і дзе апавядаецца пра вельмі незвычайныя знаходкі
на беразе Адзінокага Вострава.

Фрэкен Снорк прачнулася пасярод ночы са страшным адчуваннем: нешта датыкнулася да яе твару. Яна пабаялася расплюшчыць вочы, але адчула нейкі трывожны пах. Пахла паленым! Фрэкен Снорк нацягнула коўдру на галаву і паклікала напайголасу: «Мумітроль... Мумітроль...»

Той адразу прачнуўся.

– Што такое? – спытаў ён.

– Сюды нешта прабралася! – пачуўся з-пад коўдры голас фрэкен Снорк. – Мне падаецца, тут нешта страшнае!

Мумітроль угледзеўся ў цемру. Нешта там было! Маленькія агенчыкі... Блякла свяціліся нейкія абрысы... Яны павольна перасоўваліся між тымі, хто спаў. Мумітроль патузаў Снусмумрыка, каб той прачнуўся.

– Глядзі! – спалохана прашаптаў ён. – Прывіды!

– Не, – сказаў Снусмумрык, – гэта хаціфнаты. Іх наэлектрызавала навальніцай, вось яны і свецяцца. Ляжы ціха-ціха, а то можаш атрымаць удар токам!

Было падобна, што хаціфнаты нешта шукалі. Яны зазіралі ва ўсе кошыкі, а гарэлым пахла ўсё мацней. Раптам яны пачалі гуртавацца ў куце, дзе спаў Хемуль.

– Што яны ад яго хочуць? – абурыўся Мумітроль.

– Хутэй за ўсё, проста шукаюць барометр, – сказаў Снусмумрык. – А я казаў Хемулю не браць яго. Глядзі, здаецца, знайшлі!

Ухапіўшыся разам, хаціфнаты пацягнулі барометр, для зручнасці забраўшыся на Хемуля – і цяпер пах палёнага проста запаланіў намёт. Прачнуўся і зарумзаў Сніф.

І тут намёт аж здрыгануўся ад нейкага рыку! Гэта хаціфнат наступіў на нос Хемулю.

Усе адразу ўсхапіліся, і пачаўся такі кавардак, такі вэрхал, што не апісаць. Пытанні, поўныя трывогі, мяшаліся з жаласлівым плачам, калі нехта наступаў на хаціфнату і атрымліваў апёк або электрычны разрад. Хемуль насіўся па намёце і крычаў немым голасам, так што вельмі хутка забытаўся ў парусіне, і ўся канструкцыя абвалілася проста на іх. Усё было як у страшным сне.

Пасля Сніф сцвярджаў, што ім спатрэбілася ніяк не менш за гадзіну, каб вызваліцца адтуль (можа, ён крыху і перабольшваў).

Але калі яны апынуліся на волі, хаціфнаты з барометрам ужо зніклі ў лесе. І нікому не карцела гнацца за імі.

Хемуль павесіў нос і ўтаропіўся ў мокры пясок.

– Гэта занадта! – сказаў ён. – Чаму бедны бязвінны батанік не можа пражыць жыццё ў спакоі ды спагадзе?

– Жыццё само па сабе зусім не спакойнае, – летуценна заўважыў Снусмумрык.

– Дождж скончыўся, – паведаміў Мумітата. – Гляньце, дзеці, якое неба яснае! Хутка развіднее.

Мумімама трохі змерзла і моцна прыціскала да сябе сваю сумку. Яна глянула на сярдзітае начное мора і спытала:

– Ну што, зробім новы дом і даспім?

– Няма цымусу, – адказаў Мумітроль. – Закруцімся ў коўдры і пачакаем сонца.

Адно каля аднаго ўсе ўладкаваліся на беражку. Сніф сеў пасярэдзіне, бо падумаў, што так будзе больш надзейна.

– Вам не ўявіць, як страшна, калі нешта датыкаецца ў цемры да твайго твару, – сказала фрэкэн Снорк. – Бр-р, гэта горш за навальніцу было!

Усе сядзелі і назіралі, як па-над морам святлела ноч. Шторм быццам супакоіўся, толькі прыбой усё яшчэ з грукатам навальваўся на пляж. Неба на ўсходзе пачало блякнуць, зрабілася зусім халодна. І вось у святле першага промня яны ўбачылі, як хаціфнаты пакідаюць выспу. Човен за чоўнам выходзіў з-за мыса, кіруючы ў адкрытае мора.

– Выдатна! – сказаў Хемуль. – Спадзяюся, я больш не пабачу ў жыцці ніводнага хаціфната!

– Яны, мабыць, шукаюць сабе новы востраў – сакрэтны востраў, які ніхто і ніколі не знойдзе! – сказаў Снусмумрык, праводзячы тужлівым позіткам вечных вандроўнікаў, чаўны якіх няспынна памяншаліся ў памерах.

Фрэкен Снорк спала, паклаўшы голаў на калена Мумітроля. На ўсходзе над гарызонтам з'явілася першая палоска святла. Забытыя штормам шматкі хмар заззялі, як ружы, і сонца ўзняло над морам сваю бліскучую галаву.

Мумітроль нахіліўся пабудзіць фрэкен Снорк – і заўважыў нешта жудаснае. Яе шыкоўная пушыстая чупрынка была спаленая! Да яе, відавочна, дакрануліся хэціфнаты. Што ж яна скажа цяпер? Як супакоіць і суцешыць яе?! Гэта ж катастрофа!

Фрэкен Снорк расплюшчыла вочы і ўсміхнулася.

– Ведаеш, – адразу пачаў Мумітроль, – гэта даволі забавна, але апошнім часам дзяўчаткі без валасоў мне падабаюцца значна больш, чым з валасамі!

– Вунь як! – здзівілася фрэкен Снорк. – Гэта чаму?

– З валасамі выглядае неахайна! – адказаў Мумітроль.

Фрэкен Снорк адразу пацягнулася паправіць чупрынку – але дзе там: усё, што яна намацала, дык гэта адну абгарэлую пасмачку. Яна ўзняла на яе поўныя жаху вочы.

– У цябе плешка, – паведаміў Сніф.

– Табе сапраўды пасуе, – суцешыў Мумітроль. – О не, не трэба плакаць!

Але фрэкен Снорк кінулася на пясок, і слёзы ручаём пацяклі з яе вачэй.

Усе збегліся да яе і паспрабавалі развесяліць бедную фрэкен.

– Дарма ты так!

– Я, напрыклад, нарадзіўся з плешынкай, – сказаў Хемуль. – І пачуваюся з ёю вельмі добра!

– Мы табе намажам лоб алеем, і валасы абавязкова адрастуць ізноў, – сказаў Мумітата.

– І нават будуць віцца! – дадала Мумімама.

– Гэт... гэта праўда? – ўсхліпнула фрэкен Снорк.

– Яшчэ б не праўда! – запэўніла Мумімама. – Уяўляю, якая ты мілая будзеш з кудзеркамі!

Фрэкен Снорк супакоілася і села.

– Зірніце на сонца, – сказаў Снусмумрык.

Чароўнае, абмытае морам, узнімалася яно з вады. Востраў увесь блішчэў і ззяў пасля дажджу.

– А цяпер я зайграю ранішняю песню, – сказаў Снусмумрык і выцягнуў з кішэні губны гармонік.

І ўсе заспявалі што моцы:

Крочыць ранак
па зямлі.
Хаціфнаты
адплылі.
Ты не румзай
у куце:
зноў чупрынка
адрасце!
Агой!*

– Ану купацца! – крыкнуў Мумітроль.

Усе нацягнулі плаўкі і пабеглі насустрач прыбою (апроч Хемуля, Мумітаты і Мумімамы, якія лічылі, што вада яшчэ халодная для купання).

Шкляна-зялёныя белапенныя хвалі накіравалі на бераг.

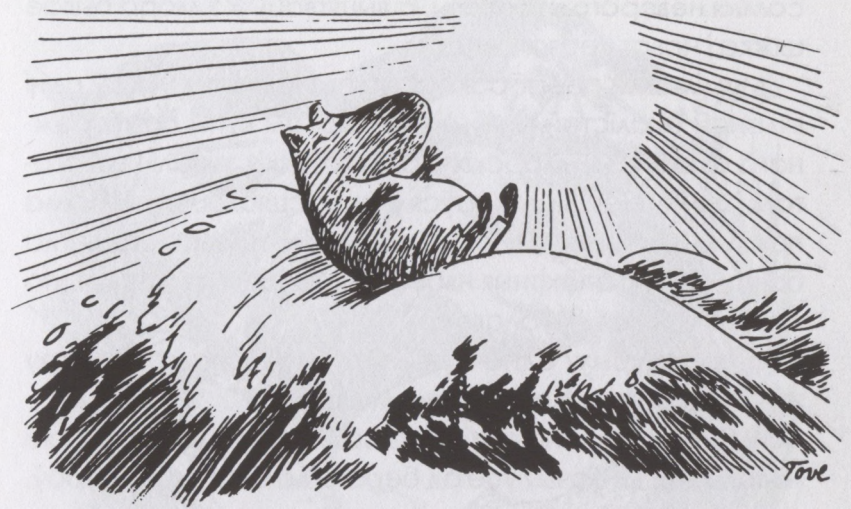
Як жа здорава быць мумітролем, як цудоўна прачнуцца і танчыць у бліскучых зялёных хвалях на ўзыходзе сонца!

Усе ўжо забыліся пра начное здарэнне – новы чэрвеньскі дзень прачынаўся ў іх на вачах. Быццам касаткі, яны кідаліся ў самыя хвалі і саслізгвалі з грабянёў на пляж, дзе Сніф будаваў свае арашальныя сістэмы. Снусмумрык плыў на спіне падалей ад астатніх і глядзеў у празрыста-блакітнае неба.

Тым часам Мумімама згатавала каву на камянях і цяпер шукала слоік з маслам, які яна схавала ад сонца ў мокрым пяску. Але пошукі былі дарэмнымі: навальніца забрала слоік з сабой.

– Як жа мне рабіць бутэрброды? – расперажывалася мама.

* Пераклад Ганны Янкута.

– Не бядуй! Напэўна ж навальніца прапануе нам нешта на замену! – супакоіў яе Мумітата. – Пасля кавы пойдзем даследаваць берагі, паглядзім, што прынесла прыбоем.

Так і зрабілі.

На другім баку вострава ўздымалася з мора адшліфаваная да бляску спіна старажытнай скалы. За ёй схаваліся пясчаны рог, спрэс засеяны ракавінкамі, – месца, дзе русалкі вадзілі свае карагоды. Там чарнелі патаемныя цясніны, а прыбой біўся з такой моцай, нібыта грукаў у жалезныя дзверы. Дзесь між скалаў адкрываліся пагляду невялікія пячоркі, а дзесь трапляліся крутыя абрывы, пад якімі вада вірыла, нібы кіпень у чыгунку. Усе разбрыліся шукаць рэшткі патанулых караблёў і іншыя марскія падарункі.

Гэта надзвычай захапляльны занятак: можна знайсці

самыя неверагодныя рэчы, а выцягваць іх з мора бывае цяжка і нават небяспечна.

Мумімама перабралася на пясчаную плямку ў цені вялізнай скалістай глыбы. Там тырчалі купкі прыбярэжнага аўса і сініх марскіх гваздзікоў, якія звінелі і шаргаталі, калі вецер прабіраўся між іх сцяблін. Мумімама прылегла з падветранага боку глыбы. Цяпер яна магла бачыць толькі блакітныя нябёсы ды марскія гваздзікі, што калыхаліся над яе галавою.

«Я толькі крыху адпачну», – падумала мама і адразу ж салодка заснула на цёплым пясочку.

А Снорк узбег на самую высокую гару і агледзеў з яе наваколле. Ён бачыў усё ад берага да берага, і востраў, здавалася, гайдаўся хапункам кветак у неспакойным моры. Унізе ішоў Сніф – маленькі, нібы мурашка, – ён шукаў абломкі караблёў; недзе мільгануў капялюх Снусмумрыка, а вунь там Хемуль корпаўся каля рэдкай архідэі са сваім шуфлікам... А там... Няма сумневу – маланка трапіла якраз туды! Велізарная скала, большая нават за дзесяць мумідамоў, разрэзаная, нібыта яблык, маланкай, і абедзве паловы яе крута абрываліся, утвараючы стромкія цясніны... Снорк з трымценнем у сэрцы прабраўся ў расколіну і глянуў наверх, дзе змрочна высіліся скалістыя сцены. Туды патрапіла маланка! У аголеным каменным нутры віліся чорныя, як вуголле, жылкі. Але побач бегла іншая палоска – яна была светлая і ззяла! Гэта было золата – не магло быць нічым іншым, акрамя золата!

Снорк калупнуў фінскім сцізорыкам у жыліне. Маленькая крупка звалілася яму ў лапу. Ён пачаў лёгка адколваць драбінку за драбінкай. Ён увайшоў у азарт,

кавалачкі адломваліся ўсё большыя і большыя. Хутка Снорк забыўся на ўсё, акрамя бліскучых пражылінак, падараваных сённяшняй маланкай. Ён не быў больш разбойнікам і піратам, ён быў золаташукальнікам!

Тым часам Сніф зрабіў даволі-такі сціплую знаходку, але радаваўся ёй, бадай, гэтак жа шчыра. Ён знайшоў коркавы пояс. Праўда, той трошкі папсаваўся ад марской вады, але затое добра падышоў Сніфу. «Цяпер я змагу плаваць на глыбіні! – падумаў Сніф. – Цяпер я абавязкова навучуся плаваць гэтак жа добра, як астатнія! Вось жа Мумітроль здзівіцца!»

Крыху далей адсюль, сярод бяросты, паплаўкоў ды фукусу, Сніф знайшоў сплечены з лазы дыванок, амаль што цэлы апалонік і старэнькі чаравік з адарваным аб-

часам. Чароўныя скарбы, калі забіраеш іх у самога мора!

Сніф здалёк заўважыў Мумітроля, які нешта ўпарта валок з вады. Штосьці вялікае! «Як шкада, што я не заўважыў гэта першым! – падумаў Сніф. – Трэба ж!»

Мумітроль вывалак з вады сваю знаходку і пакаціў перад сабой па пяску. Сніф і так і сяк выцягваў шыю – і нарэшце ўбачыў, што гэта такое. Буй! Прыгожы вялізны буй!

– Агой! – крыкнуў Мумітроль. – Што скажаш?

– Нішто сабе, – крытычна прамовіў Сніф, схіліўшы голаў набок. – А вось што ты думаеш пра гэта?

І расклаў на пяску свае набыткі.

– Коркавы пояс добры, – сказаў Мумітроль. – Але што ты збіраешся рабіць з паловай чарпака?

– Калі чэрпаць хутка, ён будзе добра служыць, – адказаў Сніф. – Паслухай! Як на конт абмену? Дыванок, апалонік і чаравік на гэты вось гнілы буй!

– Нізашто! – адмовіўся Мумітроль. – Але магу ў абмен на твой пояс прапанаваць гэты чароўны талісман, які прыплыў сюды з далёкіх краёў.

Ён дастаў дзівосную штуківіну з пустога ў сярэдзіне шкла і патрос ёю. У шкляным шарыку мноства сняжынак узвіліся і зноў спакойна апалі на дах маленькай хаткі з акенцам, зробленым са срэбнай паперы.

– О, – сказаў Сніф.

Цяжкая барацьба разыгралася ў ягоным сэрцы, якое з усёй моцай цягнулася да кожнай каштоўнасці.

– Глядзі! – сказаў Мумітроль і зноў узвіхрыў снег.

– Не ведаю! – адчайна ўсклікнуў Сніф. – Праўда, не ведаю, што мне падабаецца больш – выратавальны пояс ці талісман з віхурай! Маё сэрца рвецца напалам!

– Гэта, напэўна, апошні ў свеце снежны талісман, – сказаў Мумітроль.

– Але як я табе саступлю пояс для плавання? – заскуголіў Сніф. – Калі ласка, Мумітрольку, давай падзелім з табой гэтую маленькую віхуру!

– Гм, – задумаўся Мумітроль.

– Я магу толькі час ад часу браць яе ў цябе, – папрасіў Сніф. – У нядзелі!

Мумітроль трошкі паразважаў і нарэшце сказаў:

– Ну добра. Можаш браць талісман у сераду і ў нядзелю.

Далёка адсюль хадзіў Снусмумрык. Ён ішоў ля самых хваляў, яны шыпелі і хапалі яго за боты – тады Снусмумрык адскокваў і смяяўся. О, як гэта іх раздражняла!

Паблізу ад мыса Снусмумрык сустрэў Мумітату – той цягаў з вады бярэвенне і дошкі.

– Чароўна, а? – адсопваючыся, вымавіў тата. – З гэтага я зраблю для «Прыгоды» прычал!

– Можа, мне дапамагчы пацягаць дошкі? – прапанаваў Снусмумрык.

– Не, што ты! – спалохана адказаў Мумітата. – Я спраўлюся адзін. Ідзі пашукай што-небудзь сам дый выцягвай сабе!

З мора можна было шмат чаго панацягаць, але нічога Снусмумрыка не вабіла. Невялікія бочкі, палова крэсла, кошык з прабітым дном, прасавальная дошка. Панылыя, невыносныя рэчы.

Снусмумрык сунуў лапы ў кішэні і свіснуў. Ён адскокваў ад хваляў, а потым бег за імі і дражніўся. А калі яны хацелі схіпіць яго, адскокваў зноў. Так яны і гулялі ўздоўж усяго адзінокага пясчанага берага.

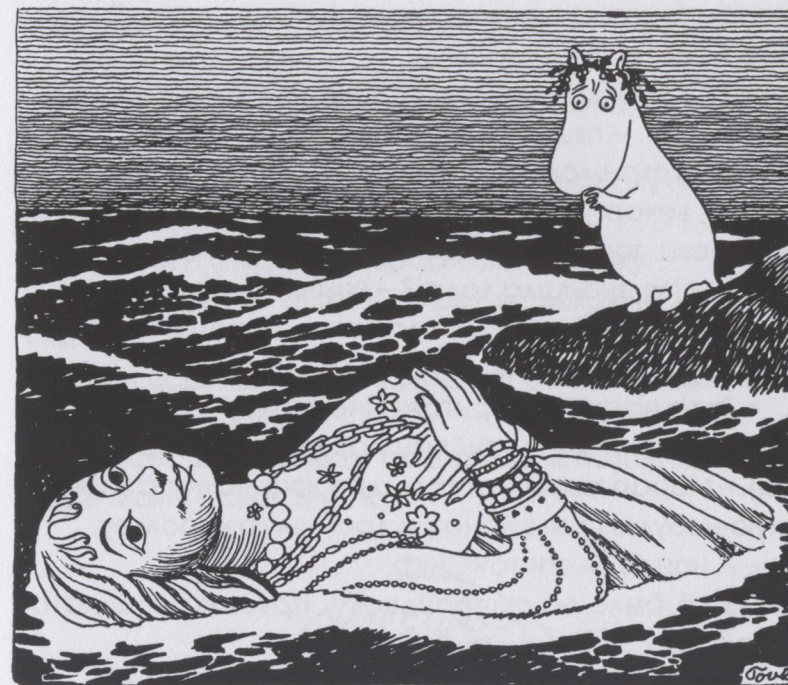
А фрэкен Снорк прабіралася між уцёсаў на мысе. Яна схавала сваю спаленую чупрынку пад гарлачыкавым вяночкам і шукала што-небудзь такое, чаму б усе здзівіліся і пазайздросцілі. А калі ўсе ўволю назахапляюцца, яна аддасць гэта Мумітролю (зразумела, калі гэта будуць не якія-небудзь каралі). Няпроста было лезці сярод камянёў, ды і вянок увесь час здзімала. Але ўсё-ткі вецер цяпер паслабеў. Мора змяніла змрочную пенна-зялёную афарбоўку на спакойна-блакітную, а хвалі цяпер уздымалі грабяні не з пагрозай, а толькі каб пакарасавацца. Фрэкен Снорк спусцілася ў вузкую жвірыстую лагчынку, што аблямоўвала бераг. Але там былі толькі фукус і трыснёг, ды яшчэ некалькі абломкаў дошак. Засмучаная, яна паплялася далей на мыс. «Прыкра, што ва ўсіх заўжды ўсё атрымліваецца так добра, а ў мяне – не, – думала фрэкен Снорк. – Яны скачуць па крыгах, будуць на ручаях запруды, ловяць мурашынага льва. Зрабіць бы што-небудзь нечуванае, і зрабіць гэта зусім адной, і каб Мумітролю спадабалася!»

Уздыхнуўшы, яна кінула позірк на пустэльны бераг. І раптам яна спынілася, а сэрца яе загрузала. Там, на мысе... О не, які жах! Нехта ляжаў у вадзе і пляскаўся галавой аб камяні! І гэты нехта быў страшна вялікі – у дзесяць разоў большы за маленькую фрэкен Снорк!

«Трэба бегчы паклікаць іншых», – падумала яна. Але не пабегла.

«Зараз табе нельга баяцца! – сказала сама сабе фрэкен Снорк. – Ты павінная глянуць, хто гэта!» І яна з трымценнем наблізілася да гэтага жаху. Гэта была вялікая жанчына...

Вялікая жанчына без ног... як вусцішна! Фрэкен

Снорк зрабіла колькі баязлівых крокаў і спынілася ў неверагодным здзіўленні. Жанчына была драўляная! І да таго ж чароўнай прыгажосці. Скрозь празрыстую ваду свяціўся яе спакойны, усмешлівы твар з чырвонымі шчокамі і вуснамі, з шырока расплюшчанымі круглымі вачыма блакітнага колеру. Доўгія валасы былі таксама пафарбаваныя ў блакітны, яны рассыпаліся завітушкамі па плячах.

– Каралева, – зачаравана сказала фрэкен Снорк.

Прыгожыя рукі жанчыны крыжам ляжалі на грудзях, што ззялі рознымі залатымі кветкамі і ланцужкамі. З тонкай талі спадала сукенка ў мяккіх чырвоных складках. І ўсё

гэта было намалявана на дрэве. Адзінае, што здзіўляла, – у яе зусім не было спіны.

– Гэта, бадай, занадта шыкоўны падарунак для Мумітроля, – падумала фрэкен Снорк. – Але ён усё адно яго атрымае!

Пад вечар у бухту, седзячы на жываце драўлянай каралевы, загрэбла гордая фрэкен Снорк.

– Ты што, знайшла лодку? – спытаў Снорк.

– Нічога сабе, ты змагла зусім адна прыгнаць яе сюды? – з захапленнем сказаў Мумітроль.

– Гэта насавое ўпрыгожанне судна! – патлумачыў Мумітата (у маладосці яму даводзілася бываць у моры). – Маракі звычайна прыладжваюць да носа карабля якую-небудзь прыгожанькую драўляную каралеву.

– А нашто? – спытаў Сніф.

– Каб было па-сапраўднаму прыгожа, – адказаў тата.

– Але чаму яна без спіны? – пацікавіўся Хемуль.

– Ну як жа, гэта каб добранька прычапіць яе, – сказаў Снорк. – Гэта ж і сляпому мышляняці ясна!

– Для «Прыгоды» яна занадта вялікая, – заўважыў Снусмумрык. – А шкада.

– Ах, якая прыгожая дама! – уздыхнула Мумімама. – Уявіце толькі – быць такэй чароўнай і не мець з гэтага ніякай радасці!

– А што ты будзеш з ёй рабіць? – спытаў Сніф.

Фрэкен Снорк апусціла вочы і сціпла ўсміхнулася, а потым сказала:

– Мумітролю аддам.

Мумітролю аж мову заняло. Заліўшыся чырванню, ён падышоў да яе і пакланіўся. Фрэкен Снорк збянтэжана

прысела ў кніксене, і ўсё гэта выглядала так, быццам яны трапілі на званы вечар.

– Сястрычка! – сказаў Снорк. – Ты яшчэ не бачыла, што знайшоў я!

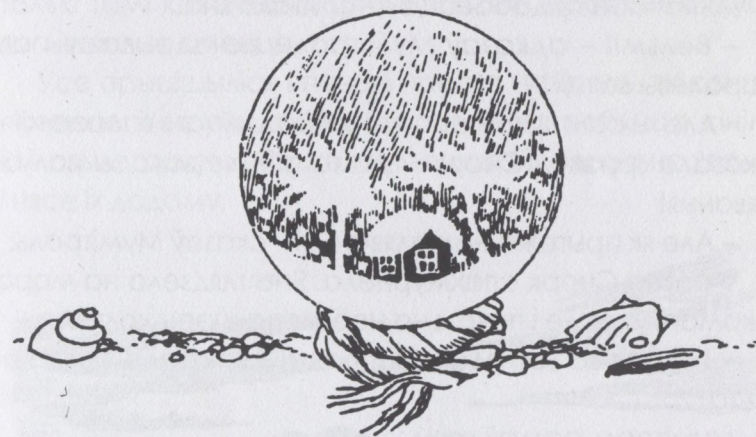
І ён з гонарам паказаў на вялікую бліскучую горку золата, насыпаную на пяску.

У фрэкен Снорк вочы зрабіліся па яблыку.

– Сапраўднае золата! – ледзьве дыхаючы вымавіла яна.

– Там ёсць яшчэ значна, значна больш! – пахваліўся Снорк. – Гара золата!

– А ўсё, што згубіцца па дарозе, я пазбіраю, і гэта будзе маім! – сказаў Сніф.

О, як яны захапляліся знаходкамі кожнага! Так раптоўна мумісям'я пабагацела. Але самымі каштоўнымі ўсё ж такі былі драўляная каралева і маленькая віхура ў шкляным шары.

Нарэшце ад берага Адзінокага Вострава адплыў цяжка нагружаны паруснік і ў водгаласе прамінулай навальніцы пакіраваў далоў. Следам за ім цягнуўся цэлы флот з дошак і бяргвення, а ў лодцы ляжалі: золата, снежны талісман, дыхтоўны буй, чаравік, палова чарпака, ратавальны пояс, плечены дыванок і драўляная жанчына, якую паклалі на носе, так што цяпер яна выглядала ў мора. Побач з ёй сядзеў Мумітроль, паклаўшы лапу на яе прыгожыя блакітныя валасы. Ён быў такі шчаслівы!

Час ад часу фрэкен Снорк кідала на іх позірк.

«Ах, вось бы мне быць такой жа прыгожай, як драўляная каралева, – думала яна. – А цяпер у мяне нават чупрынкі не засталася..». Ёй было ўжо зусім не так весела, як нядаўна. Наадварот, яна была гатовая заплакаць.

– Яна табе падабаецца? – спытала яна.

– Вельмі! – адказаў Мумітроль, не адрываючы ад каралевы вачэй.

– Але ты сам казаў, што не любіш дзяўчат з валасамі! – сказала фрэкен Снорк. – Да таго ж, яе валасы намаляваныя!

– Але як прыгожа намаляваныя! – сказаў Мумітроль.

Фрэкен Снорк спяхмурнела. Яна глядзела на мора з комам у горле і павольна набывала шэры колер.

– Каралева выглядае бязглузда! – сказала яна сярдзіта.

Мумітроль падняў вочы.

– Чаго гэта ты такая шэрая? – здзіўлена спытаў ён.

– Нічога! – адказала фрэкен Снорк.

Тады Мумітроль спусціўся з носа і сеў поруч з ёю.

– Ведаеш, – сказаў ён праз хвіліну, – каралева сапраўды выглядае надзвычай бязглузда!

– Ты праўда так думаеш? – спытала фрэкен Снорк і зноў паружавела.

Сонца хілілася да захаду, і марская паверхня мігцела золатам і агнём. Усё залілося гэтым агнём і золатам: ветразь, лодка і тыя, хто ў ёй сядзеў.

– Памятаеш, мы з табой бачылі залацістага матылька? – спытаў Мумітроль.

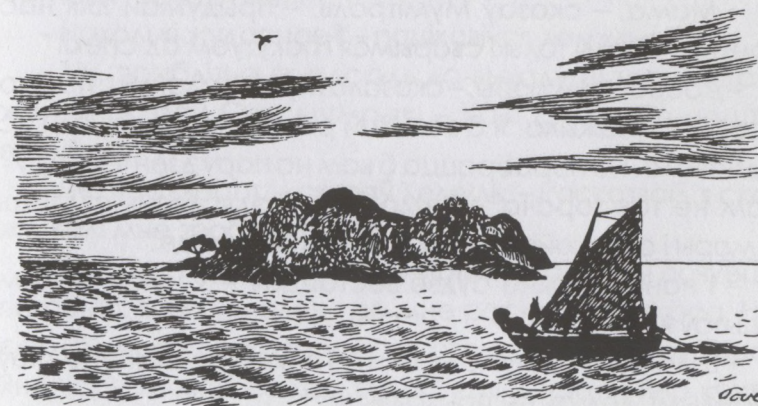
Фрэкен Снорк, стомленая і шчаслівая, згодна паківала.

Далёка ззаду палаў у заходніх промнях Адзінокі Востраў.

– А што вы думаеце рабіць з золатам Снорка? – пацікавіўся Снусмумрык.

– Аздобім кветнікі, – адказала Мумімама. – Вядома, толькі тымі кавалкамі, што паболей. Дробныя будуць выглядаць як смецце.

Усе прыцішыліся і пачалі проста назіраць, як сонца патане ў моры, а фарбы павольна робяцца сінімі і ліловымі, пакуль «Прыгода» мякка гойдаецца на хвалях і нясе іх дадому.

Раздзел пяты,

*у якім апавядаецца пра Караля рубінаў
і пра тое, як Снорк лавіў перамётам рыбу,
а таксама пра смерць Мамлюка
і пра тое, як мумідом ператварыўся ў джунглі.*

Аднойчы ў канцы ліпеня ў Мумідоле запанавала незвычайная спякота. Нават мухі гудзець былі не ў стане. Дрэвы стаялі стомленыя і пакрытыя пылам, а рэчка дарэшты перасохла – брудным вузенькім ручайком цякла яна сярод пажухлых лугавін. З такой вады нават сок не хацеў рабіцца ў чароўным капелюшы (той быў памілаваны і стаяў на камодзе пад люстэркам).

Дзень за днём сонца паліла схаваны між пагоркамі дол. Усе казюркi запаўзлі ў свае халодныя норкі, а птушкі прымоўклі. Спякота зрабіла сяброў Мумітроля такімі раздражнёнымі, што яны толькі хадзілі кругамі ды агрызаліся між сабой.

– Мама, – сказаў Мумітроль, – прыдумай для нас занятак, бо мы толькі сварымся і пакутуем ад спёкі!

– Добра, мой любы, – сказала Мумімама. – Я гэта ўжо і сама заўважыла. Я б з вялікай радасцю трошкі ад вас адпачыла. Не перабрацца б вам на пару дзён у пячору? Там не так гарача, вы зможце цэлы дзень сядзець у моры і супакойвацца як толькі пажадаеце.

– І нанач можна будзе застацца? – з захапленнем спытаў Мумітроль.

– Вядома! – сказала мама. – І пакуль не станеце зноў вясёлымі, дамоў не прыходзьце.

Было вельмі здорава па-сапраўднаму пасяліцца ў пячору. Пасярод пясчанай падлогі паставілі газнічку. Кожны выкапаў ямінку па сабе, каб спаць было зручна, і зладзіў там пасцельку. Правіянт падзялілі на шэсць аднолькавых кучак. Быў тут і пудынг з разынкамі, і гарбузовае пюрэ, і бананы, і бела-чырвоныя мятныя карамелькі, і кукуруза, і, акрамя ўсяго, па аладцы на заўтрашні сняданак.

Пад вечар над адзінокім марскім берагам падзьмуў ветрык. На захадзе апускалася чырвоная сонца, заліваючы цёплым святлом пячору. Снусмумрык зайграў вечаровую песню, а фрэкен Снорк уладкавала кучаравую галоўку на каленках у Мумітроля.

Пасля пудыngu да ўсіх вярнуўся зычлівы настрой, але назіраць, як змрок сцягваецца над морам, было ўсё ж такі страшнавата.

– А гэта ж я знайшоў некалі Пячору! – сказаў Сніф.

І ніхто не стаў нагадваць яму, што ўсе чулі пра гэта ўжо сто разоў.

– Расказаць вам штосьці жудаснае? – спытаў Снусмумрык і запаліў лямпу.

– Наколькі жудаснае? – пацікавіўся Хемуль.

– Ну, прыблізна як адсюль да выхаду ці трошкі даўжэй, – сказаў Снусмумрык. – Калі гэта табе нешта гаворыць.

– Не, наадварот, – сказаў Хемуль. – Расказвай, я скажу, калі мне зробіцца страшна.

– Добра, – сказаў Снусмумрык. – Зараз вы пачуеце гісторыю, якую ў маленстве мне расказала Гафса. На самым ускрайку свету ёсць страшна высокая гара. Яна чорная, нібы сажа, і гладкая, нібы шоўк. Яна крута

абрываецца ў бездань, а вакол яе плаваюць аблогі. А на самай-самай вяршыні стаіць дом Чарадзея, і выглядае ён вось так.

Тут Снусмумрык намаляваў дом на пяску.

– А вокны там ёсць? – спытаў Сніф.

– Не, – адказаў Снусмумрык. – І дзвярэй таксама няма, таму што Чарадзея заўсёды вяртаецца дамоў паветрам, верхам на чорнай пантэры. Нача́мі ён вандруе, збіраючы ў свой плашч рубіны.

– Ого! – ускрыкнуў Сніф, натапырыўшы вушы. – Рубіны! А як ён іх збірае?

– Чарадзея можа перакінуцца ў каго заўгодна, – сказаў Снусмумрык. – І тады ён можа забрацца ў зямлю ці нават на дно марское, дзе схаваныя скарбы.

– А што ён робіць з такой кучай каштоўных камянёў? – з зайздрасцю спытаў Сніф.

– Нічога. Проста збірае, – сказаў Снусмумрык. – Як, напрыклад, Хемуль збірае расліны.

– Ты нешта сказаў? – усхапіўся ў сваёй яміне Хемуль.

– Я тут раска́зваў, што ў Чарадзея поўная хата рубінаў, – сказаў Снусмумрык. – Яны зваленыя ў вялізныя кучы на падлозе, яны ўмураваныя ў сцены, яны ззяюць, як вочы дзікіх жывёл. Даху дом Чарадзея не мае, і аблогі, што пралятаюць уверсе, ад водбліску рубінаў робяцца чырвонымі, як кроў. Вочы ў самога Чарадзея таксама чырвоныя і свецяцца ў цемры.

– Я чаго добрага зараз спужаюся, – сказаў Хемуль. – Будзь ласкавы, раска́звай паспакайней.

– Якім жа шчаслівым павінен быць гэты Чарадзея! – уздыхнуў Сніф.

– Зусім не, – сказаў Снусмумрык. – Ён будзе шчаслівым не раней чым знойдзе Караля рубінаў. Гэта рубін памерам амаль з галаву чорнай пантэры, а паглядзіш на яго – знутры быццам пераліваецца агонь. Чарадзея шукаў Караля рубінаў па ўсіх планетах, нават на Нептуне – але не знайшоў. Ён паляцеў цяпер на Месяц, каб зазірнуць у кратэры, але ж вялікай надзеі на ўдачу ў яго няма. Недзе глыбока ў душы Чарадзея верыць, што Кароль рубінаў ёсць на Сонцы. Але яму туды не добрацца. Ён спрабаваў некалькі разоў, але там занадта гарача. Вось што сказала мне Гафса.

– Добрая гісторыя, – сказаў Снорк. – А падай мне цукерку.

Снусмумрык памаўчаў хвіліну, а потым сказаў:

– Гэта не гісторыя. Усё гэта праўда.

– А я ўвесь час верыў, што гэта праўда! – усклікнуў Сніф. – Пра камяні гучала так праўдзіва!

– Як можна быць упэўненым, што Чарадзея існуе? – з недаверам спытаў Снорк.

– Я бачыў яго, – сказаў Снусмумрык, распальваючы сваю люльку. – Я бачыў Чарадзея і ягоную пантэру з Вострава Хаціфнатаў. Яны ляцелі ў самай навальніцы.

– І ты нічога не сказаў! – усклікнуў Мумітроль.

Снусмумрык паціснуў плячыма.

– Мне падабаюцца таямніцы, – сказаў ён. – Дарэчы, Гафса раска́звала, што Чарадзея носіць чорны цыліндр.

– Не можа быць! – здзівіўся Мумітроль.

– Напэўна, гэта той! – усклікнула фрэкэн Снорк.

– Факт, – сказаў Снорк.

– Што такое? – пацікавіўся Хемуль. – Гэта вы пра што?

– Пра цыліндр, вядома, – сказаў Сніф. – Той высокі чорны капялюш, які я знайшоў увесну! Чарадзею капялюш! Ён, напэўна, зваліўся з Чарадзея, калі той ляцеў на Месяц!

Снусмумрык кіўнуў.

– Але вы толькі ўявіце, што Чарадзея можа вярнуцца і забраць капялюш! – узрушана ўсклікнула фрэкэн Снорк. – Я ніколі не насмелілася б зазірнуць у ягоныя чырвоныя вочы!

– Ён, бадай, застанецца на Месяцы, – сказаў Мумітроль. – Далёка датуль?

– Даволі... – сказаў Снусмумрык. – Між іншым, яму спатрэбіцца каля гадзіны часу, каб агледзець усе кратэры.

На хвіліну павісла трывожная ціша. Думкі ва ўсіх былі пра чорны капялюш, які стаяў сабе дома на камодзе пад люстрам...

– Падкруці трохі лямпу, – папрасіў Сніф.

– Вы што-небудзь чуеце? – прашаптала фрэкэн Снорк. – Там, знадворку...

Яны ўгледзеліся ў чорнае горла пячоры і прыслухаліся. Ціхі-ціхі, лёгкі гук – можа, гэта пантэра падбіраецца на сваіх лапах?

– Гэта дождж, – сказаў Мумітроль. – Дожджык пайшоў. Давайце спаць.

Усе залезлі ў свае пясчаныя ямкі і завярнуліся ў коўдры. Мумітроль загасіў газнічку і пад лёгкі шлох дажджу праваліўся ў сон.

Хемуль прачнуўся ад таго, што ягоная яміна была поўная вады. Цёплы летні дожджык шапацеў звонку, ён бег вузкімі струменьчыкамі, ліўся са сценаў вадаспадамі,

так што ўся вада, якая толькі была і знутры, і знадворку, сцякалася якраз у ямку Хемуля.

– Гора мне, гора! – сам сабе сказаў Хемуль.

Ён выкруціў сваю спадніцу і пайшоў глянуць надвор'е. Паўсюль было аднолькава мокра, шэра і непрытульна. Хемуль паразважаў, ці ёсць у яго жаданне купацца, але такога жадання не было.

«Ніколі ладу не будзе на свеце! – сумна падумаў Хемуль. – Учора занадта спякотна, сёння занадта мокра. Пайду лягу зноў».

Сноркава ямка выглядала сушэйшай.

– Пасунься, – сказаў Хемуль. – У маю пасцель нацёк дождж.

– Твая бяда, – сказаў Снорк і павярнуўся на другі бок.

– Таму я збіраюся паспаць у тваёй ямцы, – патлумачыў Хемуль. – Не будзь ты такім фанабэрыстым сноркам!

Але Снорк толькі прабурчаў нешта і нават не прачнуўся. Сэрца Хемуля загарэлася прагай помсты, і ён пракапаў канал у пяску паміж сваёй і Сноркавай ямінкамі.

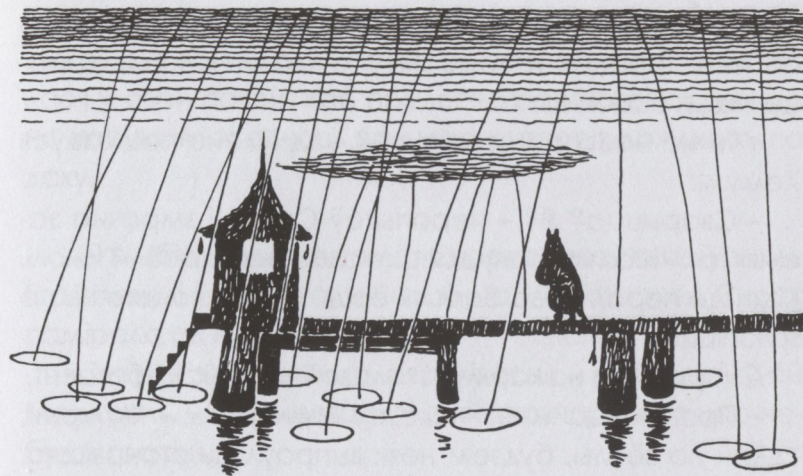
– Гэта не па-хемульску! – падхапіўся Снорк у намоклай коўдры. – Ніколі б не падумаў, што ты можаш выкінуць такія конікі!

– Сам вінаваты! – задаволена сказаў Хемуль. – Што будзем сёння рабіць?

Снорк высунуў з пячоры нос і агледзеў неба і мора. І заявіў аўтарытэтным голасам:

– Лавіць рыбу! Будзі народ, а я пайду прывяду лодку да ладу.

Снорк паплёўся па мокрым пяску да прычалу збудаванага Мумітатам, і крыху пацягнуў носам, ловячы

марскі пах. На моры было спакойна, дождж падаў павольна, і кожная кропля пакідала на вадзе прыгожыя колцы. Снорк кінуў сам сабе і ўзяў з купальні самую вялікую скрынку з перамятам. Потым ён выцягнуў з-пад кладак садок і сеў чапляць на кручкі прынаду, напываючы сабе пад нос паляўнічую песню Снусмумрыка.

Калі астатнія выйшлі з пячоры, усё было гатова.

– Ну, нарэшце прачнуліся, – сказаў Снорк. – Хемуль, здымай мачту і сунь вёслы ў качоты.

– А нам абавязкова трэба лавіць рыбу? – спытала ягоная сястра. – Калі ловіш рыбу, ніколі нічога не здараецца. Да таго ж, мне шкада гэтых шчупачкоў!

– Ну, сёння што-небудзь ды здарыцца! – сказаў Снорк. – Ану сядзь на нос і не блытайся пад нагамі.

– Давайце я дапамагу! – крыкнуў Сніф і схапіўся за скрыню. Ён саскочыў на борт, лодка пахіснулася, а скрыня з лёскай перакулілася на палубу, і палова яе змесціва забыталася ў качотах і на якары.

– Выдатна, – сказаў Снорк. – Выдатна. Вопыт у марской справе, парадак на караблі і ўсё такое. Пávaга да працы іншых асабліва. Ха.

– Ты не насварышся на яго? – здзіўлена пацікавіўся Хемуль.

– Сварыцца? Я? – перапытаў Снорк і змрочна засмяўся. – Хіба капітану даецца слова на караблі? Ніколі. Кідайце перамёт за борт як ёсць, усё адно што-нішто зачэпіцца.

Снорк залез на карму і з галавой захінуўся ў брызент.

– Праваліцца мне! – сказаў Мумітроль. – Мумрык, сядай на вёслы, будзем неяк выпраўляць становішча. Сніф, ты асёл.

– Як скажаш! – удзячна адгукнуўся Сніф. – З якога канца пачынаць?

– З сярэдзіны, – сказаў Мумітроль. – Толькі глядзі і тут хвастом не забытайся!

Снусмумрык налёг на вёслы і павольна пакіраваў «Прыгоду» ў адкрытае мора.

Пакуль усё гэта адбывалася, Мумімама, неверагодна задаволеная, хадзіла па доме. У садзе ласкава шапацеў дождж. Паўсюль панавалі ціша, лад і спакой.

– Ну, цяпер усё будзе расці як грыбы, – сказала сама сабе Мумімама. – Ой, як цудоўна, што яны ў пячоры!

Яна вырашыла трошкі прыбрацца і пачала збіраць панчохі, апельсінавае лупінне, нейкія дзіўныя каменьчыкі, кавалкі кары і яшчэ шмат чаго. У музычнай скрынцы яна заўважыла некалькі спаравых раслін, якія Хемуль забыў пакласці пад прэс. Мама задумліва скруціла іх у клубок, прыслухоўваючыся да маруднага шуму дажджу.

– Усё пачне расці як грыбы! – паўтарыла яна і выпус-

ціла клубок з лапай. Ён зваліўся акурат у Чарадзееў цыліндр, але Мумімама гэтага не заўважыла. Яна вярнулася ў свой пакой, каб прылегчы, бо нічога так моцна не любіла, як засынаць пад мерны постук дожджыку па даху.

А ў глыбіні мора перамёт Снорка чакаў сваёй рыбы. Яго закінулі ўжо некалькі гадзін таму, і фрэкэн Снорк памірала ад нудоты.

– Тут усё залежыць ад цярплівасці, – патлумачыў ёй Мумітроль. – Разумееш, на кожны кручок можа што-небудзь трапіць.

Фрэкэн Снорк ціха ўздыхнула.

– Дык усё адно, – сказала яна, – калі кручок апускаеш, на ім ужо ёсць палова малька, а калі выцягваеш – там цэлы акунь. І так вядома, што там будзе гэты акунь.

– Або зусім нічога! – сказаў Снусмумрык.

– Ці пячур, – сказаў Хемуль.

– Жаночаму розуму гэтага не зразумець, – падагуліў Снорк. – Ужо можна выцягваць. Толькі не крычыце. Павольней, павольней!

З'явіўся першы кручок.

Ён быў пусты.

Другі кручок дасталі.

Пусты таксама.

– Гэта сведчыць толькі пра тое, што рыба ходзіць на глыбіні, – сказаў Снорк. – І яна страшна вялікая. Так, усім ціха!

Ён выцягнуў чатыры пустыя кручкі і сказаў:

– Тут нехта хітры. Усё аб'едзена, дачыста. Страшна падумаць, якіх ён памераў павінен быць!

Усе абаперліся на борт і ўгледзеліся ў чорную глыбіню, куды спускаўся перамёт.

– Як думаеш, што гэта за рыбіна такая? – спытаў Сніф.

– Самае малое – мамлюк, – сказаў Снорк. – Гляньце, яшчэ дзесяць кручкоў пустыя!

– Ай-я-йй, – сказала фрэкэн Снорк.

– Хопіць аяйякаць! – сярдзіта абарваў яе брат, працягваючы выбіраць лёску. – Ціха ўсе, а то спудзіце яго!

Кручок за кручком хаваўся ў скрыні. Касмачы вода-расцяў. Ніякай рыбы. Зусім нічога.

Раптам Снорк ускрыкнуў:

– Глядзіце! Торкае! Праўда торкае!

– Мамлюк! – крыкнуў Сніф.

– Будзем стрыманымі, – з уяўным спакоем сказаў Снорк. – Мёртвая цішыня! Вось ён!

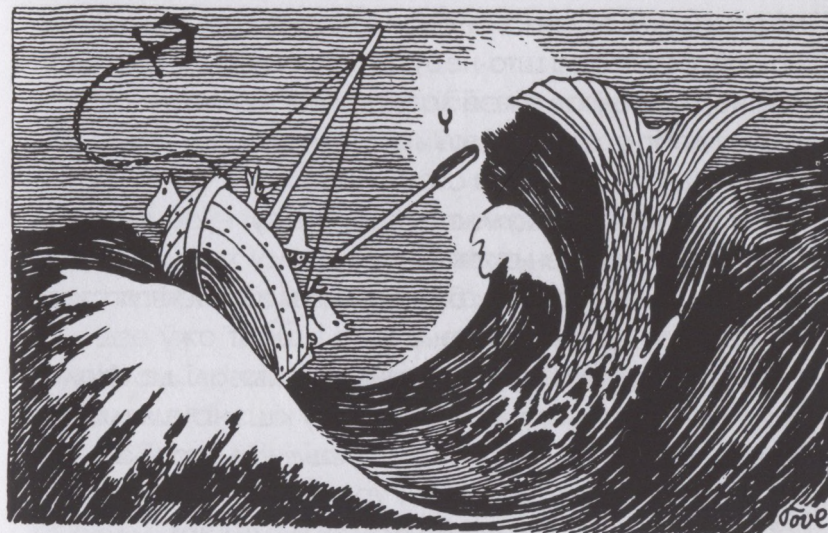
Напружаная лёска паслабла, але ў змрочна-зялёнай глыбіні мільганула штосьці бялявае. Можна, гэта быў белы живот Мамлюка? З таямнічага ландшафту марскога дна нешта горным хрыбтом уздымалася на паверхню... нешта агромністае, пагрозлівае, нерухомае. Балотна-зялёнае і замшэлае, як стары корч, яно праслізнула пад лодкай.

– Сачок! – крыкнуў Снорк. – Дзе сачок?

І ў той самы момант паветра напоўнілася грукатам і белай пенай. Велізарная хваля ўзняла «Прыгуду» на грэбень, падкінула скрыню з перамётам, і тая перакулілася на палубу. Гэтак жа раптоўна ўсё сціхла.

Толькі абарваная лёска абыякава павісла на борце, і вада моцна вірыла там, дзе прайшло страшыдла.

– А цяпер ты таксама думаеш, што гэта быў акунь? –

нейкім дзіўным тонам спытаў сястру Снорк. – Такая рыба мне больш ніколі не трапіцца. Аніколі я не буду па-сапраўднаму шчаслівым.

– Вось тут ён абарваў лёску, – сказаў Хемуль, прыўзнямаючы яе. – Нешта мне падказвае, што яна занадта тонкая.

– Ну цябе ў балота, – сказаў Снорк і закрыў вочы лапамі.

Хемуль хацеў нешта адказаць, але Снусмумрык наступіў яму на лапу. У лодцы зрабілася зусім ціха. Тады фрэкэн Снорк асцярожна сказала:

– Як думаеце, можа, нам яшчэ раз паспрабаваць? Фалінь, пэўна, вытрымае?

Снорк фыркнуў. Праз якую хвіліну ён прабурчаў:

– Ну а кручок?

– Твой сцізорык, – сказала фрэкэн Снорк. – Калі

выцягнеш адразу лязо, штопар, адкрутку і шыла, то Мамлюк абавязкова за што-небудзь зачэпіцца!

Снорк адняў ад вачэй лапы:

– Ну добра, а прынада?

– Аладка, – адказала сястрычка.

Снорк узяўся абдумваць прапанову, і ўсе стаілі дыханне. Нарэшце ён сказаў:

– Калі толькі Мамлюк будзе есці аладкі... – і тут стала ясна, што ловы працягваюцца.

Ножык Снорка як наймацней прывязалі да фаліня кавалкам сталёвага дроту, які быў у кішэні Хемуля; блін начэпілі на лязо і ўсё разам спусцілі ў мора. Усе прыціхнулі ў чаканні.

Раптам «Прыгода» нахілілася.

– Ч-ш-ш-ш! – прашыпеў Снорк. – Бярэцца!

Яшчэ штуршок. Мацнейшы. І тут шалёны рывок паваліў усіх на палубу.

– Ратуйце! – крыкнуў Сніф. – Ён нас праглыне!

«Прыгода» была кульнула носам у ваду, але адразу выправілася, і яе з дзікай хуткасцю панесла ў адкрытае мора. Перад лодкай струной нацягнуўся фалінь, і там, дзе ён знікаў у вадзе, уздымаліся белыя бурапеністыя вусы.

Відаць, Мамлюк быў ласы да бліноў.

– Ціха! – крыкнуў Снорк. – Ціха на караблі! Заняць пасты!

– Толькі б ён не даў нырца! – ускрыкнуў Снусмумрык, забраўшыся на нос.

Але Мамлюк трымаў курс проста наперад, далей і далей у мора. Хутка бераг за імі ўжо здаваўся вузенькай палоскай.

– Як думаеце, доўга ён будзе гэтым займацца? – пацікавіўся Хемуль.

– У скрайнім выпадку абрэжам вярхоўку, – сказаў Сніф. – Інакш мы рызыкуем галавой, я вас папярэджваю!

– Нізашто! – заматляла чупрынкай фрэкен Снорк.

Тут Мамлюк узмахнуў у паветры агромністым хвастом, развярнуўся і пакіраваў да берага.

– Ідзе ўжо трохі павольней, – паведаміў з кармы Мумітроль, які сядзеў на каленках і вызіраў кільватар. – Стамляецца!

Чым больш Мамлюк стамляўся, тым мацней закіпала ў ім злосць. Ён нацягваў канаты, паварочваў то туды, то сюды, так што «Прыгода» хілілася следам з вялікай небяспекай для жыцця.

Часам Мамлюк, хітручы, запавольваўся, каб потым ірвануцца з такою сілай, што ўздыбленыя хвалі кідаліся цераз нос у лодку. Снусмумрык дастаў губны гармонік і зайграў паляўнічую песню, а астатнія пачалі адбіваць такт нагамі, аж палуба задрыжэла. І раптам... У гэтую самую хвіліну Мамлюк перакуліўся, выставіўшы сваё вялізнае пуза насустрач небу.

Больш вялізнага проста не магло існаваць.

Нейкі момант усе моўчкі глядзелі на яго.

Тады Снорк сказаў:

– І ўсё ж такі я яго злавіў!

– Так! – з гонарам сказала сястра.

Пакуль Мамлюка буксіравалі да берага, дождж памацнеў. Спадніца ў Хемуля прамокла наскрозь, а Снусмумрыкаў капляюх дарэшты страціў сваю форму.

– Пэўна, у пячоры цяпер зусім мокра, – сказаў Мумітроль, які зусім змерз, седзячы на вёслах.

Праз хвіліну ён дадаў:

– Мабыць, мама непакоіцца.

– Ты хочаш сказаць, мы можам паціху выпраўляцца дамоў? – удакладніў Сніф.

– Так, і паказаць рыбу, – сказаў Снорк.

– Пойдзем дадому, – абвясціў Хемуль. – Незвычайныя рэчы калі-нікалі ідуць на карысць. І жахлівыя гісторыі, і вільгаць, і самастойныя выратаванні, і ўсё гэтакае. Але ўрэшце яно ўсё надакучвае.

Яны падсунулі пад Мамлюка дошкі і, ухапіўшыся разам, пацягнулі яго праз лес. Разяўленая пашча рыбіны была такая вялікая, што галіны дрэваў заставаліся ў яе зубах, а важыў Мамлюк столькі, што сябрам даводзілася рабіць прывал пасля кожнага зробленага кроку. Дажджыла ўсё горш і горш. Калі яны падышлі да Мумідола, дождж ахінуў увесь дом.

– Давайце пакінем яго тут ненадоўга, – прапанаваў Сніф.

– Ніколі ў жыцці! – абурывся Мумітроль.

І яны пацягнулі Мамлюка далей цераз сад. Раптам Снорк спыніўся і сказаў:

– Мы прыйшлі не туды.

– Ты што! – сказаў Мумітроль. – Там жа вось павець, а ўнізе кладка.

– Так, але дзе ж дом? – спытаў Снорк.

Дзіўна, вельмі дзіўна. Мумідом знік. Яго не было, папросту не было. Яны паклалі Мамлюка на залаты пясок

перад ганкам. Але варта сказаць, што ганка таксама не было. Замест яго...

Але найперш трэба патлумачыць, што ж адбылося ў Мумідоле, пакуль яны палявалі на Мамлюка.

Мама Мумітроля апошні раз згадвалася, калі збіралася адпачыць. Аднак перш чым пайсці ў пакой, яна легкадумна скруціла ў клубок бяскветкавыя расліны Хемуля і выпусціла іх у Чарадзееў капляюш. Лепей бы яна ніколі не прыбіралася!

Бо пакуль дом паглыбляўся ў папаўднёвы сон, спаравыя разрасталіся самым чароўным чынам.

Яны паволі выцягвалі з цыліндра свае завіткі і паўзлі па падлозе. Вусікі і атожылки намацвалі сабе шлях на сценах, узбіраліся па фіранках і шнурку ад юшкі, высоўваліся з усіх шчылінак, выцяжак і замочных адтулін. У вільготным паветры распускаліся кветкі і з казачнай хуткасцю выпявалі плады. Вялізныя пучкі лісця прабіраліся на ганак, павойныя расліны быталіся ў ножках стала, звісалі з жырандолі – не раўнуючы змеі высунуліся са свайго гнязда.

Дом паволі патанаў у зарасніку пад спакойны шоргат ягонага росту; зрэчас нешта ледзьве чутна покалася – гэта распускалася вялізная кветка або які-небудзь плод – бэмсь! – падаў на дыван. Але Мумімаме падавалася, што гэта проста дождж, і яна толькі паварочвалася на другі бок у сне.

У суседнім пакоі Мумітата пісаў свае мемуары. Пасля таго як ён пабудаваў прычал, нічога цікавага не адбылося, таму Мумітата апісваў сваё дзяцінства. Уласныя ўспаміны так краналі яго, што ён гатовы быў заплакаць. Ён заўсёды быў дзіцем незвычайным і таленавітым, якога

ніхто не разумеў. Калі Мумітата падрос, яго таксама не маглі зразумець, і ад таго ён страшна перажываў. Мумітата пісаў і пісаў і ўсё думаў пра тое, як бы ўсе пачалі каяцца, калі б прачыталі ягоныя мемуары. Гэтая думка ўсцешыла яго, і ён сказаў сам сабе:

– Так ім і трэба!

І тут на аркуш шмякнулася сліва і пакінула тлустую пляму сіняга колеру.

– Прападзі мой хвост! – усклікнуў Мумітата. – Яны вярнуліся!

Але вось ён азірнуўся – і пагляд ягоны ўперся ў дзікі гушчар, абсыпаны жоўтымі ягадамі. Тата ўсхапіўся – і на стол адразу ж хлынуў дождж сініх сліваў. Шчыльна пераплеценае галлё паўзла і павольна разрасталася пад столлю, выцягваючы зялёныя парасткі да акна.

– Гэй! – крыкнуў Мумітата. – Прачынайся! Хадзі сюды!

Мумімама адразу ж ўсхапілася на ложку. Агаломшана агледзела свой пакой, поўны маленькіх белых кветчак. Яны звисалі са столі прыгожымі нізкамі, адзеленыя адна ад адной чароўнымі сэрцападобнымі лісточкамі.

– Ах, якая прыгажосць, – сказала Мумімама. – Напэўна, гэта Мумітроль вырашыў мяне парадаваць.

Яна асцярожна рассунула лёгкія кветкавыя фіранкі і стала на падлогу.

– Эгэ-эй! – крыкнуў з-за сценкі Мумітата. – Адчыні! Я не магу выбрацца!

Дарэмна спрабавала Мумімама штурхаць дзверы. Моцныя сцябіны павойных раслін безнадзейна забарыкадавалі іх. Тады яна выбіла шыбу ў дзвярах, што вялі на ганак, і з вялікай цяжкасцю выбралася праз гэтую

адтуліну. Над ганкам узвышалася цэлая плантацыя фігавых дрэваў, а зала ўся ператварылася ў джунглі.

– Ай-я-яй, – сказала Мумімама. – Ясна, зноў гэты капялюш.

І яна прысела, абмахваючы лоб пальмавым лістом.

З папараці, якую аброс ванны пакой, вынырнуў Андатар і жаласліва сказаў:

– Вось, ужо можна назіраць наступствы збору раслін! Ніколі ў мяне не было даверу да гэтага Хемуля!

Ліаны, што высунуліся з коміна, чапляючыся за дах, спускаліся ўніз. Яны захуталі ўвесь мумідом у пушысты зялёны кілім.

А знадворку стаяў пад дажджом Мумітроль і дзівіўся на гэты вялізны зялёны пагорак, дзе кветкі несупынна раскрывалі свае бутоны, а плады выпявалі на вачах з зялёнага да жоўтага колеру, з жоўтага да чырвонага.

– Прынамсі раней ён быў тут, – сказаў Сніф.

– Ён знутры, – змрочна сказаў Мумітроль. – Ніхто не зможа трапіць туды, ніхто не зможа выйсці адтуль.

Снусмумрык падышоў да пагорка і цікаўна паветрыў носам. Ні вокнаў, ні дзвярэй. Толькі шчыльнае покрыва дзікай расліннасці. Ён моцна ўхапіўся за лазу і пацягнуў. Яна была пругкая, не раўнуючы гумовая, і зусім не падавалася. Мімаходзь яна абвілася вакол капелюха і збіла яго долу.

– Зноў чарадзеяства, – сказаў Снусмумрык. – Гэта ўжо стамляць пачынае.

Тым часам Сніф абабег аброслую веранду.

– Праход у склеп! – крыкнуў ён. – Там адчынена!

Мумітроль кінуўся туды і зазірнуў у чорны праём.

– Давайце, заходзьма! – рашуча сказаў ён. – Толькі хутка, а то тут таксама зарасце!

Адно за адным яны спусціліся ў падвальны змрок.

– Гэй! – крыкнуў Хемуль, які быў апошнім. – Я не магу пралезці!

– Тады заставайся там і вартуй Мамлюка, – сказаў Снорк. – Можаш дадаць да гербарыя дом!

І пакуль небарака Хемуль ціха хныкаў пад дажджом, астатнія падымаліся па прыступках склепа.

– Нам проста шчасціцы! – сказаў Мумітроль. – Дзверы адчыненыя. Бачыце, усё ж такі добра калі-нікалі быць нядбайным!

– А гэта я забыў зачыніць! – паведаміў Сніф. – Так што пашана – мне!

Перад імі паўстала дзіўнае відовішча. Андатар сядзеў на рагатай галіне і жаваў грушу.

– Дзе мама? – спытаў Мумітроль.

– Спрабуе высекчы з кабінета твайго тату, – гаротна

вымавіў Андатар. – Спадзяюся, рай для андатраў – спакойнае месца, бо хутка мне прыйдзе канец.

Яны прыслухаліся. Лісце ўздрыгвала ад моцных удараў сякеры. Трэск, радасны ўскрык. Мумітата вызвалены!

– Мама! Тата! – крыкнуў Мумітроль, прадзіраючыся скрозь джунглі да ганка. – Што ж вы тут нарабілі без мяне!

– І не кажы, мой слаўны, – сказала Мумімама. – Мы тут зноў неасцярожна абышліся з цыліндрам. Але што вы там стаіце, падымайцеся сюды! Я знайшла ў шафе кусточак ажыны!

Гэта быў чараўны дзянёк. Мумітроль быў Тарзанам, а фрэкэн Снорк – Джэйн. Сніфу аддалі ролю сына Тарзана, а Снусмумрык быў шымпанзэ па мянушцы Чыта. Снорк з устаўнымі сківіцамі з апельсінавых лупінак* поўзаў пад шатамі расліннасці і ўяўляў сабой зборны вобраз ворага.

– Tarzan hungry, – сказаў Мумітроль і палез уверх па ліяне. – Tarzan eat now!**

– Што ён кажа? – спытаў Сніф.

– Кажа, што зараз будзе есці, – адказала фрэкэн Снорк. – Разумееш, гэта адзінае, што ён можа сказаць. Гэта ж па-ангельску, а ўсе, хто трапляе ў джунглі, толькі па-ангельску й размаўляюць.

Сядзячы на шафе, Тарзан закрычаў, як пячорны чалавек, і Джэйн з дзікімі сябрамі падхапіла гэты лямант.

– Горай у любым выпадку ўжо не будзе, – прамармы-

* Спытай у мамы, яна ведае, як іх зрабіць! (Заўв. аўтара).

** Тарзан галодны. Тарзан зараз есці (скажоная анг.).

таў Андатар. Ён зноў схаваўся ў лесе папарацяў і абкруціў галаву ручніком, каб нічога не разраслося ў вушах.

– Зараз я скраду Джэйн! – крыкнуў Снорк, схапіў хвостом сястру і павалок за сабой пад стол. Калі Мумітроль вярнуўся ў сваё жытло на жырандолі, то адразу зразумеў, што тут здарылася. На зладжаным пад'ёмніку ён спусціўся ўніз, баявым клічам прымушаючы джунглі дрыжаць, і кінуўся на дапамогу Джэйн.

– Ай-я-йй! – сказала Мумімама. – Аднак ім быццам бы весела.

– І так думаю, – сказаў Мумітата. – Зрабі ласку, падай мне бананчык.

Такім вось чынам яны забаўляліся да самага вечара. Ніхто не турбаваўся, што дзверы ў склеп зноў зараслі, і ніхто не ўспомніў пра беднага Хемуля.

А той усё сядзеў і вартаваў Мамлюка, і мокрая спадніца абляпіла яму ногі. Час ад часу ён грыз яблык ці лічыў тычынкі якой-небудзь дзікай кветкі, але чым далей, тым часцей ён уздыхаў.

Дождж перастаў, звечарэла. І ў той момант, як закацілася сонца, нешта здарылася з зялёным пагоркам, у якім схаваўся мумідом. Ён пачаў ссыхацца гэтак жа хутка, як рос. Плады зморшчваліся і падалі на зямлю. Кветкі хілілі галовы, а лісце скурчвалася. Зноў дом напоўнілі шоргат і хруст. Хемуль паглядзеў-паглядзеў, а потым падышоў і асцярожна пацягнуў нейкую галіну. Яна адразу зламалася, бо была сухая, як кнот. І тут Хемуль асяніла. Ён сабраў кучу сухога галля, зайшоў па запалкі ў павець і расклаў пасярод садовай сцяжынкі траскучае вогнішча.

Радасны, задаволены, Хемуль сядзеў ля агню і сушыў сваю вопратку. Праз нейкі час яго асяніла зноў. Цаною ня-

хемульскіх намаганняў ён зацягнуў хвост Мамлюка ў вогнішча. Смажаная рыба была яго ўлюбёным ласункам.

Вось так атрымалася, што калі мумісям'я са сваімі дзікімі сябрамі прабралася цераз веранду і пхнула дзверы, іх позіркам адкрыўся вельмі шчаслівы Хемуль, які паспеў ужо з'есці сёмую частку Мамлюка.

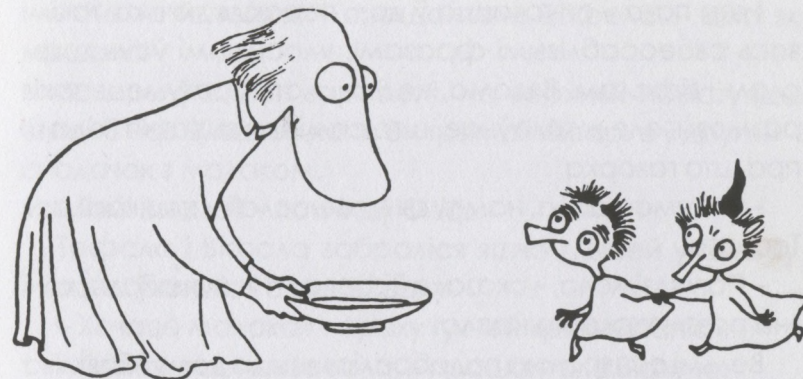
— Ах ты казыр такі! — сказаў Снорк. — Я цяпер не змагу ўзважыць маю рыбу!

— Узваж мяне і дадай, — прапановаў Хемуль, у якога сёння быў адзін з яго светлых дзён.

— Ну, а цяпер давайце спалім наш першабытны лес! — сказаў Мумітата.

Яны вывалаклі з дому ўсё ламачча і зрабілі такое вялізнае вогнішча, якога ў Мумідоле яшчэ не бачылі.

Мамлюка расцягнулі на вуголлі ва ўсю даўжыню. Яго з'елі да самага кончыка носа. Але яшчэ доўга пасля вяліся спрэчкі, якіх памераў ён усё ж такі быў: ад ганка да самай павеці ці толькі да кустоў бэзу.

Раздзел шосты,

дзе ў нашае апавяданне, ратуючыся ад Морры, трапляюць Тофсла ды Віфсла з таямнічым чамаданам, а Снорк вядзе судовы працэс.

Адным золкам на пачатку жніўня Тофсла і Віфсла ўзабраліся на гару прыблізна ў тым самым месцы, дзе Сніф знайшоў Чарадзееў капялюш.

Яны спыніліся на вяршыні і агледзелі Мумідол, які раскінуўся ўнізе. Тофсла мела на галаве чырвоную шапачку, а Віфсла цягнула вялізны чамадан. Яны прайшлі вельмі доўгую дарогу і моцна стаміліся. Унізе пад імі, між бярозкамі і яблынямі, з коміна мумідома віўся ранішні дымок.

— Дымсла, — сказала Віфсла.

— Нешта гатуюцьсла, — згадзілася Тофсла.

І яны пачалі спускацца ў дол, перакідваючыся такімі вось своеасаблівымі фразамі, уласцівымі ўсім тофслам і віфслам. Вядома, не ўсе маглі зразумець такія размовы, але ж галоўнае, што самі яны выдатна ведалі, пра што гаворка.

– Як думаешсла, нам туды можнасла? – пацікавілася Тофсла.

– Паглядзімсла, – сказала Віфсла. – Не пужайсла, калі яны раззлуюсла на насла.

Вельмі асцярожна падабраліся яны да дому і баязліва спыніліся каля ганка.

– Ну штосла, пастукаемсла? – спытала Тофсла. – А раптам нехта выйдзесла і пачнесла крычацьсла?

Тут Мумімама якраз высунула галаву ў акенца і крыкнула:

– Кава!

Тофсла і Віфсла так страшна перапужаліся, што кінуліся праз адтуліну ў склеп, дзе захоўвалася бульба.

– Цьху ты! – аж падскочыла Мумімама. – Здаецца, два пацукі заскочылі ў склеп. Сніф, збегай уніз, прынясі ім трошкі малака!

Тут яна заўважыла чамадан, які так і стаяў сабе перад ганкам. «З багажом, – падумала Мумімама. – Ай-я-яй. Выходзіць, яны збіраюцца застацца».

І яна пайшла прасіць Мумітату, каб ён падрыхтаваў яшчэ два ложка. Толькі вельмі, вельмі маленькія.

Тым часам Тофсла і Віфсла схаваліся ў бульбе, так што толькі вочкі свяціліся, і з жудасцю чакалі свайго лёсу.

– У любымсла выпадку, яны робяцьсла кавусла, – прамармытала Віфсла.

– Нехта йдзесла! – прашаптала Тофсла. – Ціха як мышсла!

Дзверы ў склеп зарыпелі. На верхняй прыступцы стаяў Сніф. У адной лапе ён трымаў ліхтар, а ў другой – сподачак з малаком.

– Гэй! Вы дзе? – паклікаў Сніф.

Тофсла і Віфсла забраліся яшчэ глыбей у бульбу і моцна ўхапіліся адна за адну.

– Хочаце малака? – крыху гучней крыкнуў Сніф.

– Ён нас падманваесла, – прашаптала Віфсла.

– Калі вы думаеце, што я тут паўдня буду стаяць, то вы памыляецеся! – сярдзіта сказаў Сніф. – Вы або злюкі, або дурныя. Дурныя лядашчыя пацукі, нават не можаце ўвайсці з параднага!

Віфсле гэта зусім не спадабалася, і яна сказала:

– Самсла пацуксла!

– Ого, дык яны да таго ж іншаземцы, – сказаў Сніф. – Думаю, лепей паклікаць сюды Мумімаму.

Ён зачыніў дзверы і пабег на кухню.

– Ну як, упадабалі яны малако? – спытала Мумімама.

– Яны размаўляюць не па-нашаму, – сказаў Сніф. – Хто іх ведае!

– Як гэта? – спытаў Мумітроль. Ён якраз тоўк з Хемулем кардамон.

– Самсла пацуксла, – сказаў Сніф.

Мумімама ўздыхнула:

– Авохці мне! Як я цяпер даведаюся, якіх прысмакаў ім захочацца на імяніны? І колькі падушак ім трэба?

– А мы вывучым іх мову, – сказаў Мумітроль. – Гэта проста. Тысла, штосла, тамсла.

– Мне думаецца, я іх разумею, – асцярожна сказаў

Хемуль. – Хутчэй за ўсё, яны мелі на ўвазе, што Сніф – стары пляшывы пацук.

Сніф пачырванеў і ўзняў галаву.

– Калі такі разумны, ідзі і сам з імі размаўляй, – сказаў ён.

Хемуль трушком падбег да падвальных дзвярэй і прыязна крыкнуў:

– Шчырасла запрашаемсла!

Тофсла і Віфсла высунулі тварыкі з бульбяной кучы і паглядзелі на яго.

– Малакосла! Смачнасла! – працягваў Хемуль.

Тофсла і Віфсла асцярожна падняліся на ганак і ўвайшлі ў залу.

Сніф паглядзеў на іх і заўважыў, што яны значна меншыя за яго. Ён нават крыху прасякнуўся сяброўскімі пачуццямі і паблажліва сказаў:

– Прывітанне. Прыемна вас бачыць.

– Дзяксла, узаемсла! – сказала Тофсла.

– Вы варыцесла кавусла? – пацікавілася Віфсла.

– Што яны кажуць? – спытала Мумімама.

– Яны галодныя, – адказаў Хемуль. – Але яны ўсё яшчэ не лічаць, што выгляд Сніфа чагосьці варты.

– Перадай ім, – абурана адазваўся Сніф, – што ніколі ў жыцці я яшчэ не бачыў дзвюх такіх слімацкіх пысаў! Усё, я пайшоў.

– Сніфсла злысла, – сказаў Хемуль. – Дурнысла!

– Калі ласка, хадземце піць каву! – знервавана запрасіла Мумімама.

Яна пайшла паказваць Тофсле ды Віфсле дарогу на веранду ў суправаджэнні Хемуля, вельмі гордага сваім новым чынам перакладчыка.

Вось так Тофсла і Віфсла ўвайшлі ў мумідом. Яны паводзілі сябе ціха: проста хадзілі вакол, узяўшыся за рукі. І паўсюль цягалі з сабой свой чамадан. Але надвячоркам яны прыкметна ўстрыжываліся, забегалі туды-сюды па сходах, пакуль урэшце не знайшлі прытулак пад дываном.

– Што з вамісла? – пацікавіўся Хемуль.

– Морра йдзесла! – прашаптала Віфсла.

– Морра? Гэта хто? – затрыжываўся Хемуль.

Тофсла вырачыла вочы, ашчэрылася і надзьмулася як толькі магла.

– Злослая і жудаслая! – сказала Віфсла. – Зачынісла дзверысла!

Хемуль падбег да Мумімамы і сказаў:

– Яны сцвярджаюць, што сюды йдзе нейкая злосная і жудасная морра. Трэба зашчапіць нанач усе дзверы!

– Але ж ключы ў нас ёсць толькі ад склепа! – занепакоілася Мумімама. – Заўсёды так з гэтымі іншаземцамі.

І яна пайшла параіцца з Мумітатам на гэты конт.

– Нам трэба ўзброіцца і перасунуць да дзвярэй мэблю, – сказаў Мумітата. – Такая вялізная морра можа быць небяспечнай. У зале я павешу сігнальны званок. Тофсла і Віфсла хай спяць пад маім ложкам.

Але Тофсла і Віфсла ўжо залезлі ў шуфлядку камоды і адмовіліся пакінуць яе.

Мумітата пакачаў галавой і пайшоў у павець па стрэльбу.

На двор ужо спусціўся жнівеньскі змрок, а сад патануў у аксамітных чорных ценях. Нявесела шумеў лес, светлякі запалілі свае ліхтарыкі.

Па дарозе ў павець тата ніяк не мог пазбавіцца адчування лёгкай вусцішы. Што, калі гэтая морра схавалася ў кустах за ягонай спінай! Бо невядома ж, як яна выглядае. І, галоўнае, якіх яна памераў.

Калі Мумітата вярнуўся на веранду, ён прыставіў да дзвярэй канапу і сказаў:

– Хай святло гарыць усю ноч! Усім да аднаго быць гатовымі да сігналу трывогі! Снусмумрык хай сёння паспіць у доме.

Усе былі ў жудасным напружанні. Мумітата пагрукаў у шуфлядку камоды і сказаў:

– Мы вас абаронім!

Але ў шуфлядцы было зусім ціха. Тады Мумітата выцягнуў яе, каб паглядзець, ці не выкралі ўжо Тофслу і Віфслу. Але яны мірна спалі каля свайго чамадана.

– Ну што, нам таксама трэба ўжо класціся, – сказаў тата. – Але ўсе павінныя ўзброіцца!

Не змаўкаючы ні на хвіліну, з вялікай трывогай на сэрцы ўсе пасунуліся да сваіх пакояў, і праз нейкі час у мумідоме запанавала цішыня. Толькі ў зале на стала самотна гарэла газавая лампа.

Вось і поўнач. Вось прабіла гадзіну. Неўзабаве пасля дзвюх прачнуўся Андатар і адчуў, што яму трэба спусціцца ўніз. Ён сонна прайшоў на веранду. І тут у вялікім здзіўленні ён спыніўся перад канапай. Яна стаяла перад самымі дзвярыма. І яна была цяжкая.

– От ужо гэтыя забавы, – прамармытаў Андатар, з усяе моцы ўхапіўся за канапу і пацягнуў.

І тут, ясная справа, зазваніў сігнальны званок, усталяваны Мумітатам.

Дом адразу ж патануў у крыках, стрэлах і тупаценні

шматлікіх ног. Усе збегліся ўніз з сякерамі, нажніцамі, камянямі, рыдлёўкамі, нажамі ды граблямі – спыніліся і ўтаропіліся ў Андатра.

– Дзе Морра? – крыкнуў Мумітроль.

– Якое глупства, гэта ўсяго толькі я, – сярдзіта сказаў Андатар. – Мне трэба было проста схадзіць да ветру. Дужа я памятаю пра вашу дурацкую морру.

– Тады выходзь зараз жа, – сказаў Снорк. – Толькі каб гэта было апошні раз!

Ён шырока адчыніў дзверы.

І тут яны ўбачылі Морру. Усе да адзінага ўбачылі яе. Яна нерухома сядзела на пясчанай сцяжынцы перад ганкам, вылупіўшы на іх круглыя аб'якавыя вочы.

Была яна не такой ужо і вялікай і выглядала зусім не так небяспечна, як думалася. Затое адчувалася, што яна страшна злая і чакаць можа бясконца.

І гэта было жудасна.

Ніхто не накінуўся на яе. Морра пасядзела яшчэ крыху і плаўна падалася ў садовую цемрадзь. На тым месцы, дзе яна сядзела, замерзла зямля.

Снорк зачыніў дзверы і абтросся.

– Бедныя Тофсла і Віфсла, – сказаў ён. – Хемуль, паглядзі, можа, яны ўжо не спяць?

Яны не спалі.

– Яна пайшлася? – спытала Віфсла.

– Спіцесла спакойсла, – сказаў Хемуль.

Тофсла лёгка ўздыхнула і сказала:

– Дзяксла!

Яны зацягнулі чамадан глыбока ў шуфлядку і заснулі зноў.

– Можна ўжо зноў класціся? – спытала Мумімама, паклаўшы сваю сякеру.

– Прыляж, – сказаў Мумітроль. – Мы са Снусмумрыкам будзем вас вартаваць, пакуль не падымецца сонца. Але на ўсялякі выпадак схавай сваю сумку пад падушку.

Яны засталіся ў зале адны і да самага ранку рэзаліся ў покер. У гэтую ноч Морра больш не прыходзіла.

Наступным ранкам на кухню забег усхваляваны Хемуль і сказаў:

– Я размаўляў з Тофслай і Віфслай!

– Ну, што яшчэ такое? – уздыхнула Мумімама.

– Морра хоча адабраць іхны чамадан, яна таму і прыходзіла, – сказаў Хемуль.

– Ну што за чарціна, а! – усклікнула Мумімама. – Выкрасці іхнюю і без таго мізэрную маёмасць!

– І не кажыце, – адазваўся Хемуль. – Але ёсць адна рэч, якая ўскладняе ўсю справу. Верагодна, чамадан належыць Морры.

– Гм, – задумалася Мумімама. – Сапраўды, гэта ўсё ўскладняе. Трэба пагаварыць са Сноркам, ён заўсёды ўсё добра ўлагоджвае.

Снорк вельмі зацікавіўся гэтай справай.

– Надзвычай дзіўны выпадак, – сказаў ён. – Трэба арганізаваць нараду. А трэцяй гадзіне ўсе павінныя сабрацца каля бэзу для абмеркавання гэтага пытання.

Дзянёк выдаўся цёплы і прыемны, поўны розных водараў і пчалінага гуду. Сад зіхцеў прыгажосцю, нібы вясельны букет, увесь у глыбокіх фарбах позняга лета.

Андатраў гамак нацягнулі паміж кустамі і павесілі на ім плакат, які абвяшчаў: «Абвінаваўца Морры». Сам Снорк у парыку з драўнянай стружкі сядзеў на скрыні і чакаў.

Кожнаму было ясна, што гэта суддзя. Якраз супроць яго сядзелі Тофсла і Віфсла. Яны елі вішні за дошкаю, якая мусіла адгароджваць лаву падсудных.

– Я хацеў бы выступіць іх абвінаваўцам, – сказаў Сніф (ён яшчэ не забыўся, як Тофсла і Віфсла абазвалі яго старым пляшывым пацуком).

– У такім выпадку я буду іхным адвакатам, – сказаў Хемуль.

– А я? – спытала фрэкен Снорк.

– Ты будзеш Голасам Народа, – адказаў ёй брат. – Мумісям'я будзе сведчыць. Што да Снусмумрыка, ён можа запісваць ход судовага працэсу. Але падрабязна!

– А чаму, цікава, Морра не можа мець свайго адваката? – запытаў Сніф.

– Ён ёй не патрэбны, – адказаў Снорк. – Праўда на баку Морры. Ну што, усё вырашылі? Гатова. Мы пачынаем.

Ён тройчы пастукаў малатком па скрыні.
 – Ты ўсёсла зразумеласла? – спытала Тофсла.
 – І не блізкасла! – адказала Віфсла і запусціла вішнёвай костачкай у суддзю.
 – Вы можаце выказвацца толькі з майго дазволу, – сказаў Снорк. – Адказваць толькі «так» або «не». Нічога лішняга. Згаданы чамадан належыць вам ці Морры?
 – Таксла! – сказала Тофсла.
 – Несла! – сказала Віфсла.

– Запішы, што яны даюць супярэчлівыя паказанні! – крыкнуў Сніф.
 Снорк застукаў па скрыні.
 – Ціха! – крыкнуў ён. – Я пытаюся апошні раз: чый гэта чамадан?
 – Нашсла! – сказала Віфсла.
 – Яны сказалі, што чамадан іхны, – пераклаў Хемуль. – Ранкам яны сцвярджалі адваротнае.
 – Добра, значыць, нам не спатрэбіцца аддаваць яго

Морры, – з палёгкай сказаў Снорк. – Шкада толькі ўсіх маіх намаганняў.

Тофсла пацягнулася і нешта прашаптала Хемулю.
 – Тофсла кажа вось што, – сказаў Хемуль, – толькі Змесціва чамадана належыць Морры.
 – Ха, – сказаў Сніф. – Я мог бы здагадацца. Далей можна не разбірацца, усё і так ясна! Морра атрымае сваё Змесціва, а слімацкія морды пакінуць сабе свой стухлелы чамадан!

– Зусім не ўсё так ясна! – адважна крыкнуў Хемуль. – Пытанне не ў тым, хто ўласнік гэтага Змесціва, а ў тым, хто мае больш права на яго. Давайце паставім усё на свае месцы! Вы ўсе бачылі Морру. І вось я пытаюся ў вас: ці падобна да таго, што яна мае права валодаць Змесцівам?

– Вядома, так, – здзіўлена сказаў Сніф. – Што за хітрыкі ў цябе! Толькі падумаўце, як самотна Морры толькі ад таго, што яна нікому не падабаецца і ніхто не падабаецца ёй. Магчыма, Змесціва – адзінае, што ў яе ёсць! Няўжо і гэта мусіць быць у яе адабрана? Адзінота, пакінутасць, ноч... – дрыготкім голасам тлумачыў Сніф, – і адзінае, што ў яе было, адабрана тофсламі і віфсламі...

Ён высмаркаўся, не ў стане больш працягваць.

Снорк пастукаў па скрыні.

– Морра не мае патрэбы ні ў якіх апраўданнях, – сказаў ён. – Акрамя таго, твой погляд неаб'ектыўны, таксама як і Хемуля. Сведкі, выходзьце! Вам слова!

– Нам страшна падабаюцца Тофсла і Віфсла, – адказала мумісям'я. – Морру мы не палюбілі з самага пачатку. Шкада, калі яна павінная будзе забраць назад сваё Змесціва.

– Праўда мусіць перамагчы, – урачыста абвясціў Снорк. – Трэба быць аб'ектыўнымі. Асабліва прымаючы да ўвагі, што Тофсла і Віфсла не могуць адрозніць праўду ад няпраўды. Яны такімі нарадзіліся, і тут ужо нічым не дапаможаш. Абвінаваўца, што вы маеце сказаць?

Але Андатар ужо спаў у сваім гамаку.

– Ну добра, – сказаў Снорк. – Вынік справы яго не цікавіць. Мы казалі ўсё, што павінныя былі сказаць, перш чым я вынесу прысуд?

– Перапрашаю, – сказаў Голас Народа, – але ці не льга нам выветліць, што ж там усё-ткі за Змесціва?

Тофсла зноў нешта шапнула, Хемуль кіўнуў.

– Гэта сакрэт, – сказаў ён. – Тофсла і Віфсла лічаць Змесціва самым прыгожым, што толькі можа існаваць у свеце. Але для Морры важная толькі каштоўнасць гэтай рэчы.

Снорк паківаў і нахмурыў лоб.

– Цяжкі выпадак, – сказаў ён. – Тофсла і Віфсла разважаюць абсалютна цвяроза, але ў любым разе дзеянні іх незаконныя. Але праўда мусіць перамагчы. Мне трэба падумаць. Вы пакуль памаўчыце.

Пад бэзам усталявалася поўная цішыня. Гулі пчолы, сад палаў у сонечным ззянні.

Раптам пацягнула халодным скавышом, які прыгладзіў траву, сонца схавалася ў аблоках, і сад зрабіўся зусім шэрым.

– Што гэта? – спытаў Снусмумрык, адарваўшы аловак ад пратаколу.

– Яна вярнулася, – прашаптала фрэкэн Снорк.

У змерзлай траве сядзела Морра і глядзела проста на іх.

Яна павольна перавяла вочы на Тофслу і Віфслу, потым загыркала і бясшумна падабралася бліжэй.

– Памажысла! – крыкнула Тофсла. – Ратуйсла нас!

– Стоп, Морра, – сказаў Снорк. – Я хачу табе нешта сказаць!

Морра спынілася.

– Я ўсё абдумаў, – працягваў Снорк. – Ці згодная ты, каб Тофсла і Віфсла выкупілі Змесціва чамадана? Колькі ты просіш?

– Шмат! – сказала вантробным голасам Морра.

– Хопіць маёй залатой гары на Востраве Хаціф-натаў?

Морра пахітала галавой.

– Так пахаладала, – сказала Мумімама. – Пайду вазьму шаль.

Яна пабегла праз сад міма заінелых слядоў Морры і паднялася на веранду.

І тут да яе прыйшла адна думка. Яна ў запале схапіла Чарадзею капляюш. Хоць бы Морры ён спадабаўся! Калі мама вярнулася на месца судовых перамоваў, яна паставіла на траву цыліндр і сказала:

– Гэта самая дарагая рэч ва ўсім Мумідоле! Ці вядома Морры, што можа стварыць гэты васьмь капляюш? Найпрыгажэйшыя аблачынкі, якімі можна кіраваць! Чароўную ваду і пладовы лес! Адзіны ў свеце чароўны капляюш!

– Дакажы! – кпліва сказала Морра.

Мумімама ўзяла пару вішанек і паклала іх у цыліндр. Усе застылі ў чаканні.

– Толькі б не выйшла з іх чаго брыдкага, – прашаптала Хемулю Снусмумрык.

Але ім пашчасціла. Калі Морра зазірнула ў капялюш, там ляжала поўная жменя пунсовых рубінаў.

– Ну вось! – радасна сказала Мумімама. – А ты толькі падумай, што атрымаецца, калі туды пакласці, напрыклад, гарбуз!

Морра паглядзела на капялюш. Паглядзела на Тофслу і Віфслу. Паглядзела на капялюш ізноў. Было бачна, што яна старанна абдумвае прапанову.

Нарэшце Морра схапіла Чарадзею капялюш і без адзінага слова падалася прэч, нібы шэры халодны цень. Гэта быў апошні раз, калі яна паказалася ў Мумідоле, і апошні раз, калі яны бачылі цуды Чарадзеевага капелюша.

Фарбы адразу пацяплелі зноў – лета, поўнае розных водараў і пчалінага гуду, працягвалася.

– Як добра, што мы пазбавіліся гэтага капелюша! – сказала Мумімама. – Хоць гэтым разам ён прыдаўся на нешта карыснае.

– Але аблачынкі ў нас былі цудоўныя, – сказаў Сніф.

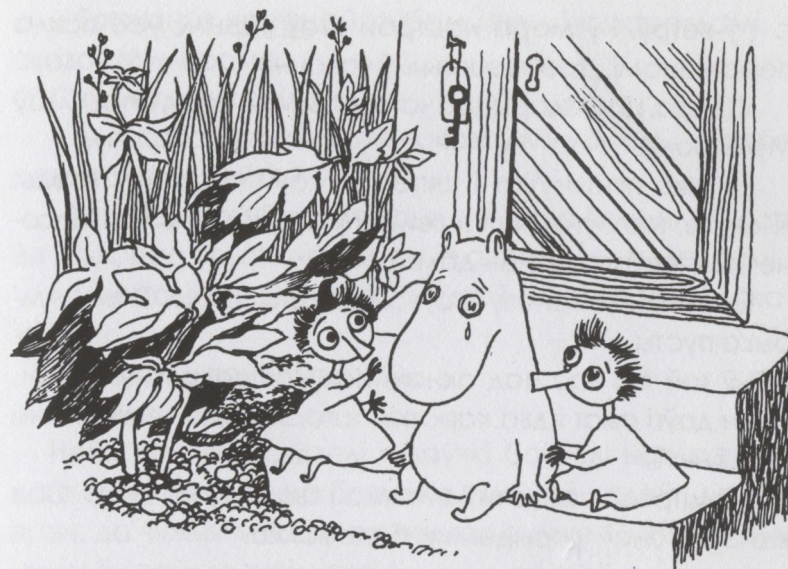
– І гульня ў Тарзана з джунгляў, – задуменна сказаў Мумітроль.

– Усё прайшло так добра! – радасна сказала Віфсла і ўзняла чамадан, які ўвесь гэты час стаяў на лаве падсудных.

– Фенаменальсла! – сказала Тофсла, беручы Віфслу за руку. І яны разам пайшлі назад у мумідом, а ўсе астатнія глядзелі ім услед.

– Што яны сказалі? – спытаў Сніф.

– Штосьці кшталту «Добрага дня», – адказаў Хемуль.

Раздзел апошні

і вельмі доўгі, дзе апісваецца сыход Снусмумрыка і тое, як раскрылі таямніцу Змесціва чамадана, як Мумімама атрымала назад сваю сумку і з радасці зладзіла вялікі фэст, і, нарэшце, як у Мумідол завітаў Чарадзея.

Быў канец жніўня. Начамі вухалі совы, а кажаны збіраліся ў вялікія чорныя чароды і бязгучна кружлялі па-над садовымі дрэвамі. Лес быў поўны агеньчыкаў, а мора зрабілася трывожным. У паветры павіслі сум і чаканне, месяц вырас і палаў, як агонь. Мумітролю заўжды асабліва падабаліся апошнія тыдні лета, але чаму – ён не ведаў і сам.

І ў ветру, і ў мора настрой стаў іншым, усё пахла пераменамі. Дрэвы застылі ў чаканні.

«Цікава, ці не здарыцца чаго незвычайнага», – падумаў Мумітроль.

Ён ужо прачнуўся і цяпер ляжаў і глядзеў у столь. «Пакуль, напэўна, яшчэ вельмі рана, і дзень будзе сонечны», – разважаў ён далей.

Ён павярнуў галаву і заўважыў, што ложка Снусмумрыка пусты.

І ў той жа час пад акном пачуўся сакрэтны сігнал, адзін доўгі свіст і два кароткія, што значыла: «Якія планы на сёння?»

Мумітроль саскочыў з ложка і выглянуў на двор. Сад яшчэ патанаў у прыцемку, было волка.

І там чакаў Снусмумрык.

– Агой! – крыкнуў Мумітроль, вельмі ціха, каб нікога не пабудзіць. Ён спусціўся па вераўчанай лесвіцы.

– Здароў, – сказаў Мумітроль.

– Здароў-здараў, – адказаў Снусмумрык.

Яны спусціліся да рэчкі, селі на парэнчы мастка і пачалі боўтаць нагамі над вадой. Сонца ўжо ўзнялося над лесам і свяціла ім проста ў твар.

– Вось так мы сядзелі вясной, – сказаў Мумітроль. – Мы прачнуліся ад зімняй спячкі, гэта быў першы дзень. Усе астатнія яшчэ спалі.

Снусмумрык кінуў. Ён рабіў з трыснягу чоўнікі і пускаў іх па рэчцы.

– Куды яны плывуць? – спытаў Мумітроль.

– Туды, дзе мяне няма, – сказаў Снусмумрык.

Судны адно за адным паварочвалі на лукавіне і знікалі з вачэй.

– Гружаныя карыцай, зубамі акул і смарагдамі, – сказаў Мумітроль.

Снусмумрык уздыхнуў.

– Ты пытаўся пра планы? – сказаў Мумітроль. – У цябе самога ёсць нейкія?

– Так, – сказаў Снусмумрык. – У мяне ёсць план. Але ён з тых, што прызначаюцца для аднаго. Ну, ты ведаеш.

Мумітроль вельмі доўга глядзеў на яго. Потым сказаў:

– Ты хочаш пайсці адсюль.

Снусмумрык кінуў.

Нейкі час яны сядзелі і моўчкі боўталі над рэчкай нагамі. Яна няспынна бегла пад імі ўсё далей і далей, прэч, да чужых мясцін, па якіх так сумуе Снусмумрык і куды ён пойдзе зусім адзін.

– Калі выпраўляешся? – спытаў Мумітроль.

– Зараз жа! – сказаў Снусмумрык і пусціў на ваду ўсе чоўнікі разам. Ён саскочыў з парэнчаў і ўцягнуў носам ранішняе паветра. Самы дзянёк для пачатку падарожжа. Горны грэбень пунсавеў на сонцы, сцяжына бегла, завіваючыся, наверх і знікала на другім баку. Там ёсць новы дол, а потым ідуць новыя горы...

Мумітроль назіраў, як Снусмумрык збірае свой намёт.

– Застанься яшчэ на трошкі, – папрасіў ён.

– Не, – сказаў Снусмумрык. – Першым вясновым днём я зноў буду тут і прасвішчу пад тваім акном. Год прабяжыць вельмі хутка!

– Ага, – сказаў Мумітроль. – Ну, бывай.

– Бывай-бывай, – адказаў Снусмумрык.

Мумітроль застаўся на мастку. Ён глядзеў, як Снус-

мумрык робіцца ўсё меншым і меншым і нарэшце зусім знікае між бярозак і яблынь. Але хутка ён пачуў губны гармонік. Снусмумрык граў «Гэй, звяркі, спляціце бантам хвасты...»

«Яму цяпер добра», – падумаў Мумітроль.

Музыка ўсё слабела, і нарэшце зрабілася зусім ціха. Тады Мумітроль пайшоў назад вільготным ад расы садам.

На ганку ён знайшоў Тофсла і Віфсла, якія скруціліся на сонцы ў клубочкі.

– Прывітасла табесла, – сказала Тофсла.

– Прывітанне й табе, – сказаў Мумітроль, бо цяпер ён ужо навучыўся разумець іх гаворку (хоць размаўляць самому было яшчэ цяжка).

– Ты плакаўсла? – спытала Віфсла.

– Глупства, – сказаў Мумітроль. – Снусмумрык пайшоў.

– Шкадасла, – сказала спачувальна Тофсла. – Цябе развясцісла трошкі, калі ты цмоксла Тофсла ў носла?

Мумітроль цмокнуў па-сяброўску Тофсла ў нос, але не было падобна, што ён павесялеў.

Тады Тофсла і Віфсла схіліліся адна да адной і доўгі час пра нешта шапталіся.

Потым Віфсла сказала ўрачыста:

– Мы вырашылісла паказацьсла табе Змесцівасла.

– Тое, што ў чамадане? – перапытаў Мумітроль.

Тофсла ды Віфсла горача заківалі.

– Хадземсла, хадземсла, – паклікалі яны і кінуліся пад жывую агароджу.

Мумітроль запоўз следам. У гэтым густым кустоўі ён знайшоў таемны схоў. Тофсла і Віфсла высалі там

зямлю пухам, а сярод галінак падвесілі ракавінкі і белыя каменьчыкі. Унутры стаяў паўзмрок. Ідучы каля жывой агароджы, ніхто і здагадацца не змог бы, што тут ёсць нейкае сакрэтнае месца. На лыкавым дыванку стаяў чамадан Тофсла і Віфсла.

– Гэта дыванок фрэкен Снорк, – сказаў Мумітроль. – Яна ўчора яго шукала.

– Агасла, – сказала Віфсла. – Яна ж ніяксла не магласла ведаць, што мы яго знайшлісла!

– Гм, – сказаў Мумітроль. – Дык вы збіраліся паказаць мне, што ў вас там у вашым чамадане?

Тофсла і Віфсла з захапленнем заківалі. Яны сталі з розных бакоў чамадана і з усёй сур'ёзнасцю пачалі адлік:

– Адзінсла! Двасла! Трысла!

І яны рэзка адмакнулі замок.

– Праваліцца мне, – сказаў Мумітроль.

Увесь гэты маленькі прытулак заліўся мяккім чырвоным святлом. Перад Мумітролем ляжаў рубін, вялікі, як галава пантэры, палкі, як заход сонца, жывы, як агонь і водбліскі на вадзе.

– Падабаесла? – спытала Тофсла.

– Ага, – слабым голасам адказаў Мумітроль.

– Не будзеш цяперсла плакацьсла? – спытала Віфсла.

Мумітроль пахітаў галавой.

Тофсла і Віфсла ўздыхнулі з палёгкай і прыселі, каб паглядзець на каштоўны камень. Яны маўчалі і зачаравана ўглядаліся ў яго.

Рубін быў зменлівы, як мора. Часам ён быў светлым-светлым, і над ім мітусіліся ружовыя фарбы – гэта было

як снежная вяршыня, над якой узыходзіць сонца. І раптам з яго глыбіні выстрэльвала барвовае полымя, нібыта чорны цюльпан з тычынкамі-іскрамі.

– О, калі б Снусмумрык мог гэта бачыць! – сказаў Мумітроль. Ён глядзеў і глядзеў. Час рухаўся так марудна, а ягоныя думкі зрабіліся такімі вялікімі...

Нарэшце ён сказаў:

– Гэта чароўна. Можна мне яшчэ як-небудзь прыйсці паглядзець на яго?

Але Тофсла і Віфсла не адказалі.

Тады Мумітроль выбраўся з хмызоў. Ад яркага дзён-

нага святла ў яго крыху закружылася галава, і ён мусіў прысесці на траву, каб ачوماцца.

«Праваліцца! – падумаў ён. – Я сам сябе гатовы ўкусіць за хвост, калі гэта не той рубін, які Чарадзеі шукае цяпер на Месяцы! Падумаць толькі, што ўвесь гэты час ён быў у чамадане гэтай малечы – Тофслы і Віфслы!»

Мумітроль паглыбіўся ў роздумы. Ён не заўважыў, як цераз сад прыйшла фрэкен Снорк і села каля яго. Праз нейкі час яна асцярожна кранула яго за кутасік хваста.

– О, гэта ты! – падскочыў Мумітроль.

Фрэкен Снорк усміхнулася.

– Бачыў маю новую прычоску? – спытала яна і пакруціла галавой.

– Ого, – сказаў Мумітроль.

– Ты думаеш пра нешта іншае, – сказала сястрычка Снорка. – Пра што, напрыклад?

– Ружа мая светлая, я не магу гаварыць пра тое, – сказаў Мумітроль. – Але на сэрцы ў мяне цяжка, бо Снусмумрык выправіўся ў дарогу.

– Што ты кажаш! – здзівілася фрэкен Снорк.

– Так і ёсць. Але спярша ён развітаўся са мной. Ён нікога не стаў будзіць, акрамя мяне, каб развітацца, – сказаў Мумітроль.

Яны сядзелі на траве і адчувалі, як узнімаецца і прыпкае сонца. Сніф і Снорк выйшлі на ганак.

– Салют, – сказала фрэкен Снорк. – А вы ведаеце, што Снусмумрык выправіўся ў падарожжа на поўдзень?

– Без мяне! – абурыўся Сніф.

– Часам трэба пабыць аднаму, – сказаў Мумітроль. – Ты яшчэ вельмі маленькі, каб гэта разумець. Дзе астатнія?

– Хемуль пайшоў у грыбы, – сказаў Снорк. – А Андатар панёс свой гамак у дом, ён лічыць, што ночы ўжо робяцца халоднымі. Дарэчы, у тваёй мамы сёння надзвычай кепскі настрой.

– Сярдзіты ці сумны? – здзіўлена спытаў Мумітроль.

– Думаю, хутчэй сумны, – сказаў Снорк.

– Тады мне трэба зараз жа пайсці да яе, – падняўся Мумітроль. – Гэта ж якая бяда!

Мумімама сядзела ў зале на канапе з самым няшчасным выглядам.

– Што з табой? – спытаў Мумітроль.

– Дзіцятка маё, здарылася страшнае, – сказала Мумімама. – Мая сумка знікла. А я без яе не магу! Я шукала паўсюль, але яе нідзе няма!

– Які жых! – сказаў Мумітроль. – Мы павінныя знайсці яе для цябе!

І пачаліся вялікія пошукі. Толькі Андатар адмовіўся ў гэтым удзельнічаць.

– З усяго неістотнага, – сказаў ён, – сумка ёсць самым неістотным. Падумайце пра гэта. Час ідзе, дні чаргуюцца гэтак жа, як заўсёды, і няма розніцы, з сумкаю муміфру ці без яе.

– Розніца тут неверагодная, – сказаў Мумітата. – Я адчуваю сябе абсалютна чужым для Мумімамы, калі яна без сумкі. Без сумкі я яе не бачыў яшчэ ніколі!

– Многа ў ёй было? – спытаў Снорк.

– Не, – сказала Мумімама. – Толькі рэчы, якія могуць спатрэбіцца раптоўна. Сухія шкарпэткі, і карамелькі, і сталёвы дрот, і парашок для страўніка, і гэтак далей.

– Якая будзе ўзнагарода, калі мы знойдзем сумку? – пацікавіўся Сніф.

– Што заўгодна! – сказала мама. – Я зладжу для вас вялікае свята, і вячэра будзе толькі з салодкага! Я ўсім дазволю не мыцца і не класціся рана спаць!

Тады шукаць пачалі ўдвая больш старанна. Яны абшнарылі ўвесь дом. Яны зазірнулі пад дываны і ложка, у печку і ў склеп, паглядзелі на акне і на столі. Яны абшукалі ўвесь сад, павець і берагі. Ніякай сумкі.

– Можа, ты залазіла з ёй на дрэва ці брала з сабой, калі купалася? – спытаў Сніф.

– Не, – сказала Мумімама. – О, якое няшчасце!

– Мы разашлем тэлеграму! – прапанаваў Снорк.

Яны так і зрабілі, і тэлеграма змяшчала ў сабе адразу дзве важныя навіны:

СНУСМУМРЫК ПАКІНУЎ МУМІДОЛ! –

паведамляла першая. –

ТАЯМНІЧЫ АДЫХОД НА СВІТАНКУ! –

і большым шрыфтам:

ЗНІКЛА СУМКА МУМІМАМЫ!

НІЯКАЙ ПУЦЯВОДНАЙ НІТКІ! ІДУЦЬ ПОШУКІ!

НЕЧУВАНЫ ЖНІВЕНЬСКІ ФЭСТ У ЯКАСЦІ ЎЗНАГАРОДЫ!

Толькі паспела гэтая навіна разляецца – а ўжо і ў лесе, і на беразе, і каля мора ўсчалася страшэнная мітусня. Усе да аднаго лясныя пацукі выпаўзлі з норак на пошукі. Толькі старыя ды знямоглыя засталіся дома, і па ўсім Мумідоле кацілася рэха ад крыкаў і тупацення.

– Ай-я-яй, – сказала Мумімама. – Ну і вэрхал я ўчыніла!

Але ўсё-ткі яна была вельмі задаволеная.

– Што яны шукаюцьсё? – спытала Віфсла.

– Маю сумку, зразумела, – сказала Мумімама.

– Чорнслую такую? – спытала Тофсла. – З чатыр-масла маленькімі кішэньсламі? Бліскучслую, як люс-тэркасла?

– Як ты кажаш? – перапытала Мумімама. Яна вельмі хвалявалася і не магла засяродзіцца.

– Чорнслая з чатырмасла кішэньсламі, – сказала Тофсла.

– Ага-ага, – сказала Мумімама. – Бяжыце пагуляйце, мілыя малюткі, і не трывожцеся за мяне!

– Што думаешсла? – ужо ў садзе спытала Віфсла.

– Не магу болей бачыцьсла яе такой журботслай, – сказала Тофсла.

– Лепей аддацьсла, – уздыхнуўшы, згадзілася Тофсла. – Але было ўтульсла спацьсла ў гэтых кішэньслах.

І Тофсла ды Віфсла пайшлі да свайго сакрэтнага месца, якое пакуль ніхто не знайшоў, і выцягнулі Мумімаміну сумку з-пад куста ружы.

Было якраз дванаццаць, калі Тофсла і Віфсла цягнулі сумку цераз сад. Іх адразу заўважыў ястраб і разнёс навіну па ўсім Мумідоле. Паўсюль разышлася новая тэлеграма: «СУМКА МУМІМАМЫ ЗНАЙШЛАСЯ! Яе адшукалі Тофсла і Віфсла! Кранальная сцэна ў мумідоме!»

– Няўжо гэта праўда? – усклікнула Мумімама. – О, гэта ж страшна здорава! Дзе вы яе знайшлі?

– У кустахсла, – сказала Тофсла. – Было так утульсла спацьсла...

Але тут з віншаваннямі ў дзверы кінуўся цэлы натоўп, і Мумімама так ніколі і не даведалася, што яе сумка

служыла спальняй Тофсле ды Віфсле (і, напэўна, так было нават лепей).

Зрэшты, ніхто і не мог думаць пра штось акрамя жнівеньскага фэсту. Усё мусіла быць гатова да ўзыходу месяца. Падумаць толькі, як здорава ладзіць такі вялікі фэст і ведаць наперад, што будзе весела і прыйдуць усе дарагія сэрцу госці!

Нават Андатар зацікавіўся.

– Трэба паставіць паболей сталоў, – сказаў ён. – Маленькіх і вялікіх. У нечаканых кутках. На вялікім фэсце ніхто не захоча сядзець увесь час на адным месцы. Баюся, яны будуць сунуць паўсюль свае насы старанней, чым заўсёды. Спыраша вам трэба іх пачаставаць самым смачным, што ў вас ёсць. А потым ужо без розніцы, што даваць, яны ўсё адно будуць рады. І не назалайце ім прадстаўленнямі, спевамі і гэтак далей, няхай веселяцца па сваёй праграме.

Падзяліўшыся гэтай незвычайнай жыццёвай мудрасцю, Андатар падаўся назад у свой гамак чытаць Трактат пра Неістотнасць Існага.

– Як мне прыбрацца? – знервавана спыталася фрэкен Снорк. – Упрыгожыць валасы блакітнымі пёрамі ці надзець жамчужную дыядэму?

– Давай пер'е, – сказаў Мумітроль. – Толькі падвесь яго каля вушэй і на шчыкалаткі. Можна два-тры заплесці ў хвост.

– Дзякуй! – сказала фрэкен Снорк і кінулася прэч. У дзвярах яна сутыкнулася са Сноркам, які нёс каляровыя ліхтарыкі з паперы.

– Глядзі куды ляціш! – сказаў ён. – З ліхтарыкаў кашу зробіш! Не разумею, навошта гэтыя сёстры!

І ён выйшаў у сад і пачаў развешваць ліхтарыкі на дрэвах. А Хемуль тым часам рыхтаваў на прыдатных месцах феерверкі. Былі тут і блакітны зорны дождж, і вогненныя змеі, і віхура з бенгальскіх агнёў, і срэбныя фантаны, і ракеты з бумкалкамі.

– Я страшна перажываю! – сказаў Хемуль. – Мы не можам адзін праверыць?

– У дзённым святле іх не будзе бачна, – сказаў Мумітата. – Але калі хочаш, можаш запаліць у бульбяным склепе аднаго змея.

Мумітата каля ганка змешваў у бочках чырвоны пунш. Ён кінуў туды разынак і міндалю, варэння з лотаці, імбіру, цукру і кветак мускату, пару лімонаў і колькі літраў рабінавага лікёру для жывінкі.

Час ад часу ён спрабаваў гэты кактэйль на смак.

Смак быў адмысловы.

– Сумна, – сказаў Сніф. – Мы без музыкі. Снусмумырка няма.

– А мы паслухаем нашу старую музычную скрынку, – сказаў Мумітата. – Усе ўладкаваліся? Другі тост будзе за Снусмумырка!

– А за каго першы? – са спадзяваннем спытаўся Сніф.

– За Тофслу і Віфслу, канечне, – сказаў тата.

Падрыхтоўка была ў самым разгары. Усе жыхары долу і лесу, гор і ўзбярэжжа прынеслі з сабой што папіць і паесці і ўсё гэта расставілі на сталах у садзе. Там паклалі купы бліскучых пладоў і пакінулі вялізныя споды з бутэрбродамі, да таго ж на мноства маленькіх столікаў пад кустамі сабралі арэшкі і букеты з лісця, нізкі ягад на саломінках, салодкія карэньчыкі і пшанічнае калоссе.

Мумімама рашчыніла цеста на бліны ў балеіцы, бо чыгункой не хапала. Потым яна прынесла са склепа адзінаццаць шыкоўных гаршчкоў з варэннем (дванаццаці, на жаль, покнуўся, калі Хемуль запускаў змеяў, ды гэта не страшна, бо Тофсла з Віфслай збольшага ўсё павылізвалі).

– Толькі падумайсла! – сказала Тофсла. – Столькі мітуснісла ў наш гонарсла!

– Так, цяжкасла гэта зразумецьсла, – сказала Віфсла.

Тофсле ды Віфсле адвялі пачэсныя месцы за самым вялікім сталом.

Калі сцямнела дастаткова для таго, каб запаліць ліхтары, Хемуль ударыў у гонг, і значыла гэта «Мы пачынаем!»

Спачатку ўсё было вельмі ўрачыста.

Усе апанулі найлепшае, што ў іх было, і адчувалі сябе дзіўнавата. Вітаючыся, яны схілялі голаў, а потым казалі: «Так добра, што няма дажджу! Падумаць толькі, сумка ўрэшце знайшлася!»

Ніхто не наважваўся заняць сваё месца.

Мумітата зрабіў невялічкую прамову, дзе раскажаў, у гонар чаго быў зладжаны гэты фэст, і падзякаваў Тофсле ды Віфсле.

Потым тата дадаў нешта пра такое кароткае паўночнае лета, загадаў, каб усе павесяліліся ад душы, і ўзяўся апавядаць пра сваё юнацтва.

А потым Мумімама выкаціла цэлую тачку аладак, і ўсе адразу пачалі пляскаць у далонькі.

Урачыстасці раптам нашмат паменела, і вельмі хутка ўсе ўжо святкавалі напоўніцу. Па ўсім садзе – ды

што там – па ўсім доле свяціліся агеньчыкі на століках. Паўсюль зіхцелі трапічныя жукі і светлякі, а ў дрэвах начны сівер пагойдваў ліхтарыкі, нібыта чароўныя плады.

Ракета стрэліла ў жнівеньскае неба, горда праяцела па крывой і недзе бясконца высока выбухнула дажджом белых зорак, якія ціха й павольна апускаліся і раставалі над долам. Кожная казюлінка павярнулася носікам да гэтага зорнага проліўня і закрычала «урра!» – о, гэта было чароўна!

Вось рынуўся ўгору срэбны фантан, вось закружылася бенгальская завіруха па-над дрэвамі! І вось на садовай сцежцы паказаўся тата. Ён каціў вялізную бочку з чырвоным пуншам. Усе падбеглі да яго са сваім посудам, і Мумітата напоўніў каму кубак, каму міску, каму берасцяную латушку, каму ракавінку, а каму і ліст, згорнуты кулёчкам.

– За Тофслу і Віфслу! – закрычалі ўсім Мумідолам. – Ура! Ура! Урра!

– Уррасла! – падхапілі Тофсла і Віфсла і звялі свае кубкі.

Мумітроль стаў на крэсла і сказаў:

– Я прапаную ўзняць нашы келіхі за Снусмумрыка, што крочыць уночы на поўдзень зусім адзін, але бадай што такі ж шчаслівы, як і мы цяпер. Давайце яму пажадаем добрага месца для намета і лёгкасці на сэрцы!

І зноў увесь дол узняў свае кубкі.

– Добрая прамова, – пахваліла фрэкен Снорк, калі Мумітроль сеў.

– Ну што ты, – сціпла сказаў Мумітроль. – Але прыдумаў гэта я сам!

Мумітата вынес у сад музычную скрынку і ўсталя-

ваў вялізны рэпрадуктар. У момант дол заварушыўся ў танцы: усе заскакалі, затупалі, закруціліся і замахалі лапамі. Лесавіцы танчылі ў паветры, а іх валасы развяваліся. Мышыныя пары няўпэўнена кружыліся ў альтанках.

– Дазвольце запрасіць, – сказаў Мумітроль фрэкен Снорк і пакланіўся.

Але ўзняўшы голаў, ён раптам заўважыў над лесам нейкае зьяненне.

Жнівеньская поўня.

Большая, чым калі, яна выплівала з-за дрэваў, жоўта-памаранчавая і трохі махрыстая па краях, падобная да мочанага абрыкоса. У зьянні месяца Мумідол, аплецены святлом і ценямі, падаваўся зачараваным.

– Уночы можна нават кратэры на Месяцы разгледзець, – сказала фрэкен Снорк. – Глядзі!

– Там, пэўна, страшна пустынна, – сказаў Мумітроль. – Бядак Чарадзеі, лётае там недзе, шукае!

– Можа, каб быў добры бінокль, мы б яго нават убачылі, – сказала фрэкен Снорк.

– Можа, – пагадзіўся Мумітроль. – А зараз давай танчыць!

І свята працягвалася яшчэ весялей.

– Ты стамілася? – спытала Віфсла.

– Што тысла, – сказала Тофсла. – Я думаюсла. Усе так добрасла да нас ставяцсла. Трэба парадавацьсла іх трохкісла!

Тофсла і Віфсла крыху пашапталіся, кіўнулі адна адной і зашапталіся зноў.

А потым яны перабраліся ў сваё патаемнае месца. Выйшлі адтуль яны ўжо з чамаданам.

Было ўжо ладна за поўнач, калі ўвесь сад раптам заліўся ружова-чырвоным святлом. Усе адразу спынілі танцы, бо падумалі, што гэта такія новы салют. Але гэта ўсяго толькі Тофсла і Віфсла адчынілі свой чамадан. Кароль рубінаў ляжаў на траве, і хараство яго ўражвала як ніколі. Агні, ліхтары, ды што там – сам Месяц – пабляклі і зьялі ўжо не так моцна. Стаіўшы дыханне, усе падыходзілі да каштоўнага каменя, гурт вакол яго рос, ператвараючыся ў натоўп.

– Бывае ж на свеце такая прыгажосць! – усклікнула Мумімама.

А Сніф глыбока ўздыхнуў:

– Шчаслівыя гэтыя Тофсла і Віфсла!

Скрозь начны морак Зямлі чырвоным вокам свяціўся Кароль рубінаў – і Чарадзеі заўважыў яго з Месяца. Ён ужо адмовіўся ад далейшых пошукаў і цяпер сядзеў, стомлены і самотны, на краі кратэра і адпачываў, пакуль ягоная чорная пантэра драмала непадалёк.

Раптоўна Чарадзеі зразумеў, што гэта за чырвоная кропка там, на Зямлі. Гэта найвялікшы ў Сусвеце рубін, Кароль рубінаў, які ён шукае ўжо колькі стагоддзяў! Ён ірвануўся з месца і ўперыўся палкімі вачыма ў Зямлю, нацягваючы пальчаткі і накідваючы на плечы плашч. Усе загорнутыя ў яго каштоўнасці Чарадзеі высыпаў на дол. Яму патрэбны быў толькі адзін камень: той, што будзе ў ягоных руках меней як праз паўгадзіны.

Пантэра скокнула ў паветра са сваім гаспадаром на спіне.

Хутчэй за промень несліся яны скрозь прастору Сусвету. Метэоры з шыпеннем перасякалі іхны шлях, зорны пыл наліпаў дробным снегам на Чарадзееў плашч.

Унізе ўсё мацней і мацней ззяла чырвоная іскра. Чарадзеі кіраваў проста да Мумідола, і вось пантэра мякка саскочыла, прысямляючыся, на гару.

Жыхары Мумідола ўсё яшчэ ціха сядзелі ў роздумах перад Каралём рубінаў. Ім падавалася, што ў гэтых агнях яны бачаць усё самае прыгожае, дзёрзкае і чароўнае, перадуманае і перажытае імі калісьці.

І цяпер ім хацелася перадумаць і перажыць усё гэта зноў. Мумітролю згадалася начная вандроўка са Снусмумрыкам, а фрэкэн Снорк падумала пра сваю шыкоўную перамогу над драўлянай каралевай. А Мумімаме прыгадалася, як яна ляжала на пясочку пад сонцам і глядзела ў неба, а побач пагойдваліся марскія гваздікі.

Кожны паглыбіўся ў свае згадкі. І таму ўсе адразу падскочылі, калі з ценю выслізнула белая мышка з чырвонымі вочкамі і пабегла да Караля рубінаў. Следам выскачыў чарнюшчы кот і расцягнуўся на траве.

У Мумідоле ніхто не ведаў ні белай мышы, ні чорнага ката.

– Кіс-кіс! – сказаў Хемуль.

Кот толькі вочы прымружыў і нічога не адказаў.

– Дабрыдзень, братка! – сказаў лясны пацук.

Белая мышка паглядзела на яго чырвонымі вочкамі – гэта быў доўгі, самотны позірк.

Мумітата выйшаў наперад з двума келіхамі, каб пачаставаць новых гасцей пуншам, але тыя не звярнулі на яго ніякай увагі.

Трывожны смутак напоўз на даліну, усе здзіўлена шушукаліся. Тофсла і Віфсла занепакоіліся, зацягнулі рубін у чамадан і зашчапілі яго на замок. Але калі яны ўжо хацелі знесці чамадан прэч, белая мышка паднялася на заднія лапкі і пачала расці.

Вось яна зрабілася вышынёю з мумідом. Вось яна зрабілася Чарадзеям у белых пальчатках з чырвонымі вачыма. І калі Чарадзеі вырас канчаткова, ён сеў на траву і паглядзеў на Тофслу і Віфслу.

– Гадсла старычысла, ідзі прэчсла! – сказала Віфсла.

– Дзе вы знайшлі Караля рубінаў? – спытаў Чарадзеі.

– Не лезь сюдысла з цікаўным нослам! – сказала Тофсла.

Тофслу і Віфслу яшчэ ніколі не бачылі такімі адважнымі.

– Я шукаў яго тры сотні гадоў, – сказаў Чарадзеі. – Нічога іншага ва ўсім свеце мне не трэба!

– Намсла таксамсла! – сказала Віфсла.

– Ты не можаш адабраць у іх Караля рубінаў, – сказаў Мумітроль. – Ён сумленна выкуплены ў Морры!

Мумітроль, аднак, не дадаў, што рубін быў набыты за ўласны стары цыліндр Чарадзея (да таго ж, на ім ужо быў новы).

– Дайце мне чым падсілкавацца, – сказаў Чарадзеі. – Мяне ўсё гэта пачынае нерваваць.

Мумімама хуценька збегала па варэнне і аладкі і падала Чарадзею вялікую талерку.

Пакуль Чарадзеі частаваўся, усе наважыліся крыху наблізіцца. Той, хто любіць аладкі з варэннем, не можа быць такім ужо жудасна страшным. З такім і пагутарыць можна.

– Смачнасла? – спытала Тофсла.

– Смачна, дзякуй, – сказаў Чарадзеі. – Не еў аладак ужо восемдзесят пяць гадоў!

Усе шчыра паспачувалі яму і пасунуліся яшчэ бліжэй.

Калі Чарадзеі пад'еў, ён выцер вусы і сказаў:

– Я не магу адабраць у вас Караля рубінаў. Тое, што куплена, можна або перакупіць, або прыняць у падарунак. Вы прадалі б мне яго, скажам, за дзве гары

дыяamentaў і за даліну, поўную самых розных каштоўных камянёў?

– Несла! – адказалі Тофсла і Віфсла.

– А падарыць яго вы мне можаце? – спытаў Чарадзеі.

– Не-есла, – сказалі Тофсла і Віфсла.

Чарадзеі уздыхнуў, прысеў і задумаўся. Выглядаў ён зусім маркотным.

А потым сказаў:

– Хай свята працягваецца. Я трошкі для вас пачарую. Кожны атрымае свой уласны цуд. Прашу, загадвайце жаданні! Спадарства Мумітроляў першае.

Мумімама крыху вагалася.

– Гэта мусіць быць нешта бачнае? – спытала яна. – Ці як ідэя? Калі вам ясна, пра што я кажу.

– Ясна, – сказаў Чарадзеі. – Бачныя рэчы, вядома, начараваць прасцей, але і з ідэямі, думаю, можа атрымацца таксама.

– Тады я пажадала б, каб Мумітроль не смуткаваў болей па Снусмумрыку, – сказала Мумімама.

– Я не думаю, што гэта так прыкметна, – сказаў Мумітроль, і нос у яго адразу пачырванеў.

А Чарадзеі ўзмахнуў сваёй мантыяй, і смутак адразу знік з сэрца Мумітроля. Ягоная туга ператварылася ў чаканне, а чакаць было нашмат прыемней, чым сумаваць.

– Я прыдумаў! – усклікнуў Мумітроль. – Мілы Чарадзеі, няхай гэты стол з усімі прысмакамі прыляціць да Снусмумрыка, дзе б ён цяпер ні быў!

І ў той жа момант стол узняўся між кронаў і павольна паплыў на поўдзень разам з аладкамі і варэннем,

падамі, кветкамі, пуншам і карамелькамі, а таксама з кнігаю Андатра, якую той пакінуў на рагу стала.

– Э-э, што такое! – абурыўся Андатар. – Папрашу, каб маю кнігу зараз жа адваражылі мне назад!

– Што зроблена, тое зроблена! – сказаў Чарадзеі. – Але спадар атрымае новую кнігу. Калі ласка!

– «Трактат пра Істотнасць Існага» – прачытаў Андатар. – Бязглуздіца нейкая! У маёй кніжцы вялося пра неістотнасць існага!

Але Чарадзеі толькі засмяяўся.

– Ну што, мая чарга? – спытаў Мумітата. – Ох, як цяжка ўсё ж такі жадаць! Я напрыдумляў процьму ўсялякага, але па-сапраўднаму добрага – нічога. Цяпліцу весялей рабіць самому. І ялік таксама. І ўвогуле, у мяне ўжо усё ёсць!

– Дык, можа, табе і не трэба нічога жадаць? – прапанаваў Сніф. – А я б мог тады загадаць яшчэ адно жаданне замест цябе.

– Яно можна... – сказаў Мумітата. – Ды ўжо калі маеш адзіны шанец загадаць жаданне...

– Паспяшайся! – сказала Мумімама. – Загадай вокладку да сваіх мемуараў!

– О, гэта і праўда было б здорава! – ўзрадаваўся тата.

Усе здзіўлена ўскрыкнулі, калі Чарадзеі уручыў Мумітату пераплёт з золата і саф'яну ў жамчужнай асадзе.

– Зараз я! – закрычаў Сніф. – Хачу лодку! Уласную лодку, падобную да ракавіны! З пурпуровым ветразем! І мачта – палісандравая, а ўсе качоты – са смарагдаў!

– Ну што ж, нямала, – ласкава сказаў Чарадзеі і ўзмахнуў плашчом.

Усе застылі ў чаканні, але ніякай лодкі не з'явілася.

– Не атрымалася, – расчаравана выгукнуў Сніф.

– Вядома, атрымалася, – сказаў Чарадзеі. – Яна на беразе. Ты знойдзеш яе там заўтра.

– Са смарагдавымі качотамі? – спытаў Сніф.

– Ясная рэч. Іх чатыры і адзін запасны, – сказаў Чарадзеі. – Наступны.

– Ну, – сказаў Хемуль, – калі па сутнасці, я кудысьці закінуў рыдлёўку для раслін, што пазычаў у Снорка. Таму мне пільна патрэбная новая.

І ён ветліва прысеў у кніксене*, калі Чарадзеі падаў яму новую рыдлёўку для раслін.

– Не стаміліся чараваць? – пацікавілася фрэкэн Снорк.

– Ну што вы, з такімі простымі жаданнямі! – сказаў Чарадзеі. – А чаго б хацела юная фрэкэн?

– Гэта, напэўна, вельмі цяжка, – сказала фрэкэн Снорк. – Можна на вушка?

Калі яна прашаптала сваё жаданне, Чарадзеі трохі здзівіўся.

– Фрэкэн упэўненая? – спытаў ён.

– Так! Вядома! – выпаліла фрэкэн Снорк.

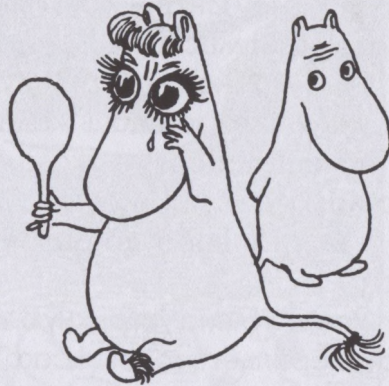
– Ну што ж, – сказаў Чарадзеі, – хай так!

У наступны момант крык здзіўлення пранёсся ў на-тоўпе.

Перад імі стаяла фрэкэн Снорк, але выглядала яна зусім па-іншаму.

– Што ты з сабой зрабіла?! – абурана ўсклікнуў Мумітроль.

– Я папрасіла сабе вочы як у драўлянай каралевы, – сказала фрэкэн Снорк. – Табе ж яна падабалася!

* Хемуль робіць кніксен, таму што кланяцца ў спадніцы было б крыху недарэчна. (Заўв. аўтара).

– Так, але ж... – няшчасна прамармытаў Мумітроль.

– Яны табе не падабаюцца? – спытала фрэкэн Снорк і заплакала.

– Ну-ну! – сказаў Чарадзеі. – Калі што якое, дык брат фрэкэн можа папрасіць вярнуць яе сапраўдныя вочы!

– Так, але я задумаў сабе зусім іншае, – запратэставаў Снорк. – Калі яна загадвае такія дурацкія жаданні, дык гэта ніяк не мае праблемы!

– І што ж ты такое задумаў? – спытаў Чарадзеі.

– Вылічальную машыну! – адказаў Снорк. – Машыну, якая можа вылічыць, справядлівая рэч ці несправядлівая, добрая ці дрэнная.

– Гэта вельмі складана, – пахітаў галавой Чарадзеі. – Гэтага мне не адужаць.

– Ну, тады друкавальную машынку, – сказаў Снорк. – Мая сястра з такімі вачыма цяпер зможа любаватца чым заўгодна!

– Так, але хто будзе любаватца ёй? – сказаў Чарадзеі.

– Ну калі ласка! – заплакала фрэкэн Снорк з люстэркам у лапе. – Папрасі мае вочкі назад! У мяне жахлівы выгляд!

– Ну ладна, – велікадушна сказаў Снорк. – Дзеля захавання гонару сям'і ты атрымаеш іх. І спадзяюся, не будзеш цяпер такой ганарыстай.

Фрэкэн Снорк зноў паглядзелася ў люстэрка і ўскрыкнула ад захаплення. Яе сапраўдныя, мілыя сэрцу вочкі вярнуліся на месца, але вейкі зрабіліся трохі даўжэйшымі! Яна радасна схапіла ў абдымкі свайго брата і ўсклікнула:

– Мілы! Любы! Друкавальная машынка будзе маім вяновым падарункам табе!

– Ды ну цябе, – сумеўся Снорк. – Усе ж глядзяць. Мне проста не хацелася цябе бачыць у такім жахлівым стане, вось і ўсё.

– Ну што, з жыхароў мумідома засталіся толькі Тофсла ды Віфсла, – сказаў Чарадзеі. – Хай у вас будзе агульнае жаданне, бо самі вы як адно цэлае!

– А ты самсла не будзеш жадацьсла? – пацікавілася Тофсла.

– Не магу, – горка прызнаўся Чарадзеі. – Я магу толькі выконваць чужыя жаданні і ператварацца ў розныя рэчы!

Тофсла і Віфсла ўважліва паглядзелі на яго. Потым, схіліўшы галовы адна да адной, доўга шапталіся.

Нарэшце Віфсла ўрачыста прамовіла:

– Мы вырашылісла пажадацьсла за цябе, бо ты добрысла. Мы хочам рубінсла, такі ж вялікісла і цудоўнысла, як нашсла!

Усе бачылі, як Чарадзеі смяецца, але ніхто не падумаў бы, што ён умее яшчэ і ўсміхацца. А цяпер па ягоным твары распаўзлася шырокая ўсмешка. Ён увесь ззяў ад радасці: гэта было бачна і па вушах, і па капелюшы, і па ягоных ботах! Не сказаўшы ні слова, ён узмахнуў плашчом над травой – і гляньце: сад зноў заліло ружовае полымя – перад імі ляжала блізнятка Караля рубінаў – Каралева рубінаў.

– Цяперсла ты зусім шчаслівысла! – сказала Тофсла.

-- А то ж! – усклікнуў Чарадзеі, пшчотна загарнуўшы свой зіхоткі скарб у мантию. – А цяпер няхай кожны малы кнют, кожны лясны пацук, кожная кузурка ў гэтым доле папросіць нешта, чаго б толькі ён, яна або яно ні

прыдумала! Буду чараваць да самага світання, бо да ўзыходу сонца мне трэба выправіцца дадому.

І тут пачалося свята дык свята!

Перад Чарадзеём доўгай чаргой змяіўся лясны народ: хто курыў, хто смяўся, хто мармытаў, хто крычаў – усе чакалі, каб Чарадзеі здзейсніў іх жаданні. Тым, у каго жаданне атрымалася недарэчным, дазвалялася загадаць новае, бо Чарадзеі быў у гуморы. Хутка зноў пачаліся танцы, і пад дрэвы выкацілі новыя тачкі з аладкамі. Хемуль бахаў салюты адзін за адным, а Мумітата выцягнуў свае мемуары ў шыкоўнай вокладцы і гучна чытаў пра сваё дзяцінства.

Такого вялікага свята ў Мумідоле яшчэ не было!

О, як прыемна, наеўшыся, напіўшыся, нагаварыўшыся ад душы, калі і ногі стаміліся танчыць, пайсці ў перадсвітальнай цішыні дадому і паспаць!

Чарадзеі ляціць на край свету, а Мама-мышка запаўзае ў сваю купіну – абодва аднолькава шчаслівыя.

А самы шчаслівы – бадай, Мумітроль, што садам ідзе дадому са сваёй мамай, пакуль месяц блякне на досвітку, а ранішні марскі ветрык лёгка кранае дрэвы. Вось-вось у Мумідол прыйдзе халодная восень. Бо як іначай зноў наступіць вясна?

Кніга «Капялюш чарадзея» – трэцяя ў серыі гісторый фінскай пісьменніцы Тувэ Янсан пра мумітроляў.

Першая кніга «Маленькія тролі і вялікая паводка» выйшла па-беларуску ўвесну 2010 года, а другая – «Камета над далінай мумітроляў» – на пачатку 2011-га.

Неўзабаве ў гэтай серыі выйдуць таксама:

Успаміны Мумітаты

Небяспечнае лета

Мумітрольская зіма

Нябачнае дзіцё

Мумітата і мора

Даліна мумітроляў у канцы лістапада

Янсан, Тувэ

Я65 Капялюш чарадзея / Тувэ Янсан; пер. з швед. Алесі Башарымавай; ілюстрацыі Тувэ Янсан. — Мінск : Зміцер Колас, 2011. — 148 с. : іл.

ISBN 978-985-6783-88-6.

Казачная аповесць «Капялюш чарадзея» – трэцяя з серыі кніг, прысвечаных мумітролям, чароўным і забаўным істотам, прыдуманым, апісаным і намаляваным выдатнай фінскай пісьменніцай і мастачкай Тувэ Янсан (1914–2001).

Адрасуецца дзецям малодшага школьнага ўзросту, а таксама ўсім аматарам і заўзятарам мумітроляў.

ББК 84(4Фин)-44
УДК 821.113.6-93

Літаратурна-мастацкае выданне

Янсан Тувэ
КАПЯЛЮШ
ЧАРАДЗЕЯ

Адказы за выпуск 3м. Колас

Падпісана да друку 03.06.2011. Фармат 60x84 1/16.
Папера афсетная. Друк лічбавы.
Ул.-выд. арк. 5,44. Ум. друк. арк. 8,60.
Наклад 1000 асобнікаў (1-ы завод 1-500).

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
індывідуальны прадпрымальнік Зміцер Колас
ЛІ № 02330/0552654 ад 04.01.2010.
Пр. Незалежнасці, 105-14, 220023, Мінск.

Пераплёт выраблены
у ТАА «ІМПРЕДО»
Вул. Сямашка, 15-29/1, 220116, Мінск.

Казачная аповесць
«Капялюш чарадзея» –
трэцяя з серыі кніг, прысвечаных мумітролям,
чароўным і забавным істотам,
прыдуманым, апісаным і намаляваным
выдатнай фінскай пісьменніцай і мастачкай
Тувэ Янсан (1914–2001).

ISBN 978-985-6783-88-6

9 789856 783886

ТУВЭ ЯНЦАН ЧАРАДЗЕР